

NÁRODNÉ POĽNOHOSPODÁRSKE
A POTRAVINÁRSKE CENTRUM
VÝSKUMNÝ ÚSTAV EKONOMIKY
POĽNOHOSPODÁRSTVA A POTRAVINÁRSTVA

Ekonomika poľnohospodárstva **Economics of Agriculture**

Bratislava 2018

1

Predseda redakčnej rady Chairman of Editorial Board	Ing. Štefan ADAM <i>NPPC-VÚEPP, Bratislava</i>
Redakčná rada Editorial Board	Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ, podpredsedníčka redakčnej rady <i>NPPC-VÚEPP, Bratislava</i> Dr. h. c. prof. Ing. Peter BIELIK, PhD. <i>Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra</i> doc. Ing. Gejza BLAAS, PhD. <i>expert na agrárnu ekonomiku</i> doc. Ing. Marian BOŽÍK, PhD. <i>expert na agrárnu ekonomiku</i> doc. Ing. Štefan BUDAY, PhD. <i>NPPC-VÚEPP, Bratislava</i> PhDr. Stanislav BUCHTA, PhD. <i>expert na agrárnu ekonomiku</i> Dr. h. c. prof. mpx. h. c. prof. Vladimír GOZORA, PhD., MBA <i>Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, Bratislava</i> doc. Ing. Klaudia HALÁSZOVÁ, PhD. <i>Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra</i> Ing. Štěpán KALA, MBA, Ph.D. <i>Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Praha</i> prof. Ing. František KUZMA, PhD. <i>Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra</i> prof. JUDr. Eleonóra MARIŠOVÁ, PhD. <i>Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra</i> prof. Ing. Ján POKRIVČÁK, PhD. <i>Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra</i> prof. Ing. Ľuboslav SZABO, CSc. <i>Ekonomická univerzita, Bratislava</i>
Výkonní redaktori	Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD. e-mail: dagmar.matoskova@vuepp.sk Ing. Ivan MASÁR e-mail: ivan.masar@vuepp.sk
Editor	<i>Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (NPPC -VÚEPP)</i>
Adresa redakcie Editorial Office	<i>Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, Slovakia tel 02/58243 273; 58243 234</i>

© NPPC-VÚEPP

Ekonomika poľnohospodárstva • ročník XVIII. • číslo 1/2018 • redakčne spracované v mesiacoch marec-apríl 2018 • príspevky nájdete na internetovej stránke www.vuepp.sk • časopis je excerpovaný do medzinárodného informačného systému AGRIS/FAO a CAB ABSTRACTS • evidenčné číslo MK SR 3146/09 • ISSN 1338-6336 (online)

Obsah Ekonomiky poľnohospodárstva č. 1/2018
(Table of Content of the Economics of Agriculture No. 1/2018)

Vedecké práce (Scientific Papers)

1) Zuzana Chrastinová – Štefan Adam – Svetlana Belešová

Ekonomické aspekty poľnohospodárstva a potravinárstva
Economic aspects of agriculture and food industry 5

2) Ivona Ďuričová

Podporná politika v poľnohospodárstve SR v rokoch 2007 – 2016
Support policy of agriculture evaluation in the Slovak Republic in 2007 – 2016 35

3) Dagmar Matošková – Jozef Gálik

Vývoj a prognóza trhu s olejninami a výrobkami tukového priemyslu
The development and prognosis of market with oilseeds and food industry products 54

4) Štefan Buday – Ľubica Rumanovská – Monika Gubáňová

Vývoj podnikateľskej štruktúry podnikov hospodáriacich na poľnohospodárskej pôde na Slovensku
Business structure development of the enterprises that are farming on agricultural land in Slovakia 73

5) Zdeno Štulrajter

Komparácia ekonomickej efektívnosti podporených a nepodporených subjektov vybranými typmi dotácií
Comparison of economic efficiency of the subsidised and the unsubsidised entities by selected types of subsidies 87

6) Vanda Rogovská

Konkurencieschopnosť slovenského vinárskeho priemyslu v európskom hospodárskom priestore s dôrazom na krajiny Vyšehradskej štvorky
Competitiveness of the Slovak wine industry in the European Economic Area with a focus on the Visegrad countries 100

Z vedeckého života (From Scientific Life)

Úvodný ročník poľnohospodársko-ekonomickej konferencie

Initial annual volume of the agricultural and economic conference 113

Zuzana Chrastinová - Štefan Adam - Svetlana Belešová

Ekonomické aspekty poľnohospodárstva a potravinárstva

Economic aspects of agriculture and food industry

Abstract *The paper is focused on economic analysis of the Slovak agriculture and food industry. Its aim is to mention differentiation of agricultural enterprises from the point of view of legal forms, profit/loss and acreage of farmed land. After joining the EU, in the Slovak agriculture significantly dominates the share of profitable enterprises which are crucial regarding production and employment. The share of loss-making enterprises is not significant, but their influence is decisive as to the profit/loss of Slovak agriculture. As to the profit/loss it persists the significant differentiation between individual enterprises - not just between legal forms, but also between enterprises of the same legal forms and also between enterprises farming in the same production areas. The food industry as a whole has been profitable for the long term. Most branches are profitable. The food industry has a sufficient volume of production capacities but their utilization is different depending on the individual production of food branches.*

Key words *agriculture - agricultural economics - food industry economics – profit/loss - subsidies - food industry - production capacities*

Abstrakt Článok je zameraný na ekonomickú analýzu slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva. Jeho cieľom je poukázať na diferenciáciu poľnohospodárskych podnikov z hľadiska organizačno-právnych foriem, výsledku hospodárenia a veľkosti obhospodarovanej pôdy. Po vstupe Slovenska do EÚ výraznejšie dominuje v poľnohospodárstve podiel ziskových podnikov, ktoré sú rozhodujúce z hľadiska produkcie a zamestnanosti. Podiel stratových podnikov nie je významný, ale z hľadiska ich vplyvu na výsledok hospodárenia poľnohospodárstva Slovenska je rozhodujúci. Pretrváva výrazná diferenciácia podnikov vo výsledkoch hospodárenia a to nielen medzi právnymi formami, ale aj podnikmi rovnakých právnych foriem a tiež medzi podnikmi hospodáriacimi v rovnakých výrobných oblastiach. Potravinársky priemysel je dlhodobo ako celok ziskový. V prevažnej časti odborov bol dosiahnutý kladný výsledok hospodárenia. Potravinársky priemysel disponuje dostatočným objemom výrobných kapacít, ale ich využitie je rôzne diferencované v závislosti od jednotlivých výrobov potravinárskych odborov.

Kľúčové slová *poľnohospodárstvo - ekonomika poľnohospodárstva - ekonomika potravinárstva - výsledok hospodárenia - dotácie - potravinárstvo - výrobné kapacity*

Článok je vypracovaný na základe poznatkov získaných v rámci riešenia projektovej úlohy „Hodnotenie a analýza ekonomickej výkonnosti poľnohospodárstva, potravinárstva

v kontexte agrárnych politík EÚ“ riešenej v NPPC-VÚEPP, ktorá bola v roku 2017 zameraná na časovú etapu „Ekonomické aspekty poľnohospodárstva a potravinárstva vrátane bezpečnosti potravín na Slovensku“.

Poľnohospodárstvo je prvotným produkčným článkom potravinovej vertikály s rozhodujúcou väzbou svojej produkcie na potravinársky priemysel. Rozvoj poľnohospodárstva smeruje k oživeniu poľnohospodárskej prvovýroby, najmä živočíšnej výroby a špecializovanej rastlinnej výroby. Potravinársky priemysel je kapacitne dostatočne vybavený na spracovanie zvýšenej poľnohospodárskej produkcie, avšak potrebuje investície do modernizácie, inovácií a ekologizácie výroby.

Významnú úlohu v ekonomike poľnohospodárskych podnikov zohrávajú podpory najmä z EÚ. Pôvodným zmyslom a cieľom podpôr do poľnohospodárstva bolo zlepšiť dôchodkovú situáciu poľnohospodárskych producentov s ohľadom na celospoločenské záujmy (Foltyn, I. 2015). Štát, ako poskytovateľ národných podpôr, rozhoduje o výbere komodít a výške podpôr vybraných komodít v rámci svojej agrárnej politiky. Cieľom poľnohospodárskej politiky je zaistiť poľnohospodárskym producentom možnosť dosiahnuť v priemerných, regionálnych alebo špecifických podmienkach daného štátu s pomocou cielených podpôr primeranú mieru zisku.

Hodnotením efektívnosti poľnohospodárskych podnikov sa zaoberal Fandel, P. (2002), ktorý skúmal štrukturálne zmeny v poľnohospodárstve a ich vplyv na efektívnosť podnikov s použitím metódy dátových obalov DEA. Dospel k záveru, že najväčšiu efektívnosť dosahujú podniky nad 1000 ha.

V súčasnej a budúcej podnikovej štruktúre sa môžu dobre uplatniť podniky rozličnej veľkosti a právnych foriem pri vhodne zvolenej výrobnnej štruktúre a intenzite výroby (Hudák, J. – Rovný, P., 2007). Výhodná je vyššia progresívnosť koncentrovanej výroby, keď napr. bývalé východonemecké poľnohospodárstvo je považované po rokoch tranzitívneho obdobia za efektívne a konkurencieschopné aj vďaka podnikovej štruktúre, ktorú na začiatku transformačného procesu tvorili veľké podniky, dostatočný, kvalifikovaný ľudský kapitál a ďalšie skutočnosti, v neposlednej miere existencia spoločenského kapitálu, ktorý umožnil podnikateľom nadväzovať efektívnu spoluprácu počas reštrukturalizácie aj v súčasnosti. Väčšinu poľnohospodárskej pôdy obrábajú koncentrované podniky aj v nových spolkových krajinách Nemecka (Reinsberg, K. a Abele, S., 2008).

Rozhodujúcim faktorom ovplyvňujúcim dôchodkovú situáciu a ekonomickú stabilitu poľnohospodárstva je efektívnosť výroby, optimálne speňaženie produkcie a podporná politika, prostredníctvom ktorej sa čiastočne zabezpečuje finančná stabilita podnikov. K ďalším determinantom patrí vhodná štruktúra výroby, úspornosť nákladových faktorov s dosahom na zamestnanosť, obnova fixného kapitálu a zabezpečený odbyt produkcie. Posledné roky sú charakteristické poklesom poľnohospodárskej produkcie, preferovaním rastlinnej výroby pred živočíšnou s rozdielnym vývojom rozsahu výroby a intenzity (zaostávanie za okolitými krajinami), strata postavenia a výrobného potenciálu živočíšnej výroby (pokles počtu zvierat, najmä hovädzieho dobytku). V podnikateľskej štruktúre rastie podiel obchodných spoločností a klesá podiel poľnohospodárskych družstiev a samostatne hospodáriacich roľníkov (Chrastinová, Z., 2016, 2017).

Štrukturálne zmeny vo výrobe a ekonomike virtuálnej farmy na Slovensku analyzovali Grznár, M: – Szabo, I. (2017), ktorí zamerali analýzu na proces adaptácie slovenských fariem na pôsobenie na únijskom trhu realizovaním štrukturálnych zmien slovenskej virtuálnej farmy, t. j. priemernej farmy v systéme FADN EÚ a komparáciu jej výsledkov s priemernou nemeckou farmou, ako predstaviteľkou pomerne najvýkonnejšieho agrárneho podniku v EÚ. Konštatujú, že odraz štrukturálnych zmien v ekonomike priemerného slovenského poľnohospodárskeho podniku je vcelku pozitívny, až na pomer vstupov a výstupov. Napriek tomuto vývoju zostávajú však hodnotené ekonomické parametre priemernej slovenskej farmy voči farme nemeckej v značnej disparite.

Mezera, J. – Plášil, M. – Náglová, Z. (2017) každoročne vypracovávajú publikáciu s názvom „Panorama potravinárskeho priemyslu“, v ktorej okrem súhrnných charakteristík analyzujú aj pozície jednotlivých odborov potravinárskeho priemyslu. Výroba potravín zostáva významným odvetvím spracovateľského priemyslu, ale jeho kľúčová úloha spočíva predovšetkým v dodávkach pre domáci trh a tým v zaisťovaní výživy obyvateľstva, ktorá sa opiera o rôzne fázy finalizácie agrárnych surovín. V ekonomickej oblasti je pozitívne, že po rade rokov prichádza doba, kedy potravinárstvo bude pre majiteľov vytvárať hodnotu. V odvetví rastie produktivita práce. Tento trend bude pre posilňovanie konkurencieschopnosti nutné udržať i naďalej. Na zamestnanosti v ČR sa toto odvetvie spolu podieľalo 2,59 % a patrí k významným zamestnávateľom, podobne ako v celej EÚ. Z hľadiska počtu zamestnancov najviac zamestnaných bolo vo výrobe pekárskych, cukrárskych a iných múčnych výrobkov a to až 34,4 %.

Metodický postup

Analýza ekonomickej situácie poľnohospodárstva a potravinárstva bola vypracovaná na základe údajov získaných zo Štatistického úradu SR a z rezortného výkazníctva MPRV SR (Informačné listy, Výkaz Potrav). Pri riešení boli použité základné matematicko-štatistické metódy, analýza a syntéza, indexová metóda a komparatívna analýza. Na diferenciáciu v slovenskom poľnohospodárstve bolo poukázané z rôznych hľadísk a to z makroekonomického, podľa organizačno-právnej formy hospodárenia, výsledku hospodárenia, výmery obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy a vybraných ekonomických ukazovateľov. Plošná diferenciacia výsledku hospodárenia bola znázornená na mape podľa jednotlivých okresov SR. Analýza potravinárskeho priemyslu bola vykonaná z hľadiska makroekonomického s prihliadnutím na participáciu rozhodujúcich ukazovateľov na národnej ekonomike a poukázaním na rozdielnú ziskovosť v sledovaných rokoch. Tiež bol akcent zameraný na porovnanie využiteľnosti výrobných kapacít. Riešenie bolo akcentované na vývoj indikátorov v rokoch 2007, 2009, 2013, 2014, 2015 a 2016, čiže v období pred krízou, v krízových rokoch a ostatných pokrízových rokoch.

Zhodnotila sa ekonomická výkonnosť z hľadiska:

- **makroekonomického** - podľa účasti odvetvia na národnej ekonomike cez ukazovatele hrubý domáci produkt- resp. hrubú pridanú hodnotu, investície, zamestnanosť,

- **podnikového**, kde boli posúdené ukazovatele ekonomickej výkonnosti – výsledok hospodárenia, výnosy, náklady, pridaná hodnota, tržby, podiel ziskových a stratových podnikov.
- **odborov potravinárskeho priemyslu**, vzhľadom na výnosovo- nákladové ukazovatele a využiteľnosť kapacít.

Výsledky riešenia

Poľnohospodárstvo

Účasť poľnohospodárstva na národnej ekonomike SR

Poľnohospodárstvo v rokoch 2007–2016 bolo charakteristické poklesom poľnohospodárskej produkcie, nárastom hmotného a nehmotného majetku a investícií, poklesom počtu zamestnancov, pretrvávajúcou mzdovou disparitou voči národnému hospodárstvu, pretrvávajúcou medziročnou a regionálnou diferenciáciou vo výsledkoch hospodárenia. Tento vývoj sa odrazil aj na účasti poľnohospodárstva na ukazovateľoch národnej ekonomiky.

Z makroekonomického hľadiska má podiel slovenského poľnohospodárstva na základných ukazovateľoch národnej ekonomiky dlhodobu klesajúcu tendenciu najmä v bežných cenách. Týka sa to najmä ukazovateľov pridanej hodnoty, produkcie a medzispotreby (Tab. 1, Graf 1). Naopak na dovoze a vývoze účasť poľnohospodárstva má narastajúcu tendenciu s rýchlejším nárastom podielu dovozu ako vývozu. Podiel priemernej mzdy sa mierne zvýšil v roku 2016 (76,97 %) oproti roku 2007 (74,97 %).

Podiel poľnohospodárstva na národnom hospodárstve (národnej ekonomike), vyjadrený **pridanou hodnotou** (v stálych, resp. bežných cenách) od roku 2007 mierne kolísal, ale významne sa medziročne nemenil až na rok 2015 a 2016, kedy klesol. Jeho najvyššia úroveň v stálych cenách (3,52 %) a v bežných cenách (3,38 %) od roku 2007 bola dosiahnutá v roku 2014, čo sa následne prejavilo aj na produktivite práce.

Medzi hlavné príčiny varujúceho vývoja participácie slovenského poľnohospodárstva na pridanej hodnote národného hospodárstva bolo roztváranie cenových nožníc medzi vstupmi a výstupmi sprevádzané poklesom poľnohospodárskej produkcie a jej štruktúry v prospech rastlinnej pred živočíšnou výrobou. K takémuto vývoju pridanej hodnoty prispieval aj rast spotreby fixného kapitálu v dôsledku investícií, podporovaných dotáciami z Európskeho poľnohospodárskeho fondu rozvoja vidieka.

Tab.1 Vývoj podielu poľnohospodárstva na ukazovateľoch ekonomiky SR

The development of the share of agriculture on indicators of the SR economy

Podiel na ¹ :	PH ²	HP ³	MS ⁴	THFK ⁵	dovoze ⁶ *	vývoze ⁷ *	priem. mzde ⁸	zamestnanosť ⁹	PH ²	HP ³	MS ⁴	THFK ⁵
Rok ¹⁰	v bežných cenách ¹¹							-	v stálych cenách ¹²			
2007	3,14	2,55	2,15	1,78	5,57	3,92	74,97	2,58	2,49	2,21	2,06	1,76
2008	3,20	2,51	2,05	3,55	5,79	4,11	75,92	2,47	2,57	2,17	1,92	3,56
2009	2,53	2,25	2,05	2,42	7,17	4,87	75,58	2,34	2,64	2,29	2,04	2,42
2010	2,07	1,96	1,89	2,10	6,57	4,88	75,55	2,24	2,07	1,96	1,89	2,10
2011	2,55	2,10	1,82	2,47	6,68	5,14	77,86	2,18	2,49	2,00	1,69	2,47
2012	2,69	2,24	1,95	2,22	6,77	5,78	78,26	2,12	2,49	2,02	1,72	2,22
2013	2,99	2,38	1,98	2,19	6,50	5,01	75,97	2,25	2,95	2,23	1,76	2,19
2014	3,38	2,49	1,92	2,15	6,31	4,22	76,11	2,15	3,52	2,42	1,75	2,17
2015	2,68	2,20	1,90	2,08	5,97	4,14	74,18	2,10	2,80	2,21	1,84	2,12
2016	2,62	2,14	1,85	1,96	6,18	4,04	76,97	2,02	2,93	2,29	1,90	2,00

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VUEPP¹³

Poznámka: *agropotravinárske výrobky¹⁴, THFK= tvorba hrubého fixného kapitálu, PH - pridaná hodnota, HP - hrubá produkcia, MS – medzispotreba

1/ Share on, 2/ value added, 3/ gross production, 4/ intermediate consumption, 5/ gross fixed capital formation, 6/ import, 7/ export, 8/ average wage, 9/ employment, 10/ year, 11/ in current prices, 12/ in instant prices, 13/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VUEPP calculation, 14/ Note: agri-food products

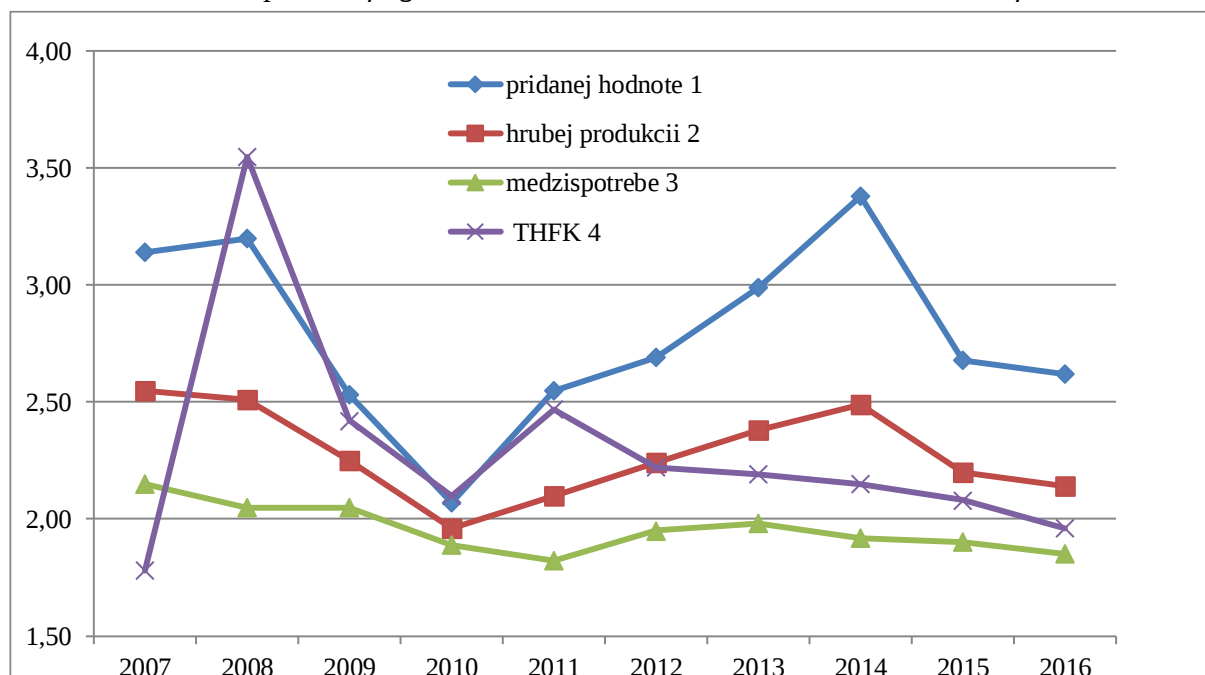
Ani nárast tvorby pridanej hodnoty v stálych cenách sa významne neprejavil na rozvoji samotného odvetvia poľnohospodárstva, pretože išlo predovšetkým o vynútenú úsporu nákladových faktorov, hlavne v dôsledku nedostatku finančných prostriedkov poľnohospodárskych výrobcov najmä v rokoch s nízkou úrovňou trhového ocenenia poľnohospodárskej produkcie v porovnaní s ocenením vstupov do poľnohospodárstva.

Klesajúci trend zaznamenal aj podiel poľnohospodárstva na **hrubej produkcii** (v b. c.) národnej ekonomiky (okrem roku 2012 -2015) a medzispotrebe, čo súviselo so znižovaním jeho produkčnej výkonnosti a poklesom hrubej produkcie v poľnohospodárstve a pomalším trendom jej medziročného rastu v porovnaní s priemerom národného hospodárstva. Významnú úlohu pri tomto ukazovateli zohrali aj ceny, pretože v stálych cenách mal stagnujúci až mierne vyšší podiel. Obdobne sa vyvíjal aj podiel medzispotreby.

Varíujúci vývoj bol pri podiele **hrubého fixného kapitálu**. V porovnaní s rokom 2007 v roku 2016 jeho podiel vzrástol tak v stálych ako aj v bežných cenách. Značný význam pri tvorbe hrubého fixného kapitálu mali zdroje z Programu rozvoja vidieka, ktoré mohli poľnohospodári získať na obnovu materiálo-technickej základne v súčinnosti z vlastnými a úverovými zdrojmi. Nárast tvorby hrubého fixného kapitálu sa pozitívne prejavil na znížení opotrebovanosti majetku, ktorá sa pohybovala na úrovni 36,5 % s dlhodobou klesajúcou tendenciou.

Graf 1 Vývoj podielu poľnohospodárstva na základných ukazovateľoch ekonomiky SR v %

The development of agriculture share on basic economic indicators of the SR in %

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP⁵

1/ On value added, 2/ on gross production, 3/ on intermediate consumption, 4/ on gross fixed capital formation, 5/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VÚEPP calculation

S poklesom **zamestnanosti** sa znížil aj podiel zamestnanosti poľnohospodárstva na celkovej zamestnanosti SR. Tým rástla produktivita. Rýchlejšou dynamikou rastu tohto ukazovateľa v poľnohospodárstve ako v priemere národného hospodárstva SR sa významne zmenili podiely v produktivite práce v poľnohospodárstve na národnom hospodárstve. Kým v roku 2007 dosiahla v poľnohospodárstve 120,6 %-nú úroveň priemeru národného hospodárstva, v roku 2016 už 128,0 %-nú. To znamená, že poľnohospodárstvo produktivitou práce predstihlo úroveň produktivity práce v národnom hospodárstve.

Zmeny vo vývoji **pridanej hodnoty** a **produktivity práce** v odvetví poľnohospodárstva, vo vzťahu k priemerným hodnotám národného hospodárstva sa podpísali pod zmenu trendu dlhodobého prehlbovania mzdovej disparity (rozdielu), ktorá sa od roku 2007 pohybuje nad úrovňou 20 % priemeru národného hospodárstva, čo znamená, že mzdová úroveň v poľnohospodárstve je o 21 – 25 % nižšia ako v národnom hospodárstve. Od roku 2004 bol trend mzdovej disparity klesajúci až na rok 2015, kedy dosiahla 25,8 %, čím mzdy v poľnohospodárstve predstavovali 74,2 % úrovne priemeru národného hospodárstva.

Klesajúca produkčná výkonnosť, potvrdená poklesom hrubej produkcie a diferencované podmienky v podpornej politike medzi Slovenskom a pôvodnými štátmi EÚ prispievajú k nižšej konkurencieschopnosti slovenského poľnohospodárstva na európskom trhu. Zo štátov EÚ sa na Slovensko dovážajú hotové výrobky s pridanou hodnotou, kým zo Slovenska sa vyváža prvotná surovina (plodiny a živé zvieratá), čo sa odráža aj v zahranično-obchodnej výmene, charakteristickej vyšším tempom rastu dovozu agrokomodít ako vývozu, čo

prispieva k prehlbujúcemu sa zápornému saldu zahraničného obchodu s dopadom na nezamestnanosť a postupnú závislosť Slovenska na dovozoch komodít, ktoré sú agropotravinárske podniky schopné vyrobiť.

Agropotravinársky vývoz a dovoz bol charakteristický zvyšovaním podielu tak na celkovom dovoze ako aj celkovom vývoze SR. Podiel dovozu sa zvýšil z 5,57 % v roku 2007 na 6,18 % v roku 2016 a podiel vývozu z 3,92 % v roku 2007 na 4,04 % v roku 2016 s čiastočným zvýšením úrovne podielu v rokoch 2011, 2012 a 2013. V roku 2016 trend podielu stúpol pri dovoze a klesol pri vývoze.

Napriek tomuto vývoju jednotlivých ukazovateľov na makroekonomickej úrovni možno identifikovať pozitíva v **úverovej politike** a ich vplyv na poľnohospodárstvo:

- v dôsledku priaznivého makroekonomického vývoja sa znížili v sledovanom období trhové úrokové sadzby, a tým sa otvorili väčšie možnosti čerpania úverov,
- priame platby SPP sa stali zárukou za poskytované úvery, odviazanie priamych platieb od produkcie znížilo riziko z neefektívnych výrob, keďže platby už nie sú ovplyvnené neistou úrodou a cenami, čím sa vytvoril priestor pre poľnohospodárov na reguláciu štruktúry výroby, vzhľadom na potreby trhu,
- rast podpôr v rámci SPP priaznivo ovplyvnil výsledky hospodárenia poľnohospodárskych podnikov, čím vzrástli ich príjmy,
- vytvorili sa možnosti čerpania zdrojov na investície z Programu rozvoja vidieka, a zvýšil sa záujem bánk spolufinancovať tieto projekty,
- v súčinnosti s Pôdohospodárskou platobnou agentúrou sa priame platby stali dostatočnou zárukou za úvery z komerčných bánk poskytnutých na prefinancovanie prevádzkových potrieb.

Štruktúra poľnohospodárskych podnikov podľa Poľnohospodárskeho Cenzu a Štrukturálneho zisťovania fariem

Štrukturálny cenzus fariem zachytáva informácie o právnických osobách a fyzických osobách - registrovaných a neregistrovaných. Posledný cenzus bol vykonaný za rok 2013 ako **Štrukturálne zisťovanie fariem**. Ďalšie štrukturálne zisťovanie fariem sa začalo za rok 2016 a bude zverejnené v roku 2018. V porovnaní s cenzom v roku 2010 badať určité tendencie rozdielnosti vo vývoji početnosti podnikov a poľnohospodárskej pôdy.

Vývoj **početnosti fariem** medzi rokmi 2010 a 2013 mal rozdielnu tendenciu medzi právnickými a fyzickými osobami. Celkom došlo k zníženiu celkového počtu podnikov o 3,7 % najmä z dôvodu zníženia počtu fyzických osôb (5,8 %), pretože počet právnických osôb vzrástol o 17,1 %. Tento vývoj je do značnej miery spôsobený nielen výhodami ekonomiky z rozsahu u fariem právnických osôb a väčšími možnosťami diverzifikácie výroby, a tým rozložením rizika, ale aj zvyšovaním výmer podnikov v obidvoch skupinách organizačno-právnych fariem.

Tab. 2 Počet a výmera poľnohospodárskych podnikov v rokoch 2010 a 2013

The number and acreage of agricultural enterprises in 2010 and 2013

Farma ¹	2013				2010			
	Počet ²	Podiel na počte v % ³	Výmera v ha ⁴	Podiel na výmere v % ⁵	Počet ²	Podiel na počte v % ³	Výmera v ha ⁴	Podiel na výmere v % ⁵
Právnické osoby ⁶	2 666	11,3	1 531 331	80,5	2 276	9,3	1 529 083	80,7
- OS ⁷	2 094	-	826 139	-	-	-	-	-
- PD, ŠM, ŠP ⁸	572	-	705 192	-	-	-	-	-
Fyzické osoby ⁹	20 900	88,7	370 283	19,5	22 187	90,7	366 417	19,3
- registrované ¹⁰	5 469	-	311 580	-	6 008	-	316 370	-
- neregistrované ¹¹	15 431	-	58 703	-	16 179	-	50 047	-
Právnické a fyzické osoby ¹²	23 566	100,0	1 901 614	100,0	24 463	100,0	1 895 500	100,0

Prameň: CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, Štrukturálny census fariem 2010, Štrukturálne zisťovanie fariem 2013¹³

1/ Farms, 2/ number, 3/ share on the number in %, 4/ acreage in ha, 5/ share on the acreage in %, 6/ legal persons, 7/ business companies, 8/ agricultural co-operatives, state companies, 9/ natural persons, 10/ registered, 11/ not registered, 12/ legal and natural persons, 13/ Source: CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, Agricultural farm census 2010, Structural farm finding 2013

V roku 2013 existovalo na Slovensku 23 566 fariem právnických a fyzických osôb (Tab.2), ktoré obhospodarovali 1 901 614 ha poľnohospodárskej pôdy. Početne väčšinou skupinu s podielom 88,7 % tvorili podniky fyzických osôb a to registrovaných a neregistrovaných.

Z hľadiska *veľkosti obhospodarovanej pôdy* bola situácia opačná, kde podniky právnických osôb obhospodarovali 80,5 % poľnohospodárskej pôdy aj keď na celkovom počte podnikov sa podieľali len 11,3 %. Podniky právnických osôb sú rozhodujúce z hľadiska produkčného významu a vidieckej zamestnanosti. V roku 2013 bolo registrovaných 2 666 podnikov právnických osôb, z toho rozhodujúcu mieru (78,5 %) tvorili obchodné spoločnosti, ktoré obhospodarovali 53,9 % poľnohospodárskej pôdy právnických osôb. Poľnohospodárske družstvá, a štátne podniky tvorili početne 21,5 %-ný podiel z celkového počtu podnikov právnických osôb a obhospodarovali 46,1 % pôdy právnických osôb.

Za malé podniky v rozhodujúcej miere môžeme považovať fyzické osoby, registrované a neregistrované, ale aj právnické osoby s malými výmerami fariem. Malé podniky sa podieľali na celkovej početnosti 88,7 % a 19,5 % na celkovej výmere poľnohospodárskej pôdy. Registrované osoby sú v rozhodujúcej miere SHR- samostatne hospodáriaci roľníci, rôznej veľkostnej kategórie. V roku 2013 ich bolo 5 469 a obhospodarovali 311 580 ha poľnohospodárskej pôdy, čo bolo 16,4 % z celkovo evidovanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Neregistrované osoby tvoria hlavne domácnosti s malým prídomovým hospodárstvom, ktorých počet pri poslednom sčítaní činil 15 431 (65,5 % z celkového počtu poľnohospodárskych podnikov) a obhospodarovali 58 703 ha poľnohospodárskej pôdy (3 % z celkovo obhospodarovanej pôdy).

Z hľadiska početnosti podnikov, až 46 % podnikov hospodáril v intervale poľnohospodárskej pôdy od 10-50 ha a túto skupinu tvorili predovšetkým fyzické osoby

registrované a neregistrované a tiež malé obchodné spoločnosti (Tab.3). Ďalšou rozhodujúcou skupinou do početnosti boli podniky v intervale 100-500 ha poľnohospodárskej pôdy zastúpené obchodnými spoločnosťami a registrovanými podnikmi fyzických osôb.

Tab. 3 Počet a výmera poľnohospodárskych podnikov podľa veľkosti výmery obhospodarovanej pôdy v roku 2013

The number and acreage of agricultural enterprises according to the acreage of managed land in 2013

Skupiny podnikov podľa výmery obhospodarovanej pôdy v ha ¹	Podniky celkom ²				Podniky právnických osôb OS ³				Podniky právnických osôb PD, ŠM, ŠP ⁴				Podniky fyzických osôb registrované ⁵				Podniky fyzických osôb neregistrované ⁶			
	Počet ⁷		Výmera ⁸		Počet ⁷		Výmera ⁸		Počet ⁷		Výmera ⁸		Počet ⁷		Výmera ⁸		Počet ⁷		Výmera ⁸	
	abs.	%	ha	%	abs.	%	ha	%	abs.	%	ha	%	abs.	%	ha	%	abs.	%	ha	%
0	1 517	6,4	0	0,0	71	3,4	0	0,0	4	0,7	0	0,0	123	2,2	0	0,0	1 319	8,5	0	0,0
0 - 5	3 031	12,9	5 449	0,3	177	8,5	479	0,1	4	0,7	9	0,0	1 176	21,5	3 294	1,1	1 674	10,8	1 667	2,8
5 - 10	4 943	21,0	20 665	1,1	151	7,2	1 140	0,1	2	0,3	12	0,0	790	14,4	5 765	1,9	4 000	25,9	13 748	23,4
10 - 50	10 740	45,6	97 512	5,1	528	25,2	12 825	1,6	16	2,8	410	0,1	2 027	37,1	46 406	14,9	8 169	52,9	37 871	64,5
50 - 100	959	4,1	57 260	3,0	191	9,1	14 070	1,7	17	3,0	1 301	0,2	550	10,1	39 314	12,6	201	1,3	2 575	4,4
100 - 500	1 334	5,7	290 072	15,3	481	23,0	123 646	15,0	80	14,0	23 807	3,4	712	13,0	140 420	45,1	61	0,4	2 199	3,7
500 - 1000	461	2,0	328 693	17,3	222	10,6	157 402	19,1	163	28,5	124 077	17,6	69	1,3	46 571	14,9	7	0,0	643	1,1
1000 - 1500	263	1,1	322 603	17,0	132	6,3	158 042	19,1	113	19,8	141 925	20,1	18	0,3	22 636	7,3	0	0,0	0	0,0
1500 - 2000	137	0,6	237 560	12,5	58	2,8	99 866	12,1	76	13,3	132 680	18,8	3	0,1	5 014	1,6	0	0,0	0	0,0
2000 - 2500	68	0,3	151 010	7,9	25	1,2	54 912	6,6	42	7,3	93 938	13,3	1	0,0	2 159	0,7	0	0,0	0	0,0
2500 - 3000	42	0,2	114 368	6,0	19	0,9	51 908	6,3	23	4,0	62 460	8,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
3000 - 3500	29	0,1	93 880	4,9	16	0,8	52 189	6,3	13	2,3	41 691	5,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
3500 - 4000	14	0,1	52 188	2,7	6	0,3	22 691	2,7	8	1,4	29 497	4,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
nad ⁹ 4000	28	0,1	130 356	6,9	17	0,8	76 970	9,3	11	1,9	53 386	7,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Spolu ¹⁰	23 566	100,0	1 901 614	100,0	2 094	100,0	826 139	100,0	572	100,0	705 192	100,0	5 469	100,0	311 580	100,0	15 431	100,0	58 703	100,0

Prameň: Štruktúrne zisťovanie fariem 2013¹¹, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

1/ Groups of enterprises according to the acreage of farmed land, 2/ enterprises in total, 3/ enterprises of legal persons – business companies, 4/ enterprises of legal persons – agricultural co-operatives, state companies, 5/ enterprises of natural persons – registered, 6/ enterprises of natural persons – not registered, 7/ number, 8/ acreage, 9/ more than, 10/ total, 11/ Source: Structural farm finding 2013

Vývoj ekonomickej a finančnej situácie v poľnohospodárstve

Slovenské poľnohospodárstvo bolo po vstupe Slovenska do EÚ z 13-tich rokov v 10-tich rokoch ziskové (Tab.4, Graf 2). Od roku 2004 do roku 2008 dosiahlo kontinuálne zisk, ale tento vývoj bol prerušený v rokoch 2009 a 2010 dosahmi finančnej a hospodárskej krízy, keď poľnohospodárstvo bolo stratové s najnižším podielom ziskových podnikov. Pozitívny vývoj bol opäť v rokoch 2011 a 2012, ktorý narušil výrazný pád cien poľnohospodárskej (najmä rastlinnej) produkcie v rokoch 2013 tak v domácom, ako aj v európskom rozsahu. Pokles cien poľnohospodárskej produkcie mal dosah na tržby a následne na výsledok hospodárenia, čo sa odrazilo aj v klesajúcom podiele ziskových podnikov. Okrem toho to boli ceny vstupov s kolísajúcim vývojom, ktoré ovplyvnili nákladovosť výnosov.

Vývoj **výnosov** a **nákladov** sa odrazil medziročne v zmenách ekonomických ukazovateľov. Najväčšia pozitívna zmena vo výsledku hospodárenia bola v roku 2004 (vstup do EÚ) a v následných rokoch a negatívna v roku 2009 z dosahu predchádzajúceho krízového roku, čo sa prejavilo aj vo vysokej nákladovosti výnosov. Tieto tendencie sa odrazili aj v zmenách rentability nákladov a ostatných ekonomických ukazovateľoch. Podobne ako

v minulých rokoch aj v roku 2016 významný podiel na výnosoch v poľnohospodárstve dosiahli celkové podpory (30,2 %) z európskych a národných zdrojov, ktoré pozitívne ovplyvnili výnosy, a tým výsledok hospodárenia podnikov. Využitie podpôr usmerňoval manažment poľnohospodárskych podnikov.

Tab. 4 Ekonomické ukazovatele poľnohospodárskej výroby v mil. €

Economic indicators of agricultural production in million €

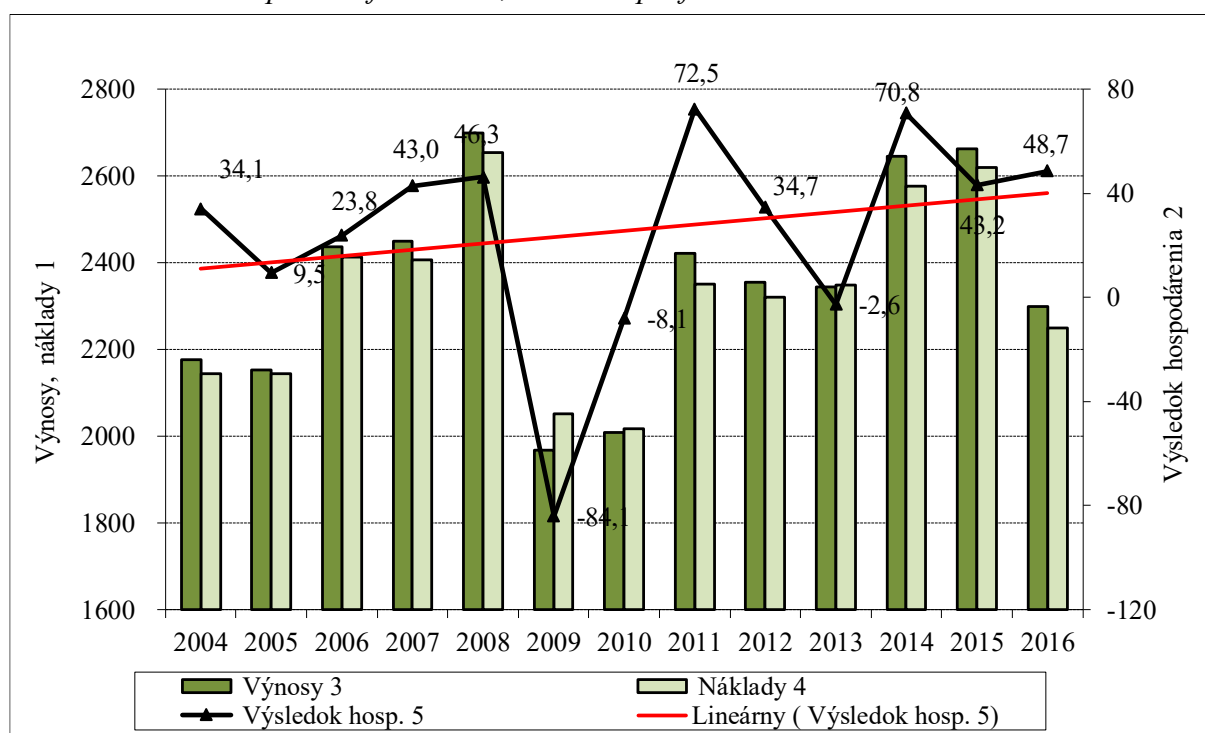
Ukazovateľ ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výnosy ²	2177	2153	2436	2449	2700	1967	2009	2422	2356	2345	2647	2662	2298
Náklady ³	2143	2143	2413	2406	2653	2051	2017	2350	2321	2348	2576	2619	2250
Výsledok hospodárenia ⁴	34,1	9,5	23,8	43,0	46,3	-84,1	-8,1	72,5	34,7	-2,6	70,8	43,2	48,7
Celkové podpory ⁵	466	677	741	634	755	922	951	891	838	713	705	871	695
Podiel podpôr na výnosoch v % ⁶	21,4	31,4	30,4	25,9	28,0	46,9	47,3	36,8	35,6	30,4	26,6	32,7	30,2
Nákladovosť výnosov v €/100 € ⁷	98,4	99,6	99,0	98,2	98,3	104,3	100,4	97,0	98,5	100,1	97,3	98,4	97,9
Podiel ziskových podnikov v % ⁸	83	75	80	85	77	56	66	77	73	64	72	67	76

Prameň: ŠÚ SR, prepočty NPPC-VÚEPP⁹ * MPRV SR, ** IL MPRV SR

1/ Indicator, 2/ revenues, 3/ costs, 4/ profit/loss, 5/ total subsidies, 6/ share of subsidies on revenues in %, 7/ cost ratio of revenues in €/100 €, 8/ share of profitable enterprises in %, 9/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VÚEPP calculations

Graf 2 Vývoj výnosov, nákladov a výsledku hospodárenia v mil. €

The development of revenues, costs and profit/loss in million €

Prameň: ŠÚ SR⁶

1/ Revenues, costs, 2/ profit/loss, 3/ revenues, 4/ costs, 5/ profit/loss, 6/ Source: ŠÚ SR

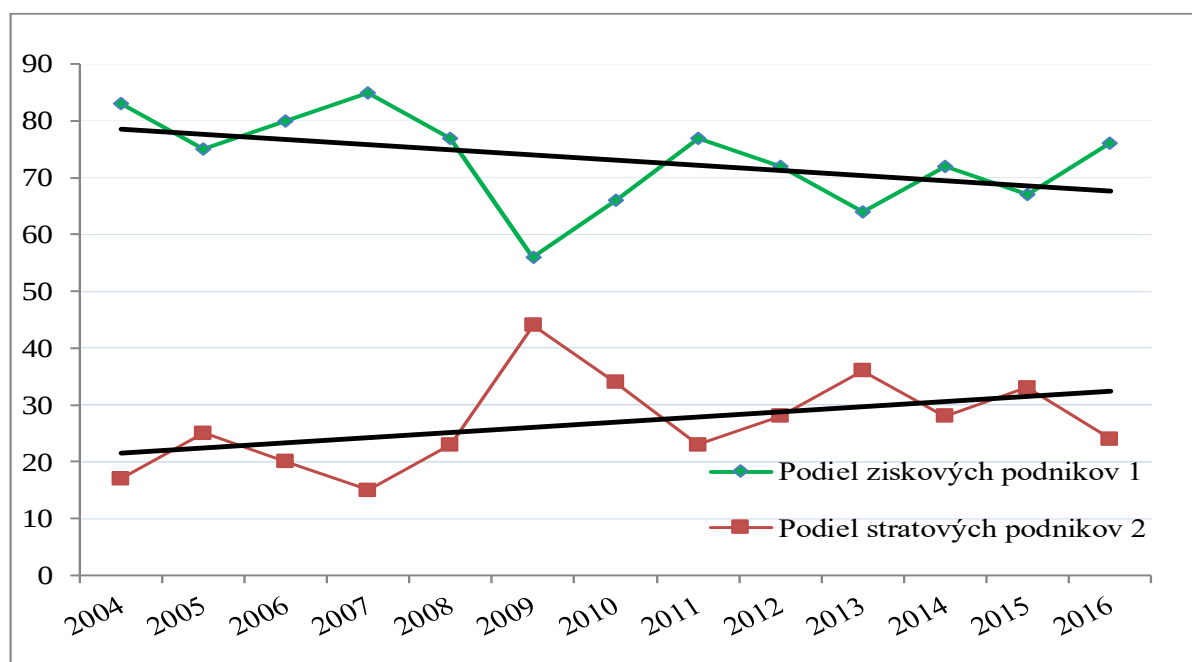
Podnikanie v poľnohospodárstve si vyžaduje, vzhľadom na osobitosti a charakter výroby, zabezpečenie kapitálu z vlastných (tržby, výnosové úroky), resp. cudzích zdrojov (dotácie,

úvery). Finančné prostriedky z hospodárenia podnikov nepostačujú na prefinancovanie prevádzky na obnovu materiálno-technickej základne, preto významnú úlohu vo financovaní podnikov majú dotácie a úvery. Rozhodujúci význam z dotácií majú najmä právne nárokovateľné priame platby z EÚ, ktoré sú garanciou krátkodobých preklenovacích prevádzkových úverov z komerčných bánk. Poľnohospodárske podniky splácajú úvery prostredníctvom podpôr, a tak si udržuju bonitu na úverovom trhu, o čom svedčí aj postupný nárast úverov do tohto odvetvia na prefinancovanie prevádzkového cyklu poľnohospodárskej výroby od prípravy pôdy až po realizáciu produkcie.

Vývoj podielu ziskových a stratových podnikov (Graf 3), ako aj dosiahnuté výsledky hospodárenia podnikov napovedá, že takmer 70 % poľnohospodárskych podnikov je odkázaných na cudzie zdroje, najmä úvery z komerčných bánk. Z dlhodobého pohľadu vidieť - a trendová čiara to naznačuje - stagnáciu, kolísanie až mierny pokles podielu ziskových podnikov, čo môže viesť pri pokračujúcom trende k zhoršovaniu ekonomickej a finančnej situácie značnej časti poľnohospodárskych podnikov.

Graf 3 Vývoj podielov ziskových a stratových poľnohospodárskych podnikov v rokoch 2004 - 2016 v %

The development of the shares of profitable and loss agricultural enterprises in 2004-2016 in %

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP³

1/ The share of profitable enterprises, 2/ the share of loss-making enterprises, 3/ Source: Information sheets CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP calculations

Finančná disciplína poľnohospodárskych podnikov sa odrazila v ich celkovej (1,9) a bežnej likvidite (0,9) a tým disponibilite splácania krátkodobých záväzkov, ktorých doba splatnosti dosahovala až 160 dní, doba inkasa krátkodobých pohľadávok 135 dní, doba obratu zásob 131 dní (Tab.3). Doby splatnosti záväzkov ako aj inkasa pohľadávok sa od roku 2007

predĺžili o 32 -38 %, čo napovedá o zhoršenej finančnej disciplíne tak na strane poľnohospodárskych podnikov ako aj dodávateľov vstupov do poľnohospodárstva. Napriek tomu pracovný kapitál, t.j. disponibilné finančné prostriedky na zabezpečenie výrobného a úhradu záväzkov dodávateľského cyklu sa zvýšil (7,8 %).

Tab. 5 **Ekonomické a finančné ukazovatele poľnohospodárskej výroby**

Economic and financial indicators of agricultural production

Ukazovateľ ¹	M.j. ²	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rentabilita celkového kapitálu ³	%	2,5	1,8	-2,3	-0,2	2,6	1,3	-0,2	1,9	0,8	1,7
Rentabilita vlastného kapitálu ⁴	%	4,6	3,5	-2,3	-0,2	2,6	1,3	-0,2	4,1	1,9	3,9
Rentabilita tržieb ⁵	%	5,5	4,4	-6,5	-0,5	6,2	3,2	-0,5	4,7	2,1	4,6
Doba obratu zásob ⁶	deň ¹⁶	126	135	164	135	127	124	137	134	133	131
Doba splatnosti krátkodobých záväzkov ⁷	deň ¹⁶	121	119	148	143	129	135	153	149	150	160
Doba inkasa krátkodobých pohľadávok ⁸	deň ¹⁶	97	93	113	103	99	92	102	104	110	135
Bežná likvidita ⁹	koef. ¹⁷	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,9
Celková likvidita ¹⁰	koef. ¹⁷	2,1	2,2	2,1	1,9	2,0	1,9	1,8	1,9	1,9	1,9
Koef. plat. neschopnosti z celk.záv.a pohľ. ¹¹	koef. ¹⁷	1,6	1,7	1,8	1,8	1,8	2,0	2,0	2,9	3,0	2,6
Celková zadlženosť majetku ¹²	%	40,7	41,5	42,9	42,8	42,9	44,4	45,9	45,9	47,2	47,2
Úverová zadlženosť majetku ¹³	%	13,0	15,5	15,1	15,1	14,7	15,0	15,3	13,7	14,9	15,4
Celková zadlženosť na podnik ¹⁴	tis. € ¹⁸	924	1097	1054	1123	1111	1103	1114	1115	1289	1438
Úverová zadlženosť na podnik ¹⁵	tis. € ¹⁸	295	409	372	395	382	372	371	332	408	469

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP¹⁶

1/ Indicator, 2/ unit, 3/ return on total capital, 4/ return on own capital, 5/ return on sales, 6/ inventory turnover, 7/ maturity of short-term liabilities, 8/ time of collection of short-term receivables, 9/ current liquidity, 10/ total liquidity, 11/ insolvency coefficient, 12/ total debt assets, 13/ credit indebtedness property, 14/ total indebtedness per enterprise, 15/ credit indebtedness per enterprise, 16/ Source: Information sheets CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP calculations

Celková zadlženosť majetku sa od roku 2007 zvyšovala a to zo 40,7 % v roku 2007 dosiahla 47,2 % v roku 2016 a to pri rýchlejšom raste pohľadávok (25,0 %) ako záväzkov (9,9 %), čo sa odrazilo v druhej platobnej neschopnosti podnikov, ktoré situáciu riešili úvermi. Posledné roky vo vývoji úverov potvrdzujú, že ide o roky „lacných peňazí“, čo sa odrazilo aj v klesajúcich nákladoch na úvery, t.j. v úrovni úrokových mier a na zvýšenom dopyte poľnohospodárov po úveroch. **Úverová zadlženosť** majetku dosiahla 15,4 %, čo bolo o 2,4 p.b. viac ako v roku 2007. Celková zadlženosť na podnik sa zvýšila medzi rokmi 2007 a 2016 o 55,7 % a úverová zadlženosť o 59,0 %.

Diferenciácia poľnohospodárskych podnikov podľa úrovne výsledku hospodárenia

Poľnohospodárske podniky sú úrovňou **výsledku hospodárenia** značne diferencované, Pre bližšiu špecifikáciu tejto skutočnosti sme roztriedili poľnohospodárske podniky (právnické osoby) podľa výsledku hospodárenia dosiahnutého na 1 podnik v roku 2016 do 16 skupín (8 skupín ziskové podniky a 8 skupín stratové podniky). Okrem toho sme doplnili ďalšie podielové ukazovatele, ktoré bližšie špecifikujú podniky nachádzajúce sa v danom intervale výsledku hospodárenia. Ide o podiel na celkovom počte ziskových resp. stratových podnikov,

podiel na strate, resp. zisku, výmere poľnohospodárskej pôdy, výrobe a celkových dotáciách (Tab. 6).

Tab. 6 Výsledky hospodárenia podnikov podľa intervalov výsledku hospodárenia v roku 2016

Profit/loss of enterprises according to profit/loss intervals in 2016

Interval výsl. hosp. v tis. € na podnik ¹	Počet podnikov spolu ²	Výsledok hospodárenia v €·ha ⁻¹ p.p. ³	Podiel podnikov spolu v % na ⁴				
			celkovom počte podnikov ⁵	strate, zisku ⁶	výmere poľn. pôdy ⁷	výrobe ⁸	celkových dotáciách ⁹
Stratové ¹⁰	309	-163,9	24,0	100*	20,8	17,2	21,4
-280 a viac	34	-411,5	2,6	52,8	4,4	5,1	4,6
<-280;-240)	12	-173,8	0,9	7,2	1,4	1,9	1,8
<-240;-200)	14	-272,8	1,1	7,1	0,9	0,6	0,8
<-200;-160)	13	-230,8	1,0	5,4	0,8	0,6	0,7
<-160;-120)	23	-161,3	1,8	7,3	1,5	1,1	1,7
<-120;-80)	35	-111,0	2,7	7,8	2,4	1,9	2,8
<-80;-40)	62	-73,6	4,8	8,5	3,9	2,3	3,8
<-40; 0)	116	-24,3	9,0	3,9	5,5	3,6	5,1
Ziskové ¹¹	977	110,3	76,0	100**	79,2	82,8	78,6
(0; 40>	510	19,1	39,7	6,4	29,5	24,6	30,2
(40; 80>	163	53,4	12,7	8,5	13,9	13,4	14,2
(80; 120>	79	76,0	6,1	7,0	8,0	8,4	8,0
(120;160>	63	110,8	4,9	8,0	6,3	6,6	6,5
(160; 200>	32	112,8	2,5	5,3	4,1	4,0	3,4
(200; 240>	23	135,0	1,8	4,6	3,0	4,1	3,1
(240; 280>	23	224,1	1,8	5,5	2,1	4,1	2,2
280 a viac ¹²	84	391,7	6,5	54,7	12,2	17,5	11,1
Spolu ¹³	1286	53,2	100,0	-	100,0	100,0	100,0

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, prepočty NPPC- VÚEPP¹⁴

Poznámka: * na celkovom počte ziskových podnikov, ** na celkovom počte stratových podnikov¹⁵

1/ Profit/loss interval in th. € per enterprise, 2/ total number of enterprises, 3/ profit/loss in € per ha of agricultural land, 4/ share of all enterprises in % on, 5/ total number of enterprises, 6/ loss, profit, 7/ acreage of agricultural land, 8/ production, 9/ total subsidies, 10/ loss-making, 11/ profitable, 12/ 280 and more, 13/ total, 14/ Source: Information sheets CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP calculations, 15/ Note: *on the total number of profitable enterprises, ** on the total number of loss-making enterprises

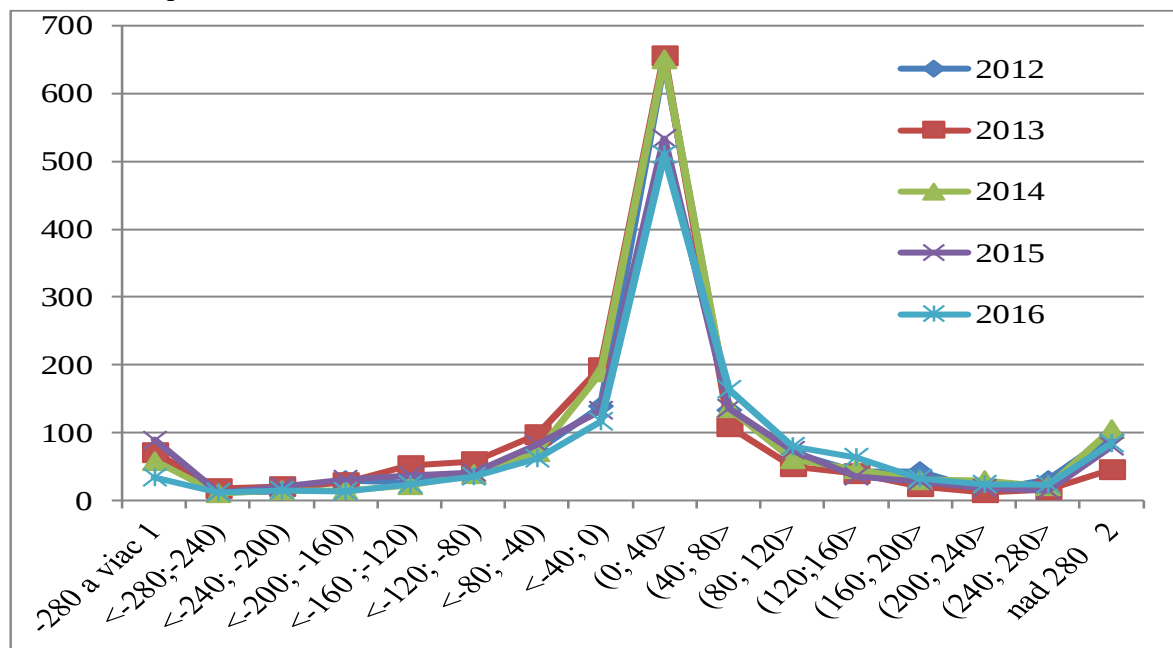
Na základe triedenia poľnohospodárskych podnikov do skupín podľa úrovne **výsledku hospodárenia** dosiahnutého za rok 2016 možno konštatovať že:

- v slovenskom poľnohospodárstve dosahujú väčšinový podiel ziskové podniky s podielom 76 %,
- ziskové podniky sú rozhodujúce z hľadiska produkčnej výkonnosti, pridanej hodnoty a kapitálu. Ich podiel na výrobe dosahoval 82,8 %, obhospodarovali 79,2 % poľnohospodárskej pôdy a bolo im poskytnutých 78,6 % celkových dotácií,
- viac ako polovica z celkového počtu podnikov (52,3 %) dosiahla nevýznamný výsledok hospodárenia (zisk) v intervale do 80 tis. € na podnik. Ide o najpočetnejšiu skupinu podnikov podieľajúcu sa 14,9 % na zisku, 38,0 % na výrobe, 43,4 % na výmere

poľnohospodársky využívanej pôdy a 44,4 % na celkových dotáciách, ale ich zisky nie sú až také významné,

Graf 4 Počet podnikov podľa intervalu výsledku hospodárenia v tis. € na podnik

The number of enterprises according to the interval of profit/loss in th. € per enterprise

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP³

1/ 280 and more, 2/ more than 280, 3/ Source: Information sheets CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP calculations

- významnou skupinou ziskových podnikov boli podniky dosahujúce zisk viac ako 280 tis. € na podnik. Sú to vysokoziskové podniky, a aj keď početnosťou je táto skupina zastúpená len 84 podnikmi, z toho prevažne v produkčných oblastiach, s 6,5 %-ným podielom na celkovej početnosti ziskových podnikov, ale rozhodujúci je ich podiel najmä na celkovom zisku (54,7 %), výrobe (17,5 %), menší podiel mali na výmere poľnohospodársky využívannej pôdy (12,2 %) a celkových dotáciách (11,1 %). Prevažujúci podiel týchto podnikov tvoria obchodné spoločnosti. Tieto podniky vytvorili takmer 54,7 % z celkového zisku poľnohospodárstva v roku 2016 a sú rozhodujúce aj z hľadiska dane z príjmov, t.j. z finančného plnenia miestnych a obecných rozpočtov.
- Stratové podniky v roku 2016 dosiahli podiel 24 % na celkovom počte podnikov, hospodárili na 20,8 % výmere poľnohospodárskej pôdy, vyprodukovali 17,2 % z celkovej produkcie a bolo im poskytnutých 21,4 % z celkových dotácií. Najväčší podiel stratových podnikov tvoria podniky so stratou do 40 tis. € na podnik (9 %).
- Osobitnú skupinu stratových podnikov tvoria vysokostratové podniky s počtom 34 nachádzajúce sa prevažne v znevýhodnených oblastiach. Pozitívne je, že počet týchto podnikov v priebehu 2 rokov klesol o takmer 40 %. Ide o podniky charakteristické značnou koncentráciou straty vyššej ako 280 tis. € na podnik. Do tohto intervalu spadá 2,6 % podnikov s významným takmer 52,8 %-ným podielom na celkovej strate

v poľnohospodárstve. Ich podiel na ostatných ukazovateľoch je menej významný. Podieľali sa na výrobe 5,1 % a celkových dotáciách 4,6 %. Sú to podniky, ktoré významne (negatívne) ovplyvňujú celkový výsledok hospodárenia za poľnohospodárstvo. V štruktúre týchto podnikov z hľadiska právnych foriem sú takmer rovnako zastúpené tak obchodné spoločnosti, ako aj poľnohospodárske družstvá.

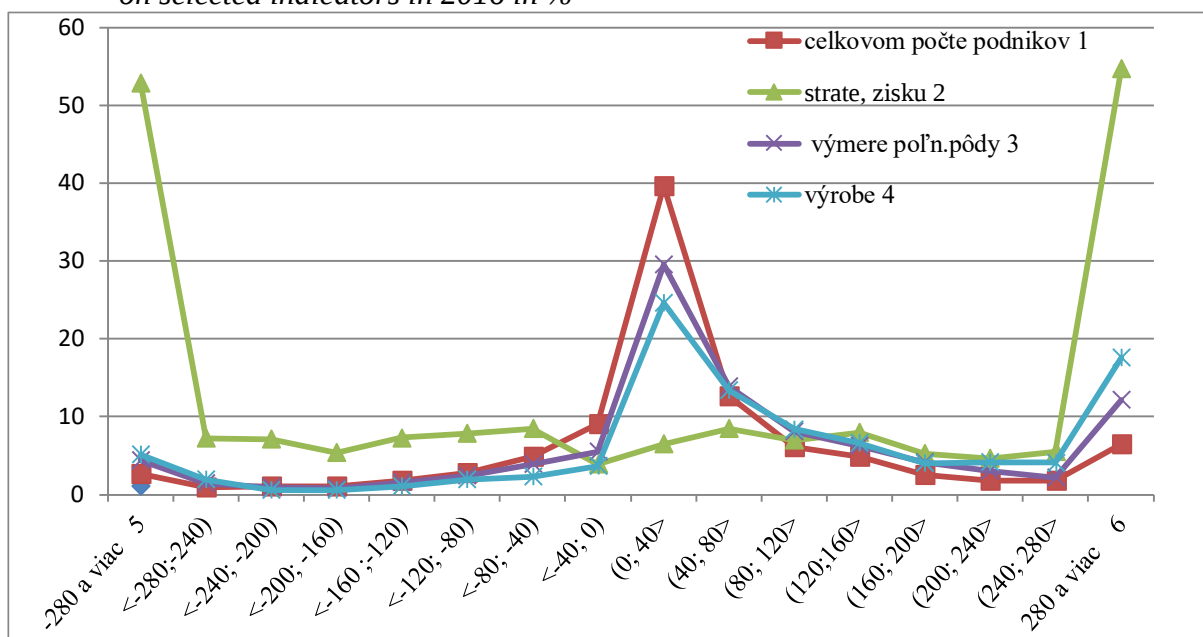
Rozloženie podnikov podľa intervalov výsledku hospodárenia (zisku, straty) znázorňuje graficky **Gausova krivka**, z ktorej vidieť že podobná situácia s menšími rozdielmi sa opakuje už viac rokov (Graf 4).

Z grafického znázornenia podielu (Graf 5) poľnohospodárskych podnikov roztriedených podľa intervalu výsledku hospodárenia a ich podielu na vybraných ekonomických ukazovateľoch vidieť extrémnosti troch vrcholov zachytávajúcich charakteristik pre slovenské poľnohospodárstvo a to:

- malý podiel podnikov sa podieľa na vysokom zisku s významným podielom na výrobe, a výmere poľnohospodárskej pôdy, čo odráža koncentráciu pôdy a charakter podpory závislej od plochy.
- malý podiel podnikov sa podieľa na vysokej strate s nižším podielom na dotáciách a výmere poľnohospodárskej pôdy,
- najväčší podiel podnikov dosahuje nevýznamné zisky s významným podielom na výrobe a výmere poľnohospodárskej pôdy.

Graf 5 Podiel poľnohospodárskych podnikov podľa intervalu výsledku hospodárenia v roku 2016 na vybraných ukazovateľoch v %

The share of agricultural enterprises according to the interval of profit/loss on selected indicators in 2016 in %

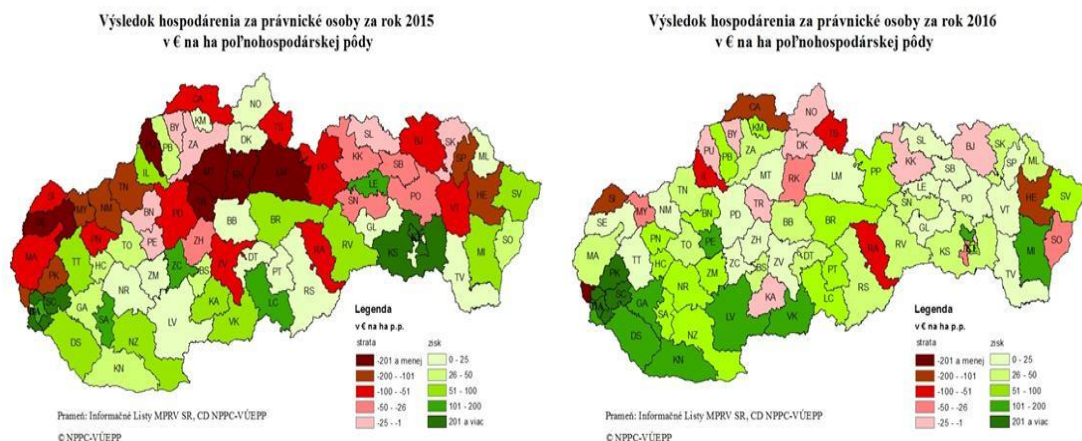
Prameň: Informačné listy MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP⁷

1/ On the total number of enterprises, 2/ loss, profit, 3/ acreage of agricultural land, 4/ production, 5 - 6/ 280 and more, 7/ Source: Information sheets MPRV SR, NPPC-VÚEPP calculations

Výrazné pozitívne zmeny vo výsledku hospodárenia nastali aj medzi rokmi 2015 a 2016 nielen na úrovni SR, ale aj jednotlivých okresov, čo dokumentuje nasledovné znázornenie na mapách 1 a 2. Kým v roku 2015 značná časť okresov bola stratová (červené označenie) v roku 2016 bola situácia opačná (zelené označenie).

Mapa 1

Mapa 2

Diferenciácia poľnohospodárskych podnikov podľa veľkosti výmery poľnohospodárskej pôdy

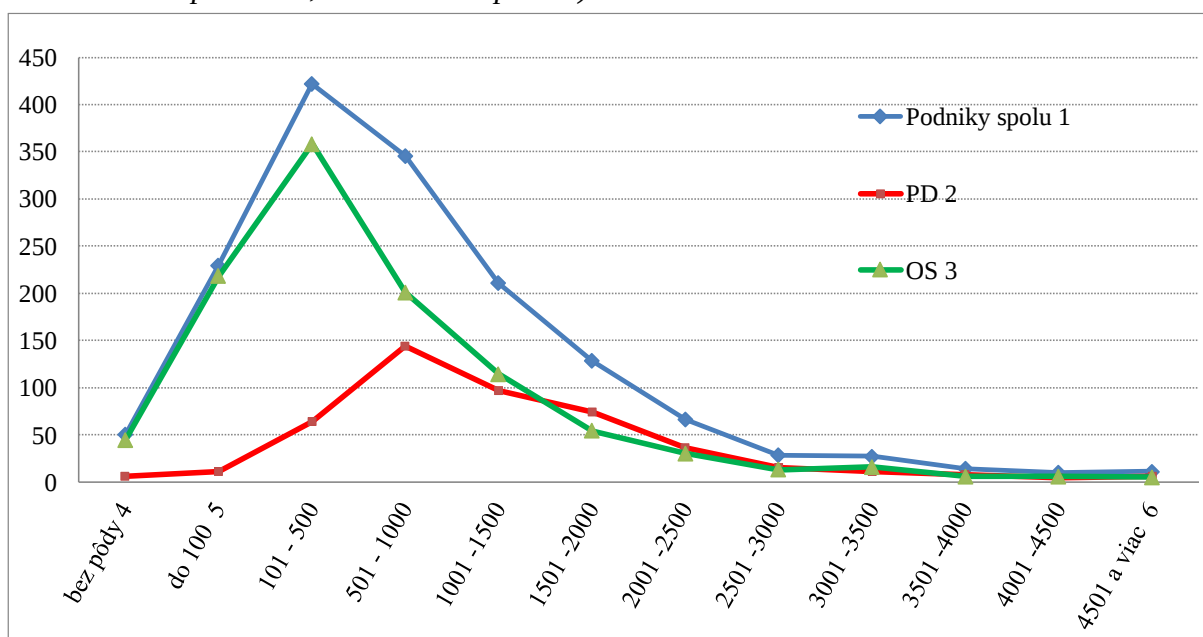
Na základe rozdelenia poľnohospodárskych podnikov podľa **veľkosti obhospodarovanej pôdy** na základe LPIS vyplynulo, že v roku 2016:

- početne najviac podnikov (63,5 %) hospodáril na výmere od 101 do 1500 hektárov, ktoré dosahovali aj vysoký podiel na výnosoch (výrobe (44,3 %), výmere (47,7 %) a podporách (48,0 %),
- najvyšší výsledok hospodárenia na podnik (360 tis. €) dosiahli podniky hospodáriace na výmere od 3501- 4 000 ha p.p. Tieto podniky boli charakteristické, okrem nižšej početnosti (0,9 %), aj vysokými podporami na podnik vzhľadom na veľkosť výmery podnikov,
- k ziskovosti podnikov hospodáriacich na vyšších a najvyšších výmerách prispeli významnou mierou neinvestičné podpory, ktoré sa pohybovali od 1 033 do 1 389 tis. € na podnik. Podiel týchto podnikov (nad 3500 ha) predstavoval na celkovom počte 2,3 % (35 podnikov), výmere (11,3 %), výnosoch (12,1 %), výrobe (12,1 %) a 11,2 % na podporách,
- z hľadiska štruktúry právnych foriem, početne viac podnikov - obchodných spoločností hospodáril na nižších výmerách poľnohospodárskej pôdy do 500 hektárov, ako poľnohospodárskych družstiev, ktoré najviac hospodáril na výmerách od 1000 do 1500 hektárov na podnik,
- s veľkosťou výmery poľnohospodárskej pôdy na podnik sa početnosť podnikov znižovala, a to u oboch rozhodujúcich právnych foriem,

- so zvyšujúcimi výmerami poľnohospodárskej pôdy sa zvyšovali podpory a aj výsledok hospodárenia na podnik.

Graf 6 Početnosť právnych foriem poľnohospodárskych podnikov (PD, OS) v roku 2016

Multiplicity of legal forms of agricultural enterprises (agricultural co-operatives, business companies) in 2016

Prameň: CD MPRV SR, Informačné listy MPRV SR, NPPC-VÚEPP⁷

1/ Enterprises in total, 2/ agricultural co-operatives, 3/ business companies, 4/ without land, 5/ up to 100, 6/ 4501 and more, 7/ Source: CD MPRV SR, Information sheets MPRV SR, NPPC-VÚEPP

Diferenciácia poľnohospodárskych podnikov podľa organizačno-právnej formy hospodárenia

Po vstupe Slovenska do Európskej únie nastúpil proces zmien v podnikateľskom prostredí poľnohospodárstva. Tvrdé konkurenčné prostredie a zvyšujúce sa nároky na efektívnosť poľnohospodárskej výroby ovplyvnili prehĺbenie diferencií medzi podnikmi. V podnikovej sfére prebiehajú zmeny, ktoré sa stávajú trvalým ozdravným procesom poľnohospodárstva. Aj keď väčšina podnikov je zisková, v odvetví existuje skupina rizikových vysokostratových podnikov, ale ich podiel (2,6 % v roku 2016) a dĺžka existencie sa vzhľadom na akcent efektivity postupne znižuje.

Poľnohospodárstvo je dlhodobou charakteristické vysokou podnikovou diferenciáciou ekonomických výsledkov, ktorá sa začala zmiernovať až v roku 2016. Rozdiely v ekonomických výsledkoch boli ovplyvnené efektívnosťou nákladov, zamestnanosťou, kapitálovou vybavenosťou, využitím a opotrebovanosťou majetku, štruktúrou výroby a východiskovými podmienkami vzniku poľnohospodárskych subjektov.

Z hľadiska **právnych foriem** vyššiu ekonomickú výkonnosť oproti poľnohospodárskym družstvám dosiahli obchodné spoločnosti, a to zásluhou vyššej úspornosti nákladov,

vyplývajúcej z nižšej zamestnanosti, a tým nižšej mzdovej nákladovosti vo vzťahu k výrobe, a vyššej využiteľnosti majetku, čo spôsobila aj ich rýchlejšia reštrukturalizácia výroby. Veľa družstiev sa však zmenilo na obchodné spoločnosti, ktoré dokázali vyriešiť vlastnícku štruktúru a sú v nich jasné rozhodovacie právomoci, čo čiastočne predurčuje ich úspešnosť.

Tab. 7 Ekonomické výsledky poľnohospodárskych podnikov podľa právnych foriem
Economic results of agricultural enterprises according to legal forms

Ukazovateľ ¹	Poľnohosp. družstvá ²						Obchodné spoločnosti ³					
	2007	2008	2010	2013	2015	2016	2007	2008	2010	2013	2015	2016
Výsledok hospodárenia v €/ha p.p. ⁴	32,1	21,2	-16,1	-37,8	-57,5	23,0	78,1	70,1	16,8	23,8	94,7	81,2
Pridaná hodnota v €/ha p.p. ⁵	248	246	181	227	221	276	238	234	198	222	252	297
Podpory spolu v €/ha p.p. ⁶	295	328	352	281	317	317	279	314	335	270	291	292
- neinvestičné podpory ⁷	276	301	308	276	296	310	259	287	283	262	268	279
Výroba v €/ha p.p. ⁸	963	1047	819	1010	997	1073	1135	1225	1058	1230	1259	1332
Podiel tržieb z predaja vlast. výrobkov a služ. na celkových výnosoch v % ⁹	63,9	60,9	59,2	62,6	65,7	63,9	54,4	50,0	50,5	59,0	57,0	57,1
Podiel tržieb z predaja tovaru na výnosoch v % ¹⁰	2,8	2,2	3,0	3,9	2,3	2,4	19,1	21,1	22,7	13,8	16,9	17,4
Nákladovosť výnosov v €/100 € ¹¹	97,7	98,6	101,2	102,5	104,0	98,5	96,1	96,8	99,2	98,8	95,6	96,4
Rentabilita nákladov v % ¹²	2,3	1,4	-1,2	-2,5	-3,8	1,5	4,1	3,3	0,8	1,2	4,5	3,7
Podiel osobných na celkových nákladoch v % ¹³	23,7	22,5	23,6	22,5	23,7	24,5	13,5	12,5	13,3	12,4	13,1	13,4
Celková zadlženosť majetku v % ¹⁴	27,3	29,8	31,0	34,8	35,8	27,8	54,6	54,3	53,5	54,4	55,0	53,6
Podiel ziskových podnikov v % ¹⁵	82	70	55	50	53	70	87	82	73	71	74	79

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP¹⁶

1/ Indicator, 2/ agricultural co-operatives, 3/ business companies, 4/ profit/loss in €/ha of agricultural land, 5/ value added in €/ha of agricultural land, 6/ subsidies in total in €/ha of agricultural land, 7/ not investment subsidies, 8/ production in €/ha of agricultural land, 9/ the share of sales revenue of own products and services on total revenues in %, 10/ the share of sales revenue of the goods on revenues in %, 11/ cost ratio of revenues in €/100 €, 12/ return on costs in %, 13/ the share of personal expenses on total costs in %, 14/ total debt assets in %, 15/ the share of profitable enterprises in %, 16/ Source: Information sheets MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP

V roku 2016 sa zmiernili rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami (Tab.7). Na základe databázy údajov z Informačných listov MPRV SR¹⁾ ziskových bolo 76 % podnikov právnických osôb (Graf 7). Vyšší podiel ziskových podnikov dosiahli obchodné spoločnosti (79 %) ako poľnohospodárske družstvá (70 %).

Podpory boli poskytnuté podľa rovnakých kritérií a podmienok obidvom právnym formám, tak poľnohospodárskym družstvám, ako aj obchodným spoločnostiam. Efektívnosť hospodárenia sa medziročne zlepšila, ale bola diferencovaná podľa organizačných foriem hospodárenia. Obchodné spoločnosti hospodárili efektívnejšie a dosiahli mierne nižšiu

¹⁾ Ekonomické a finančné ukazovatele, prepočítané na ha poľnohospodársky využívannej pôdy, boli získané z údajov, ktoré zabezpečilo MPRV SR formou Informačných listov, uložených v CD MPRV SR na NPPC-VÚEPP. Hodnotený súbor zahŕňa 2 589 subjektov právnických a fyzických osôb. Keďže Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú 76,5 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska a tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítali na ha p. p. (podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS).

nákladovosť výnosov (96,4 %) ako poľnohospodárske družstvá (98,5 %) a na rozdiel od predchádzajúcich rokov dosiahli aj vyššiu úroveň pridanej hodnoty, ale podiel pridanej hodnoty na výrobe bol vyšší v poľnohospodárskych družstvách (25,8 %) ako v obchodných spoločnostiach (22,3 %). Pretrvávajúce diferencie v efektívnosti hospodárenia v rozdielnych právnych formách sú dôsledkom štruktúry výroby s preferenciou rastlinnej výroby pred živočíšnou a vyššej úspornosti nákladových faktorov, najmä pracovných nákladov. Vyššiu nákladovosť výnosov v poľnohospodárskych družstvách ovplyvnila vyššia zamestnanosť v prepočte na 100 ha p.p. (2,4 osoby) ako v obchodných spoločnostiach (2,0 osoby), čo sa odrazilo vo vyšších pracovných nákladoch, ako aj vyššom podiele mzdových nákladov na celkových nákladoch v poľnohospodárskych družstvách (17,5 %) ako v obchodných spoločnostiach (9,6 %). Poľnohospodárske družstvá sa v ostatných rokoch vnútorne premieňajú na kapitálové spoločnosti s majoritným majetkovým podielom len niekoľkých členov, obdobne ako vo väčšine obchodných spoločností a obdobne redukujú pracovne náročnejšie odvetvia výroby a zamestnanosť.

Vyššia efektívnosť hospodárenia v obchodných spoločnostiach je aj odrazom nielen úspor z rozsahu výroby s nižším podielom najmä živočíšnej výroby, úspor pracovných nákladov, ale aj 10,4-krát vyšších tržieb z predaja tovaru, ako v poľnohospodárskych družstvách.

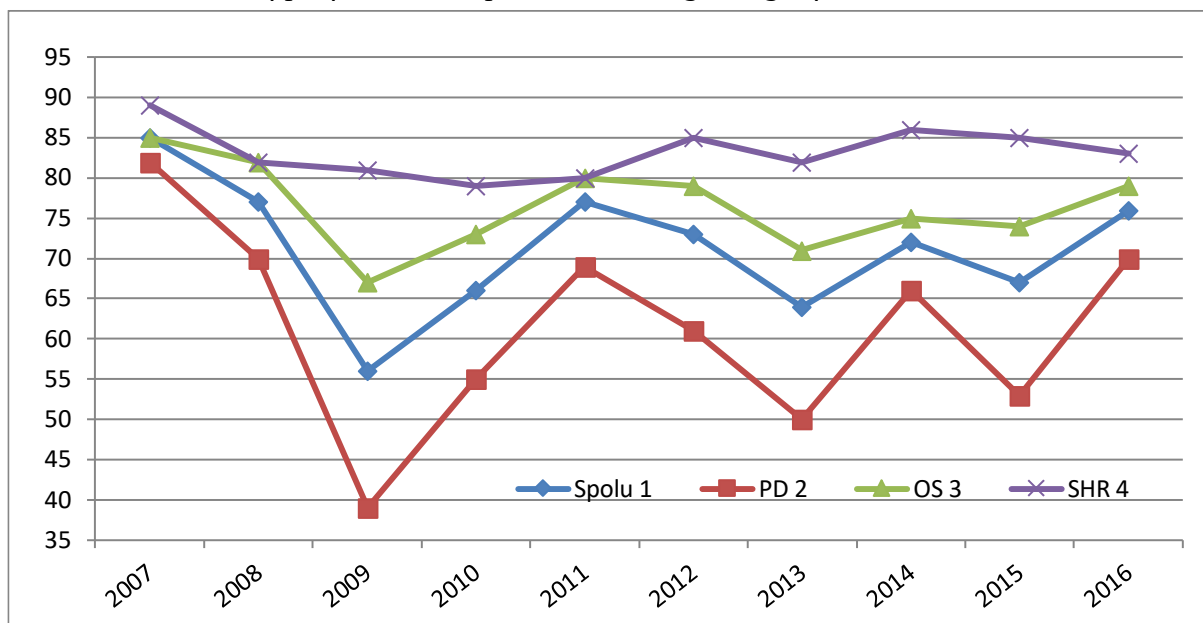
Vyššia úroveň výroby na hektár v obchodných spoločnostiach (o 24,2 %) je odrazom aj vyššej intenzifikácie výroby, vyjadrenej výrobnou spotrebou na tvorbe pridanej hodnoty, ktorá v obchodných spoločnostiach dosahovala 3,7 €, kým v poľnohospodárskych družstvách 2,9 €. Vyššie intenzifikačné vklady v obchodných spoločnostiach boli podmienené aj dominantnejšou rastlinnou výrobou. Pozitívom v poľnohospodárskych družstvách oproti obchodným spoločnostiam bol len vyšší podiel pridanej hodnoty na výrobe, čo bolo spôsobené úspornosťou nákladovej zložky - výrobnej spotreby.

Aj v zadlžení majetku boli diferencie, ktorá bola vyššia v obchodných spoločnostiach (53,6 %), ako v poľnohospodárskych družstvách (37,8 %), čo je dôkazom vyššej ekonomickej bonity obchodných spoločností voči komerčným bankám z hľadiska cash flow a tým splácania najmä dlhodobých úverov. Prejavilo sa to vo vyššej dostupnosti k úverom tým takmer dvojnásobne vyššej úverovej zaťažnosti, ako aj vstupom väčšieho počtu zahraničných investorov. Tento trend pozorovať dlhodobo.

Pretrvávajúce diferencie vo výsledkoch hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami sú spôsobené aj doznievajúcimi vplyvmi východiskových podmienok vzniku obchodných spoločností, ktoré väčšinou vznikli z bonitných častí majetku poľnohospodárskych družstiev, bez prevzatia adekvátnych záväzkov voči bankám a obchodným partnerom, ako aj bez vyrovnania podielov, čo predurčilo ich nižšiu nákladovosť výroby.

Graf 7 Podiel ziskových podnikov podľa organizačno-právnych foriem v %

The share of profitable enterprises according to legal forms in %

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP⁵

1/ Total, 2/ agricultural co-operatives, 3/ business companies, 4/ self-employed farmers, 5/ Source: Information sheets MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP

Potravinárstvo

Účasť potravinárskeho priemyslu na národnej ekonomike SR

Účasť odvetvia potravinárstva na národnom hospodárstve - národnej ekonomike, vyjadrená podielom pridanej hodnoty, hrubej produkcie, medzis potreby, THFK, priemernej mzdy, zamestnanosti mala (okrem niektorých rokov Tab.8) klesajúcu tendenciu tak v stálych ako aj v bežných cenách. Podiel **pridanej hodnoty** (v stálych, resp. bežných cenách) na národnej ekonomike od roku 2007 postupne medziročne klesal. Najvyššia jej účasť v stálych cenách (1,89 %) bola za posledných 10 rokov dosiahnutá v roku 2007, čo bolo viac o 0,45 p.b. ako v roku 2016.

Klesajúci trend pridanej hodnoty je do určitej miery spôsobený meniacim sa podielom jej úrovne v iných odvetviach národného hospodárstva, ale najmä poklesom výroby rozhodujúcich odvetví potravinárskeho priemyslu (mäsový, mliekársky, mlynský) a výrazným dovozom hotových potravinárskych výrobkov s pridanou hodnotou realizovanou mimo územia SR aj z prvotných poľnohospodárskych surovín vyvezených zo Slovenska.

Pokles účasti (podielu) potravinárstva na **hrubej produkcii** a **medzis potrebe** národného hospodárstva SR, súvisí so znižovaním jeho produkčnej výkonnosti a poklesom hrubej produkcie v potravinárstve.

Tab. 8 Vývoj podielu potravinárstva* na základných ukazovateľoch ekonomiky SR

The development of the share of agriculture on basic indicators of the SR economy

Podiel na ¹ :	PH ²	HP ³	MS ⁴	THFK ⁵	priem. mzde ⁶	zamestnanosti ⁷	PH ²	HP ³	MS ⁴	THFK ⁵
Rok ⁸	v bežných cenách ⁹					-	v stálych cenách ¹⁰			
2007	1,89	2,64	3,13	2,72	90,52	2,24	1,6	2,27	2,71	2,69
2008	1,83	2,62	3,14	2,14	91,04	2,24	1,6	2,28	2,71	2,15
2009	1,68	2,49	3,07	2,34	91,45	2,20	1,69	2,46	3,01	2,33
2010	1,61	2,26	2,71	1,89	90,77	2,11	1,61	2,26	2,71	1,89
2011	1,55	2,3	2,78	1,39	89,19	2,05	1,64	2,33	2,78	1,38
2012	1,55	2,24	2,67	0,27	90,06	2,02	1,61	2,25	2,67	0,27
2013	1,41	2,18	2,67	1,52	88,96	1,95	1,45	2,19	2,68	1,52
2014	1,51	2,27	2,76	1,51	89,86	1,89	1,39	2,22	2,76	1,51
2015	1,41	2,02	2,39	1,30	89,01	1,91	1,09	1,91	2,40	1,32
2016	1,44	1,95	2,26	1,60	89,69	1,93	0,91	1,81	2,36	1,64

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP¹¹

Poznámka: *výroba potravín, nápojov a tabak. výrobkov; stále ceny vypočítané reťazením objemových indexov so základom v roku 2010¹², THFK= tvorba hrubého fixného kapitálu, PH - pridaná hodnota, HP - hrubá produkcia, MS – medzis potreba

1/ Share on, 2/ value added, 3/ gross production, 4/ intermediate consumption, 5/ gross fixed capital formation, 6/ average wage, 7/ employment, 8/ year, 9/ in current prices, 10/ in instant prices, 11/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VUEPP calculation, 12/ Note: * production of food-products, beverages and tobacco; instant prices were calculated by chaining of volume indices with a base in 2010

Varujúca úroveň bola u podielu tvorby hrubého fixného kapitálu (Graf 8), ktorý okrem rokov 2009 a 2013, mal klesajúcu tendenciu, čo sa prejavilo v nedostatočnej obnove materiálo-technickej základne a jej opotrebovanosti. Klesajúci vývojový trend tohto ukazovateľa v potravinárstve bol obdobný ako v poľnohospodárstve, ale s rozdielnou úrovňou podielu, ktorá bola v potravinárstve výrazne nižšia ako v poľnohospodárstve.

Tendencie ukazovateľov potravinárstva na makroekonomických ukazovateľoch národného hospodárstva boli podobné ako v poľnohospodárstve a pokles hrubej produkcie sa odrazil aj v poklese zamestnanosti a následne v poklese podielu zamestnanosti potravinárstva na celkovej zamestnanosti SR. Na druhej strane úspornosťou pracovných síl sa zvýšila produktivita práce.

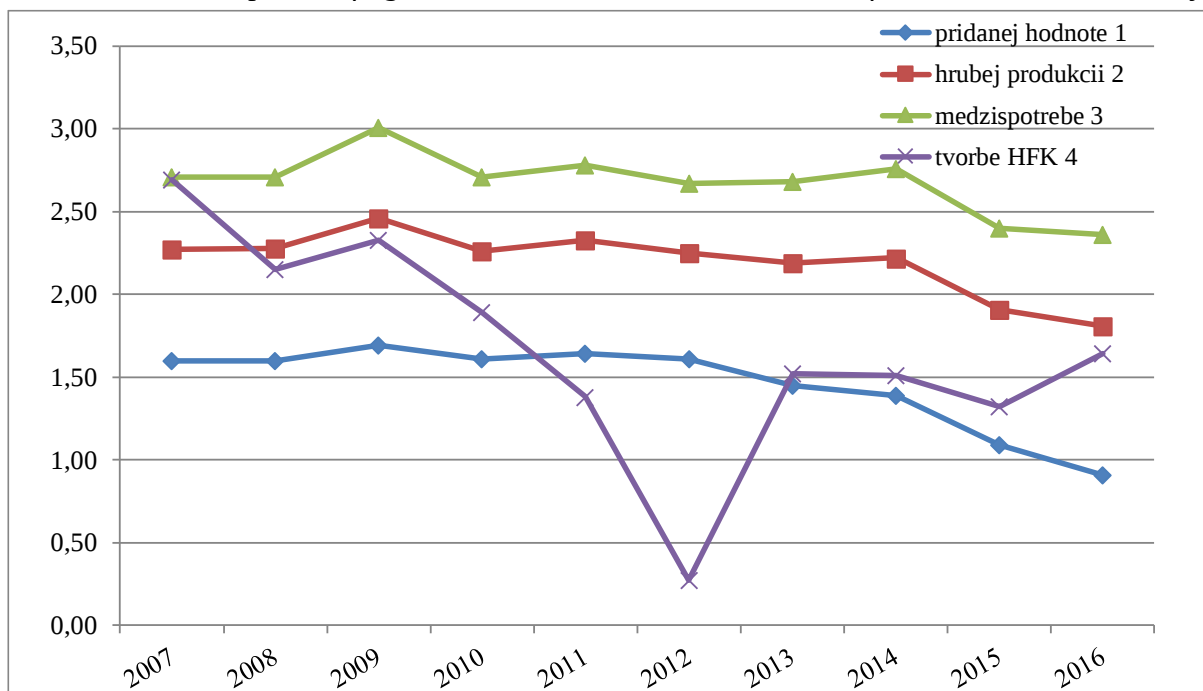
Pomalšou dynamikou rastu tohto ukazovateľa v potravinárstve ako v priemere národného hospodárstva SR sa významne zmenili rozdiely v produktivite práce. Kým v roku 2007 bola dosiahnutá v potravinárstve 84,0 %-ná úroveň priemeru národného hospodárstva, v roku 2016 už len 75,0 %-ná. To znamená, že potravinárstvo spomalilo vývoj produktivity práce v porovnaní s národným hospodárstvom a situácia bola opačná ako v poľnohospodárstve.

Zmeny vo vývoji pridanej hodnoty a produktivity práce v odvetví potravinárstva, vo vzťahu k priemerným hodnotám národného hospodárstva sa podpísali pod zmenu trendu prehlbovania mzdovej disparity, ktorá sa pohybovala v rozpätí 9,5 % až 11,0 % k priemeru národného hospodárstva, čo znamená že mzdová úroveň v potravinárstve bola o 9,5 – 11,0 %

nižšia ako v národnom hospodárstve, čím mzdy v potravinárstve predstavovali v priemere cca 90 % úrovne priemeru národného hospodárstva a boli vyššie ako v poľnohospodárstve.

Graf 8 Vývoj podielu potravinárstva na základných ukazovateľoch národného hospodárstva SR

The development of agriculture share on basic indicators of the SR national economy

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP⁵

1/ On value added, 2/ on gross production, 3/ on intermediate consumption, 4/ on gross fixed capital formation, 5/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VÚEPP calculations

Vývoj ekonomickej situácie v potravinárstve

V období rokov 2007-2016 bola ekonomika slovenského potravinárskeho priemyslu ovplyvnená obchodným tlakom na trhu EÚ, ktorý vyústil do značných dovozov nahraditeľných potravinárskych výrobkov na Slovensko najmä v nižších cenových reláciách. Vplyvom aktívnej politiky štátu v posledných rokoch začala viac fungovať spolupráca medzi domácimi výrobkami a obchodnými reťazcami, čo sa prejavilo vo zvyšujúcom sa podiele slovenských výrobkov v maloobchodnej sieti.

Potravinársky priemysel ako celok bol od roku 2007 kontinuálne každoročne ziskový s miernymi výkyvmi výsledku hospodárenia (Tab.9), ale v grafickom znázornení s lineárne narastajúcou trendovou čiarou (Graf 9). V konečnom dôsledku nie je ani tak rozhodujúci výsledok hospodárenia, ale výnosy, ich objem a nákladovosť.

Tab. 9 Vývoj základných ekonomických ukazovateľov za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov v mil. €, nákladovosť výnosov v €

The development of basic economic indicators - production of foods, beverages and tobacco products in million €, cost of returns in €

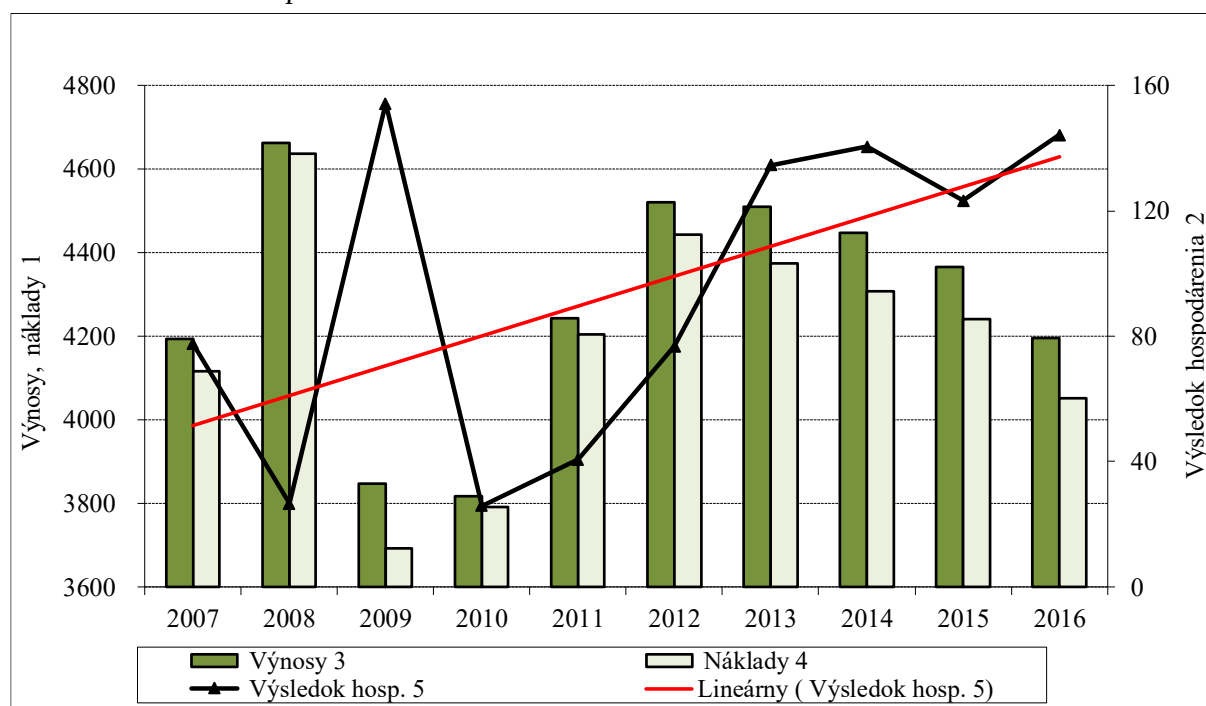
Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výnosy ²	4192,6	4663,5	3847,3	3817,1	4244,1	4520,8	4509,6	4448,1	4364,8	4196,5
Náklady ³	4115,1	4637,0	3693,0	3791,3	4203,4	4444,0	4375,0	4307,6	4241,5	4052,3
Výsledok hospodárenia pred zdanením ⁴	77,5	26,5	154,3	25,8	40,7	76,7	134,6	140,5	123,3	144,2
Nákladovosť výnosov ⁵	98,2	99,4	96,0	99,3	99,0	98,3	97,0	96,8	97,2	96,6

Prameň: ŠÚ SR⁶

1/ Indicator, 2/ revenues, 3/ costs, 4/ profit/loss before tax, 5/ cost of returns, 6/ Source: ŠÚ SR

Graf 9 Vývoj výnosov, nákladov a výsledku hospodárenia za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov v mil. €

The development of revenues, costs and profit/loss - production of foods, beverages and tobacco products in million €

Prameň: ŠÚ SR⁶

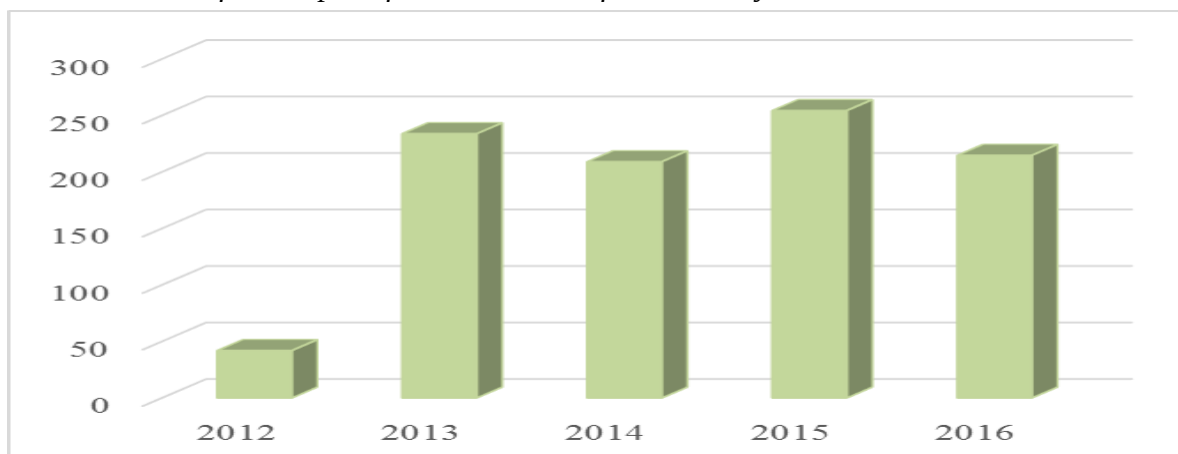
1/ Revenues, costs, 2/ profit/loss, 3/ revenues, 4/ costs, 5/ profit/loss, 6/ Source: ŠÚ SR

Najväčší prepád výnosov bol v roku 2009, v dôsledku dosahov hospodárskej a finančnej krízy, kedy ich úroveň predstavovala 3847 mil. €. Napriek tomu v roku 2009 bol dosiahnutý najvyšší výsledok hospodárenia za sledované obdobie (154,3 mil. €). Objem výnosov postupne narastal s vrcholom v rokoch 2012 a 2013, ale posledné dva roky 2015 a 2016 mali klesajúcu tendenciu. Obdobný trend vývoja vidieť aj pri nákladoch, čo znamená ich úsporu adekvátne k výnosom. Napriek tomuto vývoju, t.j. poklesu výnosov a nákladov od roku 2014, dosahuje potravinársky priemysel zisk. Najväčší paradox bol v roku 2016, kedy pri

klesajúcich výnosoch a nákladoch rástol výsledok hospodárenia, čo môže byť dôsledkom spomalenia až poklesu investovania (Graf 10) vzhľadom na využiteľnosť výrobných kapacít (Graf 11).

Graf 10 Tvorba hrubého fixného kapitálu v potravinárskom priemysle

Gross fixed capital formation in the food industry

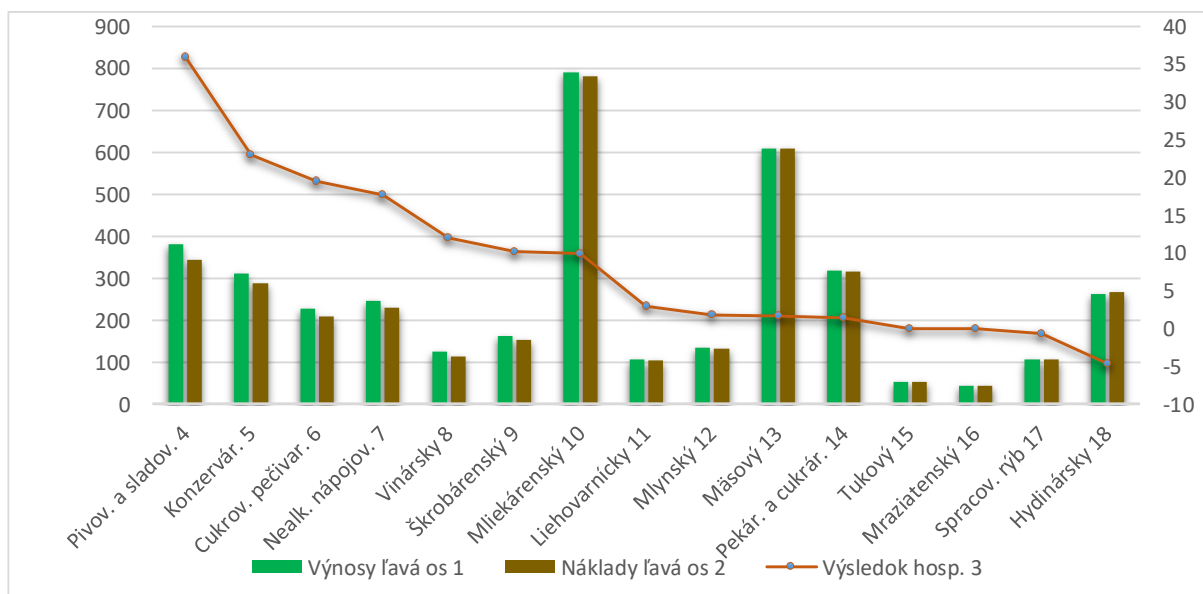

Prameň: ŠÚ SR¹

1/ Source: ŠÚ SR

Graf 11 Výnosy, náklady a výsledok hospodárenia podľa odborov potravinárskeho priemyslu v roku 2016 v mil. €

Revenues, costs and profit/loss according to food industry branches in 2016 in million €

Prameň: Potravn, MPRV SR¹⁹

1/ Revenues - left axis, 2/ costs - left axis, 3/ profit/loss, 4/ brewing and malting industry, 5/ canning, 6/ confectionery, 7/ non alcoholic beverages, 8/ wine, 9/ starch, 10/ milk, 11/ distillery, 12/ mill, 13/ meat, 14/ bakery, 15/ fat, 16/ freezers, 17/ fishing, 18/ poultry, 19/ Source: Potravn, MPRV SR

Kľúčovú úlohu v potravinárskom priemysle začínajú stále viac mať moderné technológie a inovatívne postupy, ktorých využívanie vedie k rastu produktivity práce a znižovaniu prevádzkových nákladov.

Najnižšia nákladovosť výnosov (96 €) bola v roku 2009, čiže v pokrízovom roku, kedy bola obmedzená aj výroba. Ďalej to bol rok 2016, kedy nákladovosť výnosov dosiahla 96,6 €. Vývoj kolísania výnosov a nákladov a udržania sa v ziskovosti, nielen v úspore nákladových faktorov, ale aj neustálej reštrukturalizácii v jednotlivých podnikoch v odboroch potravinárskeho priemyslu.

Zo zoradenia odborov potravinárskeho priemyslu podľa výsledku hospodárenia za rok 2016 vidieť (Graf 12), že najvyšší výsledok hospodárenia dosiahol pivovarnícky a sladovnícky priemysel, konzervársky, cukrovinkársko-pečivársky a priemysel nealkoholických nápojov. Najnižší výsledok hospodárenia – stratu vykázal hydinársky priemysel a priemysel spracovania rýb. Vyrovnaný výsledok hospodárenia dosiahol tukový a mraziarsky priemysel.

Z hľadiska objemu výnosov, produkcie a zamestnanosti bol rozhodujúci mliekarský, mäsový priemysel a pekársko-cukrárenský aj keď ich zisky neboli najvyššie. Pre odbory, ktoré aj pri nižších výnosovo- nákladových parametroch dosahujú významné zisky sú rozhodujúce nielen vyššie cenové relácie finálnych produktov ale aj ich spotreba a celková využiteľnosť kapacít.

Potravinársky priemysel disponuje dostatočným objemom výrobných kapacít. Ich využitie býva tradične diferencované v závislosti od jednotlivých výrobkov potravinárskych odborov a v roku 2016 sa pohybovalo v nasledovných intervaloch (Tab. 10).

Tab. 10. **Využitie výrobných kapacít pri jednotlivých výrobkoch**

Utilization of production capacities by individual products

Interval využitia kapacít v % ¹ :	Výroba ² :
100,00 – 90,00	výroba rafinovaného liehu, stolovej minerálnej vody ³
89,99 – 80,00	výroba trvanlivého pečiva; výroba sladu, výroba hydinových výrobkov ⁴
79,99 – 70,00	výroba čokoládových cukrovínok a čokolády, mäsových výrobkov; porážok jatočnej hydiny; sterilizovaných kompótov ⁵
69,99 – 60,00	výroba syrov (bez tavených syrov); cestovín; kvasenej kapusty; nečokoládových cukrovínok; zomelku pšenice ⁶
59,99 – 50,00	výroba sterilizovanej zeleniny vrátane sterilizovaných uhoriek; výroba nealkoholických sladených sýtených nápojov ⁷
pod ⁸ 50	výroba čerstvého pečiva (49,4 %); tavených syrov (45,0 %), chleba (40,8 %), liehovín (40,0 %), výroba konzumného baleného mlieka (39,7 %), výroba hroznového vína (35,1 %), kyslomliečnych výrobkov vrátane jogurtov (35,0 %), výroba sušených mliečnych výrobkov (30,4 %), mliekarenského masla (30,4 %), jatočných ošípaných (25,2 %), zomelku raže (22,5 %) a jatočného hovädzieho dobytku (22,1 %) ⁹

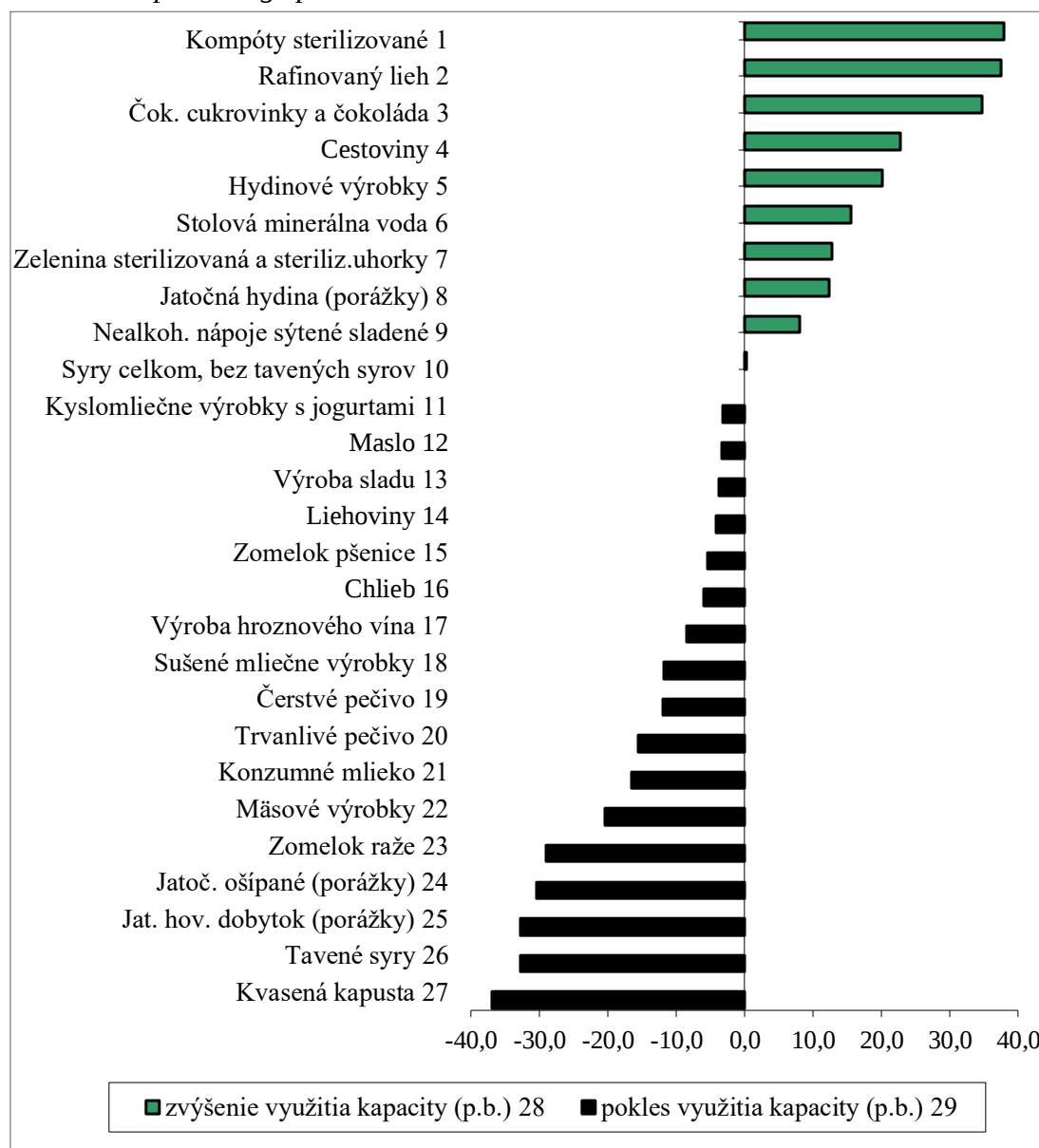
Prameň: Potravný, MPRV SR¹⁰

1/ Interval of capacities utilization in %, 2/ production, 3/ production of refined alcohol, table mineral water, 4/ production of durable pastries, production of malt, production of poultry products, 5/ production of chocolate and chocolate confectionery, meat products, slaughtered poultry, sterilized compotes, 6/ production of cheese (without processed cheese), pasta, fermented cabbage, non chocolate confectionery, milled wheat, 7/ production of sterilized vegetable including cucumbers, production of non alcoholic sweetened sparkling beverages, 8/ less than 50, 9/ production of fresh pastries (49,4 %), processed cheese (45,0 %), bread (40,8 %), spirits (40,0 %), production of drinking packaged milk (39,7 %), production of grape wine (35,1 %), fermented milk products including yogurt (35,0 %), production of dried milk products (30,4 %), butter (30,4 %), slaughtered pigs (25,2 %), milled rye (22,5 %) and slaughtered beef cattle (22,1 %), 10/ Source: Potravný, MPRV SR

Z vybraných kapacít potravinárskeho priemyslu výraznejšie zvýšenie využitia v roku 2016 oproti roku 2007 nastalo pri sterilizovaných kompótoch, rafinovanom liehu, čokoládových cukrovinkách a čokoláde a výraznejšie zníženie sa prejavilo pri kvasenej kapuste, tavených syroch, jatočnom hovädzom dobytku, jatočných ošípaných a zomelku raže (Graf 11).

Graf 12 **Zmena využitia vybraných potravinárskych kapacít medzi rokmi 2007 a 2016 v p.b.**

The change of utilization of selected food capacities between 2007 and 2016 in percentage points

Prameň: Potravné (MPRV SR)³⁰

Poznámka: ¹⁾ pri masle od 80 % do 90 % tuku, najviac 16 % vody³¹

1/ Sterilized compotes, 2/ refined alcohol, 3/ chocolate and chocolate confectionery, 4/ pasta, 5/ poultry products, 6/ table mineral water, 7/ sterilized vegetables and cucumbers, 8/ slaughtered poultry, 9/ non alcoholic sweetened sparkling beverages, 10/ cheese in total, without processed cheese, 11/ fermented milk products with yogurts, 12/ butter, 13/ production of malt, 14/ spirits, 15/ milled wheat, 16/ bread, 17/ production of grape wine, 18/ dried milk products, 19/ fresh pastries, 20/ durable pastries, 21/ drinking milk, 22/ meat products, 23/ milled rye, 24/ slaughtered pigs, 25/ slaughtered beef cattle, 26/ processed cheese, 27/ fermented cabbage, 28/ increasing of capacity utilization (in percentage points), 29/ decreasing of capacity utilization (in percentage points), 30/ Source: Potravné (MPRV SR), 31/ Note: butter 80-90 % of fat content, not more than 16 % of water content

Záver

Poľnohospodárstvo v rokoch 2007–2016 bolo charakteristické varíujúcim vývojom poľnohospodárskej produkcie, nárastom hmotného a nehmotného majetku, poklesom počtu zamestnancov a mzdovou disparitou voči národnému hospodárstvu, pretrvávajúcou regionálnou diferenciáciou vo výsledkoch hospodárenia. Tento vývoj sa odrazil aj na účasti poľnohospodárstva na ukazovateľoch národnej ekonomiky.

- Z **makroekonomického** hľadiska podiel slovenského poľnohospodárstva na základných ukazovateľoch národnej ekonomiky má z dlhodobého časového hľadiska klesajúcu tendenciu, a časť efektu niektorých ukazovateľov, najmä pridanej hodnoty sa koncentrovala aj do nadväzujúcich odvetví.
- Medzi hlavné príčiny varíujúceho vývoja participácie slovenského poľnohospodárstva na **pridanej hodnote** národného hospodárstva bolo roztváranie cenových nožníc medzi vstupmi a výstupmi sprevádzané poklesom poľnohospodárskej produkcie a jej štruktúry v prospech rastlinnej pred živočíšnou výrobou.
- Doterajší vývoj **produkcie a pridanej hodnoty** s tendenciou jej poklesu po roku 2007 je z hľadiska našej konkurenčnej pozície s krajinami EÚ významným indikátorom neodkladného riešenia, hlavne zrýchlenia reštrukturalizácie výroby, zvyšovania produktivity práce tak v poľnohospodárstve ako aj vo výrobe potravín a zlepšenia fungovania dodávateľsko-odberateľských vzťahov v celej vertikále výroby potravín.
- Kým poľnohospodárstvo v období transformácie sa nieslo v znamení stratovosti, po vstupe Slovenska do EÚ bolo ako celok, **vo väčšine rokov ziskové** (z 13 v 10). K tomuto vývoju prispela podporná politika.
- Poľnohospodárstvo je počas celého sledovaného obdobia charakteristické vysokou podnikovou **diferenciáciou ekonomických výsledkov**, ktorá sa začala zmierňovať až v roku 2016. Rozdiely v ekonomických výsledkoch boli ovplyvnené efektívnosťou nákladov, zamestnanosťou, kapitálovou vybavenosťou, využitím a opotrebovanosťou majetku, štruktúrou výroby a doznievajúcimi vplyvmi východiskových podmienok vzniku poľnohospodárskych subjektov.
- Podľa úrovne **výsledku hospodárenia** v slovenskom poľnohospodárstve dosahujú väčšinový podiel ziskové podniky, ktoré sú rozhodujúce z hľadiska produkčnej výkonnosti, pridanej hodnoty a kapitálu.
- Z hľadiska právnych foriem vyššiu ekonomickú výkonnosť dosiahli **obchodné spoločnosti** a to zásluhou vyššej úspornosti nákladov, vyplývajúcej z nižšej zamestnanosti a tým nižšej mzdovej nákladovosti vo vzťahu k výrobe, a vyššej využiteľnosti majetku s dosahom na rýchlejšiu reštrukturalizáciu výroby. Veľa **družstiev** sa však zmenilo na obchodné spoločnosti, ktoré dokázali vyriešiť vlastnícku štruktúru a majú jasné rozhodovacie právomoci, čo čiastočne predurčuje ich úspešnosť.

Potravinársky priemysel ako celok bol od roku 2007 **každoročne ziskový** s lineárnym trendom mierne narastajúceho výsledku hospodárenia. Jeho ekonomiku a najmä produkčnú výkonnosť ovplyvnil značný dovoz nahraditeľných potravinárskych výrobkov na Slovensko

vo výhodných cenových reláciách pre obchodné reťazce. Dôsledkom ekonomickej a výrobnjej optimalizácie je reštrukturalizácia potravinárskeho priemyslu.

- Z **makroekonomického** hľadiska účasť odvetvia potravinárstva na národnom hospodárstve - národnej ekonomike, vyjadrená podielom pridanej hodnoty, hrubej produkcie, medzispotreby, tvorbe hrubého fixného kapitálu, priemernej mzde, a zamestnanosti mala vo väčšine rokov klesajúcu tendenciu.
- Klesajúci trend podielu **pridanej hodnoty** je do určitej miery spôsobený meniacim sa podielom jej úrovne v iných odvetviach národného hospodárstva, ale najmä poklesom výroby rozhodujúcich odvetví potravinárskeho priemyslu a výrazným dovozom hotových potravinárskych výrobkov s pridanou hodnotou realizovanou mimo územia SR aj z prvotných poľnohospodárskych surovín vyvezených zo Slovenska.
- Ekonomická výkonnosť bola diferencovaná podľa jednotlivých potravinárskych odborov, ale väčšina z nich bola zisková. Najvyššie zisky dosiahol v roku 2016 pivovarnícky a sladovnícky priemysel, konzervársky, cukrovinkársko-pečivársky a priemysel nealkoholických nápojov.
- Rozhodujúci z hľadiska objemu výnosov, produkcie a zamestnanosti bol priemysel mliekarenský, mäsový a pekársko – cukrárenský aj keď ich zisky neboli najvyššie.
- Potravinársky priemysel disponuje dostatočným objemom výrobných kapacít, ale ich využiteľnosť je rozdielna podľa jednotlivých odborov.

Použitá literatúra

- [1] FANDEL, P. (2002): Veľkosť poľnohospodárskych podnikov a ich efektívnosť. Medzinárodné vedecké dni 2002, SPU Nitra: 963–971; ISBN 80-8069-030-8
- [2] FOLTÝN, I. a kol. (2015): Rozvoj matematických modelů pro predikce dopadů variant agrární politiky na ekonomiku a environmentální aspekty zemědělství, ÚZEI Praha, IVP č. 1277, Závěrečná zpráva o výsledcích řešení IVP za rok 2015
- [3] GRZNÁR, M., SZABO Ľ. (2017): Štrukturálne zmeny vo výrobe a ekonomike virtuálnej farmy na Slovensku. Ekonomika poľnohospodárstva. - ISSN 1338-6336, XVII, č. 1, 2017
- [4] HUDÁK, J., ROVNÝ, P. (2007): Diferenciácia vývoja podnikateľskej štruktúry na Slovensku v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ. Nitra: Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied. Zborník referátov a diskusných príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou na tému „Riešenie regionálnych disparít a nerovnovážnych stavov v prírodnom a hospodárskom prostredí, 2007, s. 201-209. ISBN 978-80-89143-55-9
- [5] CHRASTINOVÁ, Z. a kol. (2017): Ekonomický potenciál slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte medzinárodných komparácií a tvorba indikátorov a aplikačných riešení pre hodnotenie dopadov agrárnych politík. Štúdia č. 198/2017, Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2017. 171 s., ISBN 978-80-8058-615-7
- [6] CHRASTINOVÁ, Z. a kol. (2016): Ekonomická efektívnosť poľnohospodárskej a potravinárskej výroby vo vzťahu k podpornej politike EÚ. Štúdia č. 196/2016,

- Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2016. 172 s., ISBN 978-80-8058-608-9
- [7] MEZERA, J. – PLÁŠIL, M. - NÁGLOVÁ Z. (2017): Panorama potravinárkeho priemyslu 2016. Praha: MZ ČR – ÚZEI, 2017, s.65 ISBN 978-80-7434-387-2
- [8] REINSBERG, K., ABELE, S. (2008): Zkušenosti z transformace východonemeckého zemědělství příkladem pro proces rozšiřování EU. Preklad príspevku predneseného na workshope "Nové struktúry zemědělství v postkomunistických krajinách.
- [9] Štruktúrálny cenzus fariem 2010, ŠÚ SR, 2012
- [10] Štruktúrálne zisťovanie fariem 2013, ŠÚ SR, 2015
- [11] Informačné listy MPRV SR 2004-2016, CD MPRV SR NPPC-VÚEPP

Došlo 14.2. 2018

Kontaktné adresy

Ing. Zuzana Chrastinová

Ing. Štefan Adam

Ing. Svetlana Belešová

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (NPPC – VÚEPP) Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, SR

tel. +0421 (0)2 58243 231 e-mail zuzana.chrastinova@vuepp.sk

tel. +0421 (0)2 58243 209 e-mail stefan.adam@vuepp.sk

tel. +0421 (0)2 58243 295 e-mail svetlana.belesova@vuepp.sk

Ivona Ďuričová

Podporná politika v poľnohospodárstve SR v rokoch 2007 – 2016

Support policy of agriculture evaluation in the Slovak Republic in 2007 – 2016

Abstract: *This article deals with evaluation of the agricultural support policy in the Slovak Republic after its accession to the EU. All supports to agricultural sector in 2007 - 2016 were realized through the Agricultural Payment Agency (APA). The APA provides the effective use of resources through the Integrated Administrative Control System and inhibits their abuse from national and European resources. This article assess support development which are classified into four principal groups: direct payments, within market organization, rural development and state support.*

Key words *support policy – market oriented expenditures – direct payments – rural development – state aid (support)*

Abstrakt Príspevok sa zaoberá hodnotením vývoja podpôr do poľnohospodárstva Slovenskej republiky od roku 2007 po rok 2016. Všetky druhy podpôr do poľnohospodárskeho sektora sa realizovali prostredníctvom Pôdohospodárskej platobnej agentúry, ktorá pomocou Integrovaného administratívneho a kontrolného systému zabezpečuje efektívne využívanie prostriedkov a ich transparentnosť. Podpory sú zatriedené do piatich hlavných skupín: priame platby, podpory v rámci organizácie trhu, podpory na rozvoj vidieka, štátna pomoc s národnými opatreniami a všeobecné služby.

Kľúčové slová podporná politika – trhovo orientované výdavky – priame platby – rozvoj vidieka – štátna pomoc

Slovenská republika, ako súčasť priestoru EÚ, sa riadi princípmi a pravidlami Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP). SPP je spoločná politika pre všetky členské štáty EÚ, spravuje a financuje sa na európskej úrovni zo zdrojov rozpočtu EÚ.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR) vytvára a implementuje regulačný a legislatívny rámec v pôsobnosti ministerstva v súlade s politikami a legislatívou EÚ, zastupuje SR v medzinárodných vládnych organizáciách a nadväzne zabezpečuje úlohy odborného vládneho gestora, podporuje ochranu, zveľaďovanie a rozvoj lesov v celej škále ich funkcií, prispieva k dosahovaniu najvyššieho štandardu v oblasti potravinovej bezpečnosti, ochrany spotrebiteľov, zdravia zvierat a rastlín, napomáha úsiliu vo zvyšovaní konkurencieschopnosti a environmentálnych štandardov agropotravinárskej výroby, podporuje trvalý a komplexný rozvoj vidieka a jeho aktivít.

Poľnohospodárstvo SR sa zapojilo do nových podmienok v rámci globalizácie svetovej ekonomiky a tým získalo aj nové príležitosti, vyplývajúce zo spoločného priestoru v rámci

SPP EÚ, kde zanikli všetky obchodné bariéry pre voľný pohyb tovarov a služieb medzi členskými štátmi.

Podmienkou prijatia SPP EÚ a využívania podpôr z Európskeho poľnohospodárskeho usmerňovacieho a záručného fondu bolo vytvorenie nových inštitúcií, a to Poľnohospodárskej platobnej agentúry (PPA), Integrovaného administratívneho a kontrolného systému (IACS) a programových dokumentov – Plán rozvoja vidieka (PRV) a Sektorový operačný program Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (SOP PaRV).

Poľnohospodárske dotačné politiky vplývajú na optimálne rozhodnutia farmárov prostredníctvom rôznych mechanizmov. Existujú dôvody, pre ktoré možno očakávať pozitívny vzťah výšky dotácií a výkonnosti fariem. Ak platby napomáhajú postupovať v technologickom rozvoji prijímajúcich fariem, teda poskytujú motív pre inovácie a prechod na nové technológie, potom sa zvyšuje aj ich výkonnosť, uvádza Chrastinová (2017). Dotácie zmierňujú úverové obmedzenia fariem a znižujú averziu k riziku, čo by tiež mohlo mať pozitívny dopad na produktivitu fariem, konštatujú Rizov - Pokrivčák – Ciaian (2012).

Podľa Pokrivčáka (2011) podstata reformy SPP z roku 2003 bola v tom, aby sa platby oddelili od produkcie. Farmári na Slovensku by možno chceli vyššie podpory, ktoré by plynuli do živočíšnej výroby, no zámerom minulej reformy ako i pripravovanej budúcej SPP je, aby dotácie čo najmenej deformovali rozhodnutia výrobcov.

Cieľom poľnohospodárskej politiky je zaistiť poľnohospodárskym producentom možnosť dosiahnuť v priemerných, regionálnych alebo špecifických podmienkach daného štátu s pomocou cielených podpôr primeranú mieru zisku. Dotácie sú nástrojom, prostriedkom realizácie cieľov určitej konkrétnej politiky a voľba nástrojov pri znalosti ich vlastností a účinkov a ich vzájomná kombinácia by mali vychádzať z ujasnenej stratégie a ich cieľov, zo znalosti prostredia a celkovej ekonomickej situácie daného štátu, uvádza Bečvářová (2008).

Po vstupe SR do EÚ sa zachovali princípy alokácie podpôr do podnikov, hospodáriacich v rozdielnych prírodných podmienkach, došlo k zmierneniu stratovosti a ústupu vysokostratových podnikov, ale utlmil sa rast produkcie, uvádzajú Chrastinová - Ďuričová, (2007). Udržateľné poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka sú významné aspekty, na ktoré sa kladie dôraz a zohľadňujú sa pri koncipovaní novej poľnohospodárskej politiky, ktorá umožní v plnej miere využívať svoj potenciál a aktívne sa podieľať na tvorbe lepšieho životného prostredia, podľa Ďuričovej (2014).

Metodický postup

Podpory poskytnuté do slovenského poľnohospodárstva sú hodnotené za roky 2007 – 2016 a agregované do piatich hlavných skupín: trhovovo orientované výdavky (TOV), priame platby, rozvoj vidieka, štátna pomoc a všeobecné služby. Každá z nich zahŕňa ďalšie konkrétne podpory. Vykonávateľom všetkých trhových aj obchodných nástrojov SPP na Slovensku je akreditovaná PPA.

Príspevok vychádza z kvantifikovaných analýz podpôr do poľnohospodárstva SR. K spracovaniu boli použité základné matematicko-štatistické metódy, indexová metóda,

komparatívna analýza. Informačnými zdrojmi pri vypracovaní príspevku boli údaje z MPRV SR, materiály z PPA ako aj ďalšie dostupné informácie z internetových zdrojov.

Vlastná práca

Reforma SPP z roku 2003 povolila väzby medzi podporou poľnohospodárstva a výrobou zavedením odviazaných priamych platieb. SR sa pred vstupom do EÚ rozhodlo pre uplatňovanie jednotnej platby na plochu – SAPS. Poskytovanie jednotnej platby na plochu bolo podmienené dodržiavaním hygienických veterinárnych a environmentálnych kritérií, obsiahnutých v nariadeniach EÚ.

Tiež bola prijatá povinná modulácia platieb, čo znamená znižovanie ich finančného objemu v období do roku 2012 a prevod ušetrených prostriedkov na financovanie opatrení na podporu rozvoja vidieka. Kvôli kompenzácii straty príjmu v dôsledku prechodu na jednotnú platbu a moduláciu, sa na niektoré plodiny vyplácali dodatkové platby. Modulácia sa nevzťahovala na nové členské krajiny, v ktorých výška priamych platieb podliehala režimu prechodného obdobia. V cieľoch SPP sa ešte viac zdôraznili environmentálne hľadiská (zavedením podmienky, že na priame platby je nárok len ak ich príjemca spĺňa požiadavky predpisov o ochrane životného prostredia a zvierat – tzv. cross compliance) a význam poľnohospodárstva pre vidiecky rozvoj.

V programovom období 2007 - 2013 mali žiadatelia z oblasti poľnohospodárstva na Slovensku možnosti znova sa uchádzať o financovanie aktivít z európskych zdrojov. Všetky základné informácie boli obsiahnuté v Národnom strategickom pláne rozvoja vidieka SR pre programovacie obdobie 2007-2013 (NSPRV). Opatrenia na dosiahnutie národných priorít boli spolufinancované z Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EAFRD.)

Reforma z roku 2013 bola poslednou etapou stále otvoreného procesu prispôsobovania a formovania sa SPP (nariadenia (EÚ) č. 1303 až 1308/2013, z 20. decembra 2013. Hlavné smerovania SPP na obdobie 2014 – 2020 sa týkajú konverzie oddelenej pomoci na viacfunkčný systém podpory.

Programové obdobie 2014 - 2020 sa začalo realizovať v zmysle schválenej reformy SPP. Politika rozvoja vidieka EÚ ako II. pilier SPP sa nepretržite vyvíja so zámerom reagovať na nové výzvy vo vidieckych oblastiach a urýchliť integráciu environmentálnych požiadaviek.

Po reforme SPP došlo k výraznej zmene štruktúry priamych platieb. Nový systém priamych platieb je tvorený viaczložkovým systémom podpôr a po prvý raz sa do I. piliera SPP zaviedla ekologizujúca zložka vzhľadom na to, že súčasná krajina je vystavená v oveľa väčšej miere klimatickým vplyvom ako tomu bolo v minulosti. Na oslabenie vplyvu zmeny klímy na pôdu a jej produkčnú funkciu sú potrebné opatrenia, ktoré prispievajú k adaptácii pestovaných plodín a chovu hospodárskych zvierat na zvyšujúcu sa teplotu vzduchu a zmeny zrážok. Pre úspešnosť adaptácie tzv. pôdoochranných technológií je nevyhnutná ich aplikácia v celom systéme hospodárenia, pričom veľmi dôležitá je kontinuita systému.

Zjednodušila sa široká paleta existujúcich nástrojov v rámci druhého piliera SPP, aby bolo možné zamerať sa na podporu konkurencieschopnosti, inovácií, poľnohospodárstva

založeného na znalostiach, mladých poľnohospodárov na začiatku podnikateľskej činnosti, udržateľné riadenie prírodných zdrojov a vyvážený územný rozvoj.

Podporná politika poľnohospodárstva je trvalou súčasťou SPP, v rámci ktorej sú poskytované dotácie na pomoc pre dosahovanie prosperity poľnohospodárskych podnikov, dotácie na zabezpečenie adekvátnych príjmov, pomoc na realizáciu strategických cieľov agrárnej a výživovej politiky štátu v praxi a na dosahovanie ďalších cieľov, týkajúcich sa širokej škály zachovania a rozvíjania dôstojných životných podmienok vidieckeho obyvateľstva, vidieckeho prostredia ako aj zabezpečenia spotreby poľnohospodárskych produktov.

Za obdobie rokov 2007 – 2016 bolo celkovo vyplatené do poľnohospodárstva SR 7 998,2 mil. €. Celkové výdaje do poľnohospodárstva tvorili základné skupiny výdajov na: organizáciu trhu s agrárnymi komoditami (trhvoorientované výdavky – TOV), priame platby, rozvoj vidieka, štátnu pomoc s národnými podporami a všeobecné služby do poľnohospodárstva (Tab. 1, Tab. 2).

Najväčší objem na podporách tvorili priame platby (45,2%) a platby na rozvoj vidieka (39,9 %) (Graf 1).

Tab. 1 Celkové výdaje do poľnohospodárstva a potravinárstva v rokoch 2007 – 2016 (v mil. €)

Total expenses to agriculture and food industry in the years 2007-2016 (million €)

Druh podpory ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Trhovo orientované výdavky ²	7,7	7,1	39,8	13,6	13,1	9,8	12,0	10,9	13,7	11,5
Priame platby ³	242,1	370,4	364,1	337,6	365,2	370,3	365,2	405,1	385,0	408,0
Rozvoj vidieka ⁴	295,7	273,6	433,5	481,1	408,5	345,8	224,1	189,0	373,8	162,4
OP RH ⁵	1,9	1,7	0,6	2,0	1,7	3,2	1,5	2,3	2,6	0,4
Štát. pomoc, nár. podpory ⁶	9,8	9,1	22,4	18,9	8,1	9,1	16,1	7,0	6,1	4,6
Všeob. služby z rozp. kapitoly ⁷	76,7	92,9	86,4	97,6	93,8	99,5	94,3	91,0	89,4	107,8
Celkové výdavky⁸	633,9	754,8	946,8	950,8	890,4	837,7	713,2	705,3	870,6	694,7

Prameň: MPRV SR, PPA⁹

1/ type of support, 2/ market-oriented expenditures, 3/ direct payments, 4/ rural development, 5/ Operational Programme Fisheries, 6/ state aid and national support, 7/ general services from budget chapter, 8/ total expenditures, 9/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic (MARD SR), Agricultural Paying Agency (APA)

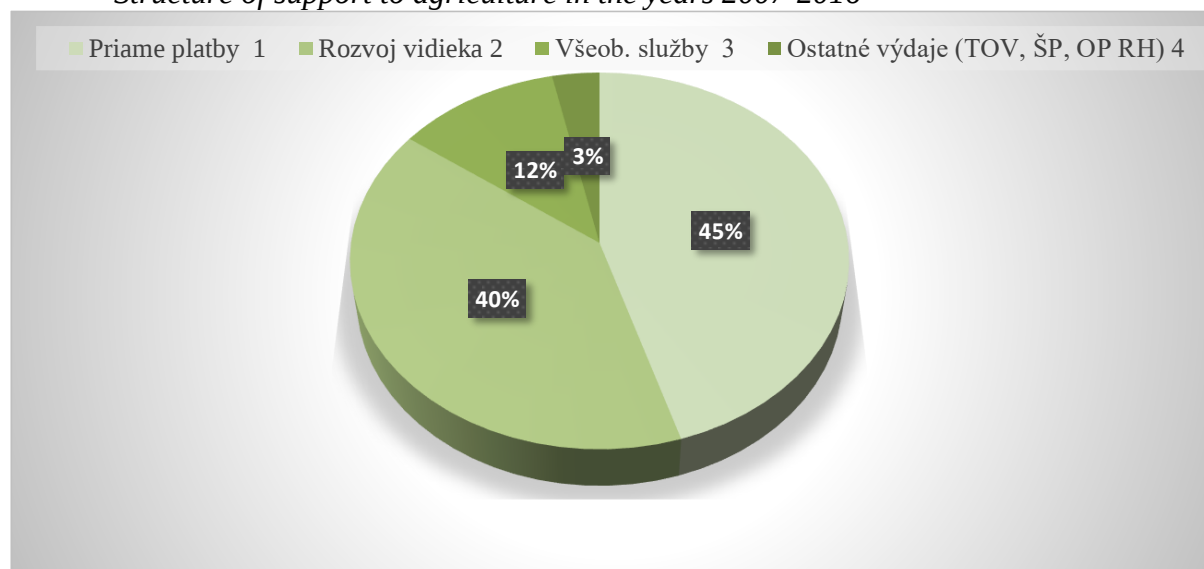
Tab. 2 **Podiely jednotlivých skupín podpôr (v %)**
Share of particular support groups (in %)

Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Trhovo orientované výdavky ²	1,2	0,9	4,2	1,4	1,5	1,1	1,7	1,6	1,6	1,7
Priame platby ³	38,2	49,1	38,5	35,5	41	44,2	51,2	57,4	44,2	58,7
Rozvoj vidieka ⁴	46,7	36,3	45,8	50,6	45,9	41,3	31,4	26,8	42,9	23,4
OP RH ⁵	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,3	0,3	0,1
Štát. pomoc, nár. podpory ⁶	1,5	1,2	2,3	2,0	0,9	1,1	2,3	1,0	0,7	0,6
Všeobecné služby ⁷	12,1	12,3	9,1	10,3	10,5	11,9	13,2	12,9	10,3	15,5
Celkové výdavky⁸	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Prameň: MPRV SR, PPA, vlastné prepočty⁹

1/ indicator, 2/ market-oriented expenditures, 3/ direct payments, 4/ rural development, 5/ Operational Programme Fisheries, 6/ state aid and national support, 7/ general services, 8/ total expenditures, 9/ Source: Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic (MARD SR), Agricultural Paying Agency (APA), own calculations

Graf 1 **Štruktúra podpôr do poľnohospodárstva za roky 2007 – 2016**
Structure of support to agriculture in the years 2007-2016

Prameň: MPRV SR, PPA, vlastné prepočty⁵

1/ direct payments, 2/ rural development, 3/ general services, 4/ other expenditures, 5/ Source: MARD SR, APA, own calculations

V rokoch 2007 – 2016 sa štruktúra podpôr menila a kolísala, najvýraznejšie do roku 2010 stúpali podpory na rozvoj vidieka.

Celkové výdaje do poľnohospodárstva v období rokov 2007 - 2016 medziročne narastali rozdielne a od roku 2011 sa znižovali, v roku 2015 zvýšili a následne v roku 2016 opäť znížili. V roku 2011 boli prvýkrát výdaje medziročne nižšie (6,8 %) a odvtedy sa každý rok znižovali až po rok 2015, kedy nastalo opätovný nárast celkových výdajov.

Organizácia trhu – trhovovo orientované výdavky (TOV)

Trhovovo orientované výdavky (TOV) sú určené na podporu vývozu poľnohospodárskych výrobkov mimo územia EÚ a stabilizáciu trhu poľnohospodárskej produkcie a sú zaradené do Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF), ktorý je súčasťou všeobecného rozpočtu EÚ. Činnosti súvisiace s organizovaním trhu zabezpečuje PPA – Sekcia organizácie trhu.

Okrem európskej legislatívy na Slovensku platili aj Usmernenia ministra pôdohospodárstva SR na úseku štátnej správy organizácie trhu s príslušnými komoditami (obilniny, osivá, tabak, sušené krmivá, živé rastliny, ľan a konope, mlieko, hovädzie a teľacie mäso, bravčové mäso, hydina, hydinové mäso, vajcia, ovčie a kozie mäso, cukor, víno, ovocie, zelenina) a Usmernenie ministra pôdohospodárstva SR na úseku štátnej správy udeľovania licencií na dovoz a vývoz poľnohospodárskych a potravinárskych produktov. Spoločná organizácia trhu s komoditami bola neskôr začlenená pod jednotnú organizáciu poľnohospodárskych trhov podľa Nariadenia Rady (ES) č. 1234/2007.

Niektoré z trhových opatrení boli spolufinancované zo štátneho rozpočtu (napr. Program „Školské mlieko“, „Národný program stabilizácie a rozvoja slovenského včelárstva“ a pomoc organizáciám výrobcov a skupinám výrobcov v rámci operačných programov).

Čerpanie TOV je závislé na opatreniach v rámci organizácie trhu v danom roku a taktiež na aktuálnej situácii na trhu s danou komoditou (Tab. 3). V SR išlo hlavne o čerpanie prostriedkov v rámci opatrení v oblasti vinohradov, ovocia a zeleniny, mlieka a mliečnych výrobkov, včiel, propagácie a vývozných náhrad, čo bolo ovplyvnené predovšetkým konkurencieschopnosťou a trhovými príležitosťami jednotlivých výrobkov na trhu tretích krajín.

Formy podpory spoločnej organizácie trhu (SOT) predstavovali:

a) Obchodné (trhové) mechanizmy – dovozné a vývozné licencie, vývozné licencie s vopred stanovenou sadzbou náhrady, osvedčenia, zábezpeky, vývozné náhrady na poľnohospodárske a spracované poľnohospodárske výrobky

b) Rastlinné komodity :

Verejná intervencia obilnín , Regulácia trhu s cukrom.

Víno a vinohrady : Reštrukturalizácia , Poistenie úrody vinohradov , Podpora na propagáciu na trhu členského štátu, alebo tretieho štátu Podpora na investície do vinárskych podnikov.

Ovocie a zelenina: Podpora pre organizácie výrobcov a združenia organizácií výrobcov v sektore ovocie a zelenina v rámci implementácie operačných programov, Program podpory konzumácie ovocia, zeleniny a výrobkov z nich v školách – tzv. školské ovocie a zelenina, Mimoriadna podpora v sektore ovocie a zeleniny.

c) Živočíšne komodity:

Propagácia poľnohospodárskych výrobkov na vnútornom trhu EÚ a trhu tretích krajín, Podpora pri vykonávaní opatrení na podporu zlepšenia podmienok pri produkcii a obchodovaní s včelími produktmi, Podpora na školské mlieko, Súkromné skladovanie sušeného odstredeného mlieka , súkromné skladovanie Súkromné skladovanie syrov,

Súkromné skladovanie bravčového, ovčieho a kozieho mäsa, Intervenčný nákup, predaj a skladovanie masla, Intervenčný nákup, predaj a skladovanie sušeného odstredeného mlieka, Intervenčný nákup a skladovanie hovädzieho mäsa, Organizácie výrobcov, združenie organizácií výrobcov a medziodvetvová organizácia v sektore mlieka.

Tab. 3 **Podpory na TOV v rokoch 2007 - 2016 (v mil. €)**

Support for market-oriented expenditures in the years 2007-2016 (in million €)

Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
TOV celkom ²	7,7	7,1	39,8	13,6	13,1	9,8	12	10,9	13,7	11,5
z toho: výdavky EÚ ³	6,1	6,1	37,6	10,9	9,9	7,4	9,7	8,1	11,5	7,9
výdavky zo ŠR ⁴	1,6	1	2,2	2,7	3,2	2,4	2,3	2,8	2,2	3,6

Prameň: PPA, MPRV SR⁵

1/ indicator, 2/ market-oriented expenditures in total, 3/ thereof: expenditures of the EU, 4/ expenditures from state budget, 5/ APA, MARD SR

Priame platby

Priame platby tvoria podstatnú časť výdavkov EÚ do poľnohospodárstva a predstavujú priamu podporu príjmu poľnohospodárov podľa vopred stanovených podmienok oprávnenosti. Realizujú sa formou bežných transferov subjektom priamo hospodáriacim na pôde. Predstavujú priamu podporu príjmu poľnohospodárov podľa dopredu stanovených podmienok. Realizujú sa vo forme bežných transferov nefinančným subjektom priamo hospodáriacim na pôde, ktoré spĺňajú podmienky pre ich poskytovanie. Majú charakter bežného transferu poľnohospodárom a podpora farmárov prostredníctvom priamych platieb má za cieľ najmä: stabilizovať príjmy farmárov, zlepšiť konkurenčnú pozíciu farmárov, zabrániť negatívnemu vplyvu cezhraničnej dotačnej konkurencii z okolitých krajín, rozvíjať odvetvia tvoriace pridanú hodnotu na území SR, revitalizovať živočíšnu výrobu.

Priame platby sa vyplácajú prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF) vo forme bežných transferov nefinančným subjektom priamo hospodáriacim na pôde, ktoré spĺňajú podmienky pre ich poskytovanie, uvedené v nariadení Rady (ES) č. 73/2009, ktorým sa ustanovujú spoločné pravidlá režimov priamej podpory pre poľnohospodárov v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa ustanovujú niektoré režimy podpory pre poľnohospodárov, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1782/2003 (ďalej len „nariadenie Rady ES č. 73/2009“). Termín vyplácania je od. 1. 12. bežného do 30. 6. nasledujúceho roka. Druhým zdrojom podpôr je štátny rozpočet.

Predložené žiadosti o platbu na jednotlivé schémy priamych podpôr v PPA boli administrované v súlade s platnou legislatívou. Proces overovania oprávnenosti platby prebiehal od podania žiadosti až po ukončenie správneho konania vydaním rozhodnutia, po uskutočnení administratívnych kontrol a kontrol na mieste. Približne 90 % priamych platieb bolo realizovaných v mesiaci december príslušného roka.

PPA oznamovala a vyplácala každoročne záujemcom priame platby formou:

- jednotnej platby na plochu (SAPS),
- platby na dojniciu,
- doplnkových národných priamych platieb

- osobitnej platby na cukor,
- platby na pestovanie energetických plodín (od roku 2010 boli platby na energetické plodiny zrušené),
- osobitnej platby na ovocie a zeleninu,
- prechodnej platby na rajčiaky,
- prechodných vnútroštátnych platieb.

Nový systém priamych podpôr, uplatňovaný od roku 2015, má za úlohu dosiahnuť priamy pozitívny dopad na skutočnú výkonnosť poľnohospodárskych podnikov, efektívnejšie rozdeľovanie dotačných prostriedkov v rámci jednotlivých titulov zvýšenie potravinovej bezpečnosti, zamestnanosti a zlepšenie celkovej životnej úrovne vidieckeho obyvateľstva.

Systém priamych platieb vychádza z princípu odviazania platieb od produkcie, pričom platby majú byť vyplácané na hektár výmery poľnohospodárskej plochy žiadateľa. Platby zostávajú naďalej nárokovateľné, t. j. ak o ne poľnohospodár požiadá a splní podmienky pre ich priznanie, platby musia byť poskytnuté. Zároveň sa umožňuje zaviesť viacero podporných režimov viazaných k aktuálnemu roku podania žiadosti a reálnej produkcii jednotiek žiadateľa.

Oddelené priame platby v rokoch 2015 a 2016 boli vyplácané formou :

- *Jednotná platba na plochu – zjednodušený režim základnej platby*
- *Platba na poľnohospodárske postupy prospešné pre klímu a životné prostredie*
- *Platba pre mladých poľnohospodárov*

Viazané priame platby :

- *Platba na pestovanie cukrovej repy*
- *Platba na pestovanie chmeľu*
- *Platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s vysokou prácnosťou*
- *Platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s veľmi vysokou prácnosťou*
- *Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s vysokou prácnosťou*
- *Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s veľmi vysokou prácnosťou*
- *Platba na pestovanie rajčiakov*
- *Platba na chov bahníc, jariet a kôz*
- *Platba na výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytku*
- *Platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka*

Poskytovanie uvedených priamych platieb upravuje nariadenie vlády SR č. 342/2014 Z. z., ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory v poľnohospodárstve v súvislosti so schémami oddelených priamych platieb v znení neskorších predpisov a nariadenie vlády SR č. 36/2015 Z. z., ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory

v poľnohospodárstve v súvislosti so schémami viazaných priamych platieb v znení nariadenia vlády SR č. 122/2016 Z. z. (Tab. 4, Tab. 5, Tab. 6).

Tab. 4 Sadzby pre priame platby v rokoch 2007 – 2014 (v €)

Direct payments rates in the years 2007-2014 (in €)

Ukazovateľ ¹	Merná jednotka ²	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
SAPS – jednotná platba na plochu ³	ha	84,74	96,64	121,60	142,40	155,40	174,00	188,5	205,57
Osobitná platba na cukor ⁴	ha	516,60	562,10	546,70	273,90	597,50	597,50	594,40	597,96
Platba na dojniciu ⁵	ks ⁶	-	-	-	60,84	79,16	86,15	98,86	209,13
Platba na pest. energetických plodín ⁷	ha	-	45,00	45,00	-	-	-	-	-
Osobitná platba na ovocie a zeleninu ⁸	ha	-	40,50	40,50	52,71	55,15	55,56	56,63	56,47
Prechodná platba na rajčiaky ⁹	ha	-	773,00	831,50	477,90	538,40	-	-	-
Platba na plodiny pest. na ornej pôde ¹⁰	ha	64,35	55,64	-	-	-	-	-	-
Doplnková platba na plochu ¹¹	ha	-	-	32,00	-	-	-	-	-
Platba na chmeľ ¹²	ha	297,00	297,00	322,00	387,80	300,60	269,80	269,00	269,00
Platba na vybrané odrody tabaku (Burley) ¹³	kg	1,76	1,74	-	-	-	-	-	-
Platba na vybrané odrody tabaku (Virginia) ¹⁴	kg	2,19	2,15	-	-	-	-	-	-
Platba na veľké dobyčie jednotky (VDJ) ¹⁵	VDJ ¹⁶	-	139,20	148,00	143,00	109,5 a 150,0	35,80	30 a 60	63 a 140

Prameň: MPRV SR¹⁷

1/ indicator, 2/ measurement unit, 3/ single area payment scheme, 4/ specific sugar payment, 5/ payment for dairy cow, 6/ units, 7/ energy crop payment, 8/ specific fruits and vegetable payment, 9/ temporary tomatoes payment, 10/ arable crops payment, 11/ supplementary area payment, 12/ hop payment, 13/ selected tobacco varieties payment (Burley), 14/ selected tobacco varieties payment (Virginia), 15/ livestock unit payment, 16/ livestock unit, 17/ Source: MARD SR

Tab. 5 **Sadzby pre priame platby v roku 2015 a 2016 (v €)**

Direct payments rates in the years 2015 and 2016 (in €)

Oddelené priame platby ¹	Merná jednotka ²	2015	2016
Prechodný zjednodušený režim základnej platby ³	ha ²⁵	132,38	134,04
Platba na poľnohospodárske postupy prospešné pre klímu a životné prostredie ⁴	ha	70,80	71,17
Platba pre mladých poľnohospodárov ⁵	ha	60,41	60,41
V zmysle § 15 ods. 2 nar. vlády č. 342/2014, koef. úhrady fin. disciplíny(r.2015) je 1,280254 %. ⁶			
V zmysle § 15 ods. 2 nar. vlády č. 342/2014, koef. úhrady fin. disciplíny (r.2016) je 1,358046 % ⁷			
Viazané priame platby⁸			
Platba na pestovanie cukrovej repy ⁹	ha	369,80	374,11
Platba na pestovanie chmeľu ¹⁰	ha	605,46	406,99
Platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s vysokou prácnosťou ¹¹	ha	268,48	155,32
Platba na pest. vybr. druhov OZ s veľmi vysokou prác ¹²	ha	392,48	244,75
Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s vysokou prácnosťou ¹³	ha	51,76	45,87
Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s veľmi vysokou prácnosťou ¹⁴	ha	101,50	70,48
Platba na pestovanie rajčiakov ¹⁵	ha	862,69	555,71
Platba na chov bahníc, jariet a kôz ¹⁶	ks ²⁶	19,09	17,01
Platba na výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytku ¹⁷	DJ ²⁷	213,82	223,03
Platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka ¹⁸	ks	250,21	274,60
V zmysle § 16 nariadenia vlády č. 36/2015, koeficient úhrady fin. disciplíny (r.2015) je 1,280254 %. ¹⁹			
V zmysle § 15 ods. 2 nar. vlády č. 342/2014, koeficient úhrady fin. disciplíny (r.2016) je 1,358046% ⁷			
Prechodné vnútroštátne platby²⁰			
Doplňková vnútroštátna platba na plochu ²¹	ha	0	0
Doplňková vnútroštátna platba na chmeľ ²²	ha	0	0
Doplňková vnútroštátna platba na dobyčie jednotky ²³			
podľa § 4 ods. 2 písm. ²⁴ a), b), c) a f)	DJ	0	0
podľa § 4 ods. 2 písm. d):	DJ	105,00	98,00
podľa § 4 ods. 2 písm. e):	DJ	68,25	63,70

Prameň: MPRV SR²⁸

1/ decoupled direct payments, 2/ unit of measure, 3/ transitional simplified basic payment scheme, 4/ payment for agricultural practices beneficial for the climate and the environment, 5/ payment for young farmers, 6/ by course of § 15 paragraph 2 of government regulation No. 342/2014, payment coefficient of financial discipline (year 2015) is 1,280254 %, 7/ by course of § 15 paragraph 2 of government regulation No. 342/2014, payment coefficient of financial discipline (year 2016) is 1,358046 %, 8/ coupled direct payments, 9/ payment for sugar beet cultivation, 10/ payment for hops cultivation, 11/ payment for cultivation of selected fruit varieties with high labour consumption, 12/ payment for cultivation of selected fruit varieties with very high labour consumption, 13/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with high labour consumption, 14/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with very high labour consumption, 15/ payment for tomatoes cultivation, 16/ payment for ewes, ewe lambs and goats, 17/ payment for selected categories of livestock fattening, 18/ payment for breeding cows in market milk production system, 19/ by course of § 16 of government regulation No. 36/2015, payment coefficient of financial discipline (year 2015) is 1,280254 %, 20/ transitional national payments, 21/ complementary national area payment, 22/ complementary national hops payment, 23/ complementary national livestock unit payment, 24/ in line to § 4 paragraph 2 letter a) – f), 25/ hectares, 26/ units, 27/ livestock unit, 28/ Source: MARD SR

Tab. 6 **Priame platby v rokoch 2007 – 2016 (v mil. €)**

Direct payments in the years 2007-2016 (in million €)

Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Jednotná platba na plochu (SAPS) ²	173,9	178,7	220,1	259,8	285,9	336,6	332,6	355,4	48,04	0,00
Dojnice ³		0	0	0	10,2	12,2	12,4	24,6	3,56	0,00
Osobitná platba na cukor+ostatné PP ⁴		16,6	34,4	13,2	20,1	20,1	19,0	19,2	1,29	0,01
Doplnkové priame platby ⁵ (prechodné vnútroštátne platby), z toho: ⁶	68,1	175,1	107,4	64,6	49,0	1,4	1,1	6,0	5,96	5,57
doplnk. platby na plochu(2009) ⁷		0	44,8	2,9	0,007	0,002	0	0	0	0
plodiny na ornej pôde ⁸	66	56,2	0	0	0	0	0	0	0,01	0
Tabak ⁹	2,1	3,6	0	0	0	0	0	0	0	0
Chmeľ ¹⁰	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,01	0,01	0,01	0	0
VDJ ¹¹		115,2*	62,5	61,6	48,9	1,4	1,1	5,9	5,95	5,57
Zjednodušený režim základ. platby (SAPS nový) ¹²									181,7	217,17
Platby prospešné pre klímu a ŽP (greening) ¹³									97,99	116,73
Platba pre mladých poľnohospodárov ¹⁴									0	0,26
Viazané priame platby, z toho: ¹⁵									41,54	63,24
platba na pestovanie cukrovej repy ¹⁶									6,22	7,83
platba na pestovanie chmeľu ¹⁷									0,06	0,04
platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s vysokou prácnosťou ¹⁸									0,22	0,17
platba na pestovanie vybraných druhov ovocia s veľmi vysokou prácnosťou ¹⁹									0,60	0,43
platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s vysokou prácnosťou ²⁰									0,05	0,07
platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny s veľmi vysokou prácnosťou ²¹									0,37	0,37
platba na pestovanie rajčiakov ²²									0,27	0,27
platba na chov bahníc, jariek a kôz ²³									3,93	6,01
platba na výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytku ²⁴									5,63	9,06
platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka ²⁵									24,19	39,01
Refundácia finančnej disciplíny RFD ²⁶									4,96	4,96
prevedené prostriedky pre ÚKSUP ²⁷										0,08
Priame platby spolu ²⁸	242,1	370,4	364,0	338,0	365,0	370,3	365,2	405,2	385,0	408,0

Prameň: MPRV SR²⁹

1/ indicator, 2/ single area, 3/ dairy cow, 4/ separate sugar payment + other direct payments, 5/ complementary direct payments (transitional national payments), 6/ thereof, 7/ complementary area payments, 8/ arable crops, 9/ tobacco, 10/ hops, 11/ livestock unit, 12/ simplified basic payment scheme (new SAPS), 13/ payment for agricultural practices beneficial for the climate and the environment, 14/ payment for young farmers, 15/ coupled direct payments, thereof, 16/ payment for sugar beet cultivation, 17/ payment for hops cultivation, 18/ payment for cultivation of selected fruit varieties with high labour consumption, 19/ payment for cultivation of selected fruit varieties with very high labour consumption, 20/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with high labour consumption, 21/ payment for cultivation of selected vegetable varieties with very high labour consumption, 22/ payment for tomatoes cultivation, 23/ payment for ewes, ewe lambs and goats, 24/ payment for selected categories of livestock fattening, 25/ payment for breeding cows in market milk production system, 26/ reimbursement of financial discipline, 27/ transferred financial resources to Central Control and Testing Institute, 28/ direct payments in total, 29/ Source: MARD SR

Rozvoj vidieka

Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 pokrýval celé územie SR a bol implementovaný na základe legislatívy EÚ. Bol schválený rozhodnutím Komisie C (2007) 6164 zo 4. 12. 2007 Európskou komisiou a dopracovaný v zmysle prvej, druhej, tretej, štvrtej, piatej, šiestej a siedmej modifikácie. Celková suma verejných finančných prostriedkov na celé obdobie po modifikáciách programu predstavovala 2 597 291 168 €, z toho prostriedky EÚ 1 996 908 078 € a prostriedky štátneho rozpočtu na spolufinancovanie 600 383 090 €. Čerpanie PRV 2007 – 2013 dosiahlo pri prostriedkoch EPFRV výšku 1 984 566 447 €, čo predstavuje 99,4 % a týmto výsledkom sa zaraďuje Slovensko medzi krajiny s najlepším čerpaním EPFRV 2007 – 2013 v EÚ.

Program sa realizoval prostredníctvom opatrení v rámci štyroch osí:

1. *Zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva* (opatrenia: Modernizácia fariem, Pridávanie hodnoty do poľnohospodárskych produktov a produktov lesného hospodárstva, Odbytové organizácie výrobcov, Zvyšovanie hospodárskej hodnoty lesov, Pozemkové úpravy, Odborné vzdelávanie a informačné aktivity, Využívanie poradenských služieb)
2. *Zlepšenie životného prostredia a krajiny* (opatrenia: Platby za znevýhodnené prírodné podmienky v horských oblastiach a v ostatných znevýhodnených oblastiach, Platby v rámci sústavy NATURA 2000 a platby súvisiace so smernicou 200/60/ES, Agroenvironmentálne platby, Platby za životné podmienky zvierat, Prvé zalesnenie poľnohospodárskej pôdy, Platby v rámci sústavy NATURA 2000 - lesná pôda, Lesnícko-environmentálne platby, Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení)
3. *Kvalita života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva* (opatrenia: Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam, Podpora činností v oblasti cestovného ruchu, Obnova a rozvoj obcí, občianskej vybavenosti a služieb, Vzdelávanie a informovanie, Získavanie zručností, ožiovovanie a vykonávanie stratégií miestneho rozvoja)
4. *Realizácia prístupu Leader* (opatrenia: Implementácia integrovaných stratégií rozvoja území, Vykonávanie projektov spolupráce, Chod miestnej akčnej skupiny).

Podpora prostredníctvom aktivít Technickej pomoci a Národnej siete rozvoja vidieka sa zameriavala na zabezpečenie efektívneho riadenia, implementácie, monitorovania, kontrolu a audit PRV SR 2007 – 2013, riadenie a implementáciu národnej siete rozvoja vidieka. Tieto opatrenia boli považované za os 5.

Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV) bol zriadený Nariadením Rady (ES) č. 1290/2005 z 21. júna 2005 o financovaní Spoločnej poľnohospodárskej politiky a slúži na financovanie programov rozvoja vidieka, prijatý v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1698/2005 z 20. septembra 2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka v platnom znení a s nariadením Komisie (ES) č. 1974/2006 z 15. decembra 2006, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá vykonávania nariadenia Rady (ES) č. 1698/2005. EPFRV prispieva k podpore trvalo udržateľného rozvoja vidieka v celej EÚ spôsobom, ktorý dopĺňa politiky podpory trhu v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky.

V zmysle nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 je EPFRV jedným z európskych štrukturálnych a investičných fondov, ktorých podpora má dopĺňať národné intervencie v súvislosti so stratégiou EÚ na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu – stratégie „Európa 2020“. Národným dokumentom, ktorý stanovuje stratégiu a priority SR pre využitie európskych štrukturálnych a investičných fondov, je Partnerská dohoda SR na roky 2014 – 2020 schválená EK 20. 6. 2014. EPFRV je súčasťou všeobecného rozpočtu EÚ.

Program rozvoja vidieka SR 2014 – 2020 (PRV SR 2014 – 2020) je určený pre celé územie Slovenska (NUTS I). Program bol schválený Európskou komisiou Vykonávacím rozhodnutím C (2015) 831 dňa 13. 2. 2015. Na jeho implementáciu bolo vyčlenených celkovo 2 079 595 129 EUR z verejných výdavkov, z toho 1 545 272 844 EUR predstavuje príspevok EPFRV a 534 322 285 EUR predstavuje príspevok štátneho rozpočtu SR. PRV SR 2014 – 2020 je dokumentom, na základe ktorého sa poskytuje pomoc v rámci 16 opatrení (vrátane opatrenia „Technická pomoc“) prospeievajúcimi k šiestim prioritám rozvoja vidieka.

Vykonávacím rozhodnutím Komisie č. C(2016) 526 zo dňa 27. januára 2016 bolo zmenené vykonávacie rozhodnutie č. C(2015) 831. Na základe uvedenej zmeny (modifikácie PRV SR 2014-2020) boli verejné príspevky na implementáciu programu rozvoja vidieka navýšené z 2 079 595 129 EUR na úroveň 2 099 199 696 EUR a maximálny príspevok z EPFRV z 1 545 272 844 EUR na úroveň 1 559 691 844 EUR.

V súlade s cieľmi politiky SPP boli v oblasti politiky rozvoja vidieka na obdobie rokov 2014 – 2020 definované tieto dlhodobé strategické ciele:

- podporovať konkurencieschopnosť poľnohospodárstva,
- zabezpečovať udržateľné hospodárenie s prírodnými zdrojmi a opatrenia v oblasti klímy,
- dosiahnuť vyvážený územný rozvoj vidieckych hospodárstiev a komunít vrátane vytvárania a udržiavania pracovných miest.

Reforma z roku 2013 zachováva mnohé z hlavných charakteristík politiky rozvoja vidieka z predchádzajúceho programovacieho obdobia (2007 – 2013):

- zlepšiť strategický prístup k tvorbe programov rozvoja vidieka,
- posilniť obsah opatrení v oblasti rozvoja vidieka,
- zjednodušiť pravidlá, resp. ak je to možné, znížiť súvisiacu administratívu záťaže,
- užšie prepojiť politiku rozvoja vidieka s inými európskymi štrukturálnymi a investičnými fondmi.

Členské štáty si v rámci svojich programov rozvoja vidieka určujú kvantitatívne ciele v týchto oblastiach zamerania na základe analýzy potrieb územia, na ktoré sa vzťahuje program rozvoja vidieka a stanovia, pomocou akých opatrení tieto ciele dosiahnu a koľko finančných prostriedkov jednotlivým opatreniam pridelia. Prehľad čerpania prostriedkov na rozvoj vidieka v SR uvádza Tab. 7 a Graf 2.

Tab. 7 Podpory na rozvoj vidieka v rokoch 2007 – 2016 (v mil. €)

Rural development support in the years 2007-2016 (in million €)

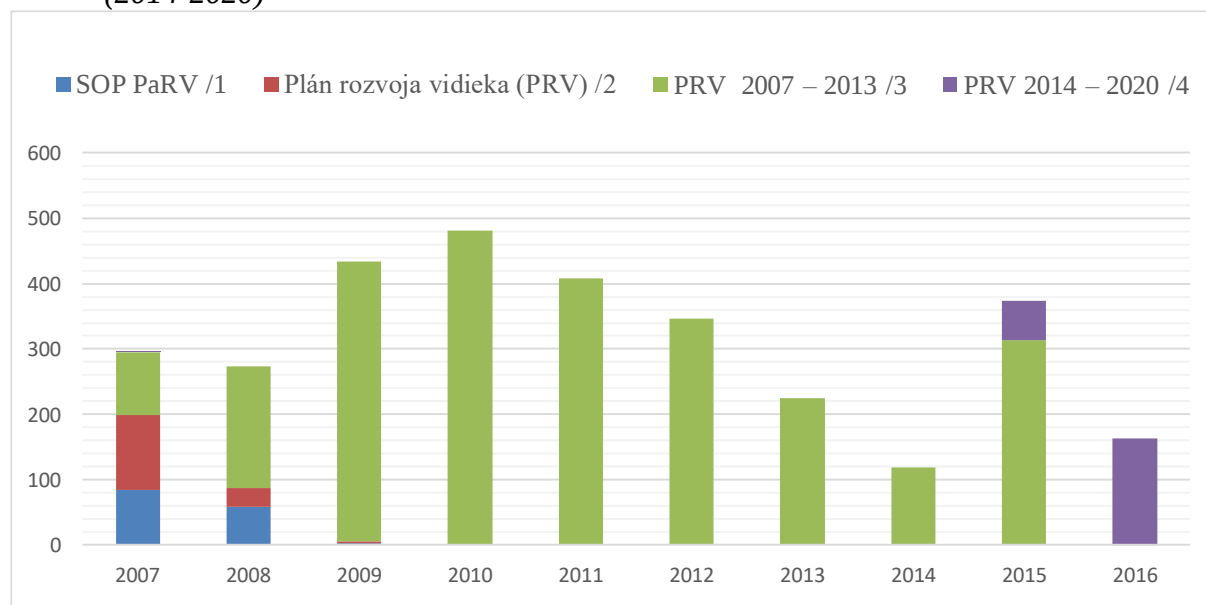
Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
SOP PaRV ²	84,5	58,5	3,4	0	0	0	0	0	0	0
Plán rozvoja vidieka ³	114,3	29,1	2,2	0	0	0	0	0	0	0
Program rozvoja vidieka (PRV 2007 – 2013) ⁴	96,9	186	427,8	481,1	408,5	345,8	224,1	119,3	313,8	0,02
Program rozvoja vidieka (PRV 2014 – 2020) ⁵	0	0	0	0	0	0	0	69,7	60,0	162,4
Spolu rozvoj vidieka ⁶	295,7	273,6	433,4	481,1	408,5	345,8	224,1	189	373,8	162,4

Prameň: MPRV SR⁷

1/ indicator, 2/ Sectoral Operational Programme – Agriculture and Rural Development, 3/ Rural Development Plan, 4/ Rural Development Programme (2007-2013), 5/ Rural Development Programme (2014-2020), 6/ rural development in total, 7/ Source: MARD SR

Graf 2 Štruktúra vývoja podpôr SOP PaRV, PRV, PRV 2007 – 2013 a PRV 2014 – 2020

Structure of support development - Sectoral Operational Programme – Agriculture, Rural Development Programme (2007-2013) and Rural Development Programme (2014-2020)

Prameň: MPRV SR⁵

1/ Sectoral Operational Programme – Agriculture and Rural Development, 2/ Rural Development Plan, 3/ Rural Development Programme (2007-2013), 4/ Rural Development Programme (2014-2020), 5/ Source: MARD SR

Operačný program Rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013 (OP RH)

Operačný program rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013 (OP RH 2007 – 2013) pokrýval celé územie SR a bol implementovaný na základe nariadení Rady (ES) a realizovaný z Európskeho fondu pre rybné hospodárstvo v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1198/2006 a 1303/2013. Cieľom bolo zabezpečiť trvaloudržateľný rozvoj odvetvia rybné hospodárstvo,

rybolovných oblastí a vnútrozemského rybolovu v súlade so zásadami Spoločnej politiky rybného hospodárstva.

OP RH 2014 – 2020 bol vypracovaný v súlade s prílohou I vykonávacieho nariadenia Komisie (EÚ) č. 771/2014 zo 14. júla 2014 ustanovujúceho príslušné pravidlá podľa nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 508/2014 o ENRF (Európsky námorný a rybársky fond). Bol schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 481/2014 z 24. 09. 2014, je programovým dokumentom MPRV SR, ktorý je základným rámcom pre poskytovanie podpory spolufinancovanej z Európskeho námorného a rybárskeho fondu (ENRF) v programovom období 2014 - 2020 a z prostriedkov štátneho rozpočtu. OP RH pokrýva celé územie Slovenskej republiky. Svojím zameraním nadväzuje na podporu realizovaných v programovom období 2007 - 2013, najmä v oblasti investícií do akvakultúry a spracovania produktov rybolovu a akvakultúry. Podpora doplnkových činností cez diverzifikáciu príjmov pochádzajúcich z akvakultúry a opatrení zameraných na plnenie pravidiel Spoločnej rybárskej politiky EÚ v oblasti zberu údajov a vykonávania kontrolných činností, vrátane presadzovania, je v programovom období 2014 - 2020 novinkou. Na dosiahnutie stanovených cieľov operačného programu boli navrhnuté nasledujúce opatrenia:

- Produktívne investície do akvakultúry
- Zber údajov
- Kontrola a presadzovanie
- Marketingové opatrenia
- Spracovanie produktov rybolovu a akvakultúry
- Technická pomoc

OP RH SR 2007 - 2013 je dokumentom národného charakteru, ktorým sa vykonáva stratégia rozvoja rybného hospodárstva prostredníctvom opatrení v rámci prioritných osí:

Prioritná os 2: Akvakultúra, spracovanie a uvádzanie produktov rybolovu a akvakultúry na trh

Prioritná os 3 : Opatrenia spoločného záujmu

Prioritná os 5 : Technická pomoc

Financovanie OP RH 2007 - 2013 (Tab. 8) vychádzalo z Národného strategického plánu rybného hospodárstva 2007 – 2013, ktorý bol schválený Uznesením vlády SR č. 933 z 8. 11. 2006.

Celková suma verejných finančných prostriedkov na dané programové obdobie 2007 – 2013 bola 18 922 750 €, z toho z prostriedkov EÚ 13 688 528 € a z prostriedkov štátneho rozpočtu SR na spolufinancovanie 5 234 222 €.

Programový dokument OP RH 2014 - 2020 bol schválený EK dňa 15.7.2015. Celkový objem verejných výdavkov na sedemročné programové obdobie predstavuje 20 832 779 € (z toho ENRF: 15 785 000 €, štátny rozpočet: 5 047 779 €).

Na OP RH SR 2014 – 2020 neboli v roku 2015 a v roku 2016 čerpané žiadne prostriedky.

Tab. 8 Výdaje na OP RH (v mil. €)

Expenditures on Operational Programme Fisheries

Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OP RH ²	1,9	1,7	0,6	2	1,7	3,2	1,5	2,3	2,6	0,4

Prameň: MPRV SR³

1/ indicator, 2/ Operational Programme Fisheries, 3/ Source: MARD SR

Štátna pomoc a národné opatrenia

Štátna a minimálna pomoc v rokoch bola určená predovšetkým na rozvoj malých a stredných podnikov pôsobiacich v prvotnej poľnohospodárskych výrobe, poskytovaná vo forme dotácií, subvencovaných služieb a tovarov malým a stredným podnikom pôsobiacim v poľnohospodárstve, potravinárstve, lesnom a rybnom hospodárstve (Tab. 9).

Základom pre poskytovanie štátnej pomoci je primárna a sekundárna legislatíva Európskeho spoločenstva, implantovaná do právneho poriadku Slovenskej republiky spolu s nariadením vlády Slovenskej republiky č. 369/2007 Z. z. z 8. augusta 2007 o niektorých podporných opatreniach v pôdohospodárstve v znení neskorších predpisov.

Podpora ako štátna pomoc a minimálna pomoc sa môže poskytnúť na: činnosti v poľnohospodárskej prvovýrobe, činnosti v spracovaní poľnohospodárskych výrobkov a výrobe potravinárskych výrobkov, činnosti v marketingu poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov, investície na ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva nachádzajúce sa v pôdohospodárskych podnikoch, nápravu škôd spôsobených nepriaznivými poveternostnými udalosťami a živelnou pohromou podľa osobitného predpisu v sektore pôdohospodárstva, výskum a vývoj v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, činnosti v lesnom hospodárstve, činnosti zamerané na rozvoj vidieka, zamestnávanie znevýhodnených zamestnancov a značne znevýhodnených zamestnancov, činnosti v hospodárskom chove rýb.

Štátna pomoc a národné podpory sa v ostatných rokoch poskytli v zmysle legislatívy:

- zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zákona č. 543/2007 Z. z. o pôsobnosti orgánov štátnej správy pri poskytovaní podpory v pôdohospodárstve a rozvoji vidieka v znení neskorších predpisov,
- zákona č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov,
- zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov,
- zákona č. 194/1998 Z. z. o šľachtení a plemenitbe hospodárskych zvierat,
- zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov,
- nariadenia vlády SR č. 319/2011 Z. z. o podpore podnikania v pôdohospodárstve a rozvoji vidieka
- vyhlášky MPRV SR č. 320/2011 Z. z. o rozsahu, spôsobe a podmienkach poskytovania podpory v lesnom hospodárstve a rozvoji vidieka.

Národné podpory boli legislatívne zabezpečené výnosom č. 536/2011-100 o podrobnostiach pri poskytovaní podpory v pôdohospodárstve a pri rozvoji vidieka v znení neskorších predpisov.

Tab. 9 Štátna pomoc a národné opatrenia v rokoch 2007 – 2016 (v mil. €)

State aid and national measures in the years 2007-2016 (in million €)

Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Celkové podpory ²	633,9	754,8	946,8	950,8	890,3	837,7	713,2	705,3	870,6	694,7
Štát. pomoc + národ. Opatrenia ³	9,8	9,1	22,4	18,9	8,1	9,1	16,1	7,0	6,1	4,6
% podiel ŠP na celkových podporách ⁴	1,5	1,2	2,4	2,0	1,0	1,0	2,3	1,0	0,7	0,7

Prameň: MPRV SR ⁵

1/ indicator, 2/ total support, 3/ state aid + national measures, 4/ share of state support in % on total support, 5/ MARD SR

Všeobecné služby

Všeobecné služby pre poľnohospodárov (Tab. 10) sú realizované prevažne špecializovanými inštitúciami v rámci rezortu pôdohospodárstva. Ide o nasledujúce kategórie:

- *Výskum a vývoj*: výskumné ústavy v rezorte MP SR, národné opatrenia (zachovanie a starostlivosť o genofond zvierat, výskum a vývoj na zachovanie a starostlivosť o genofond rastlín, výskum a vývoj na zachovanie a rozširovanie genetického základu pestovaných rastlín).
- *Pol'nohospodárske školstvo*: Agroinštitút a Agentúra pre rozvoj vidieka.
- *Inšpekčné služby*: Štátny plemenársky ústav, Štátna veterinárna a potravinová správa, Ústredný kontrolný a skúšobný ústav potravinársky, Plemenárska inšpekcia, Štátne veterinárne ústavy, Technický a skúšobný ústav.
- *Infraštruktúra*: pozemkové úpravy z rozpočtovej kapitoly MPRV SR
- *Marketing a propagácia*:– podpora výstav, národné opatrenia (technická podpora, zvýšenie spotreby mlieka a mliečnych výrobkov u detí s povinnou školskou dochádzkou, historicky a spoločensky významné zariadenia, investície historicky a spoločensky významných zariadení).
- *Verejné skladovanie*.
- *Ostatné služby* - PPA.

Rozhodujúci podiel na celkových službách mali služby ústavov špecializovanej štátnej správy. Ich činnosť sa zameriavala predovšetkým na kontrolu dodržiavania fytoosanitárnych, zooveterinárnych a hygienických predpisov, v záujme zachovania zdravotnej nezávadnosti potravín. Z celkových výdajov na všeobecné služby boli každoročne najviac podporované inšpekčné služby.

Tab. 10 **Prehľad výdajov na všeobecné služby v rokoch 2007 – 2016 (v mil. €)***Expenditures overview to general services in the years 2007-2016 (in million €)*

Ukazovateľ ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výskum a vývoj ²	16,2	11,8	11,3	10,4	7,7	7,6	7,1	6,1	6,5	3,6
Poľnohospodárske školstvo ³	9	0,7	0,8	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Inšpekčné služby ⁴	44,4	49,5	48,4	54,7	55,2	61,5	44,5	46,5	53,7	77,8
Infraštruktúra ⁵	1,9	1,8	5,2	1,8	1,1	1,4	1,2	1,4	1	2,3
Marketing a propagácia ⁶	2,6	2,2	5,4	4,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,5
Ostatné služby, vrát. podpôr na obč.združenia, nezisk.org a š.p. ⁷	16,5	18,3	6,6	33,3	33,7	34,0	43,6	37,6	28,7	24,8
Všeobecné služby spolu ⁸	82,5	99,9	92,2	105,0	98,4	105,3	97,3	92,5	90,8	109,3
z rozpočtovej kapitoly MPRV SR ⁹	76,7	92,9	86,4	97,6	93,8	99,5	94,3	91,0	89,4	107,8
z ostatných zdrojov ¹⁰	5,8	7,0	5,8	7,4	4,6	5,8	3,0	1,5	1,4	1,5

Prameň: MPRV SR¹¹

1/ indicator, 2/ research and development, 3/ agricultural education, 4/ inspection services, 5/ infrastructure, 6/ marketing and promotion, 7/ other services including support to civil society organisations, non-profit associations and state enterprises, 8/ general services in total, 9/ from budget chapter of MARD SR, 10/ from other sources, 11/ Source: MARD SR

Záver

Podpory z prostriedkov EÚ ako aj zo štátneho rozpočtu mali pre SR pre poľnohospodárstvo SR nenahraditeľný význam.

Do poľnohospodárstva SR bolo v rokoch 2007 – 2016 vyplatených 7 998,2 mil. €.

Najväčší objem na podporách tvorili priame platby, a to vo výške 3 613,0 mil. € (45,2%) a platby na rozvoj vidieka v objeme 3 187,5 mil. € (39,9 %).

Celkové výdaje do poľnohospodárstva mali rastúci trend, ale varírujúci v jednotlivých rokoch.

Od roku 2011 sa medziročne znižovali, v roku 2015 sa zvýšili a v roku 2016 znížili. Od roku 2007 po rok 2010 sa výdaje do poľnohospodárstva zvyšovali (zo 633,9 mil. € na 950,8 €), v ďalších rokoch klesali, v roku 2015 sa zvýšili a v roku 2016 opäť znížili. Kolísanie spôsobili hlavne podpory na rozvoj vidieka a skutočnosť, že najvyšší objem prioritných podpôr v rámci Programu rozvoja vidieka 2007 – 2013 bol vyplácaný v prvých rokoch tohto programového obdobia.

PPA v rámci rozvoja vidieka v roku 2016 vykonávala úlohy súvisiace s výmazom záložného práva u projektov, u ktorých uplynula lehota platnosti zmluvy, administrovala reakcie na kontrolné a auditné zistenia kontrolných orgánov a s tým súvisiace úlohy pri príprave nezrovnalostí. Pripravovala podklady ku kontrolám udržateľnosti projektu v rámci platnosti zmluvy ako aj kooperovala pri zabezpečovaní dokumentov pre zložky MV SR a pre účely súdnych vymáhání. Sekcia priamych podpôr v rámci PRV SR 2007 – 2013 aj v roku 2016 evidovala prípady žiadostí, na ktorých prebiehali správne konania z rôznych dôvodov (neukončené odvolania žiadateľov, obnovy konania, viacročné súdne konania). Z opatrení na rozvoj vidieka bolo najviac prostriedkov každoročne vynaložených na podporu znevýhodnených oblastí.

Priame platby dosiahli najvyšší objem v roku 2016, oproti roku 2007 sa zvýšili z 242,1 mil. € na 408,0 mil. € (o 40,7%), ich medziročné kolísanie nebolo tak výrazné ako u rozvoja vidieka.

Najväčší podiel na priamych platbách tvorili každoročne platby SAPS, (od roku 2015 „zjednodušený režim základnej platby“). Každý rok bola podporovaná viac rastlinná ako živočíšna výroba.

Z celkového objemu podpôr (7 998,2 mil. €) za roky 2007 – 2016 bolo okrem priamych platieb a podpôr na rozvoj vidieka vyplatených 1 197,8 mil. €, z toho na TOV (139,3 mil. €), na všeobecné služby (929,4 mil. €), na štátnu pomoc a národné podpory (111,2 mil. €), na Operačný program rybné hospodárstvo (17,9 mil. €).

Literatúra

- [1] BEČVÁŘOVÁ, V. (2008): Přímé platby v evropském modelu zemědělství. In: ACTA Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. Roč. XVI, č. 3, 2008, s. 21-28. ISSN 1211-8516
- [2] ĎURIČOVÁ, I. (2014): Podporná politika do poľnohospodárstva SR v rokoch 2004 – 2012. In: Ekonomika poľnohospodárstva. 2014, roč. 14 č. 2, s. 5 – 19. ISSN 1338-6336 [online]
- [3] CHRASTINOVÁ, Z. – ĎURIČOVÁ, I. (2007): Analýza inštitucionálnych faktorov vývoja ekonomiky poľnohospodárstva SR. Štúdia č. 121/2007. Bratislava: VÚEPP, 2007
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. a kol. (2017): Ekonomický potenciál slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte medzinárodných komparácií a tvorba indikátorov a aplikačných riešení pre hodnotenie dopadov agrárnych politík. Štúdia č.198/2017 ISBN 978-80-8058-615-7 Bratislava: NPPC-VÚEPP.
- [5] RIZOV, M. - POKRIVČÁK, J. - CIAIAN, P. (2012): CAP subsidies and productivity of the EU farms. In: International Association of Agricultural Economists (IAAE) Triennial Conference. Foz do Iguaçu: Brazil, 18-24 August, 2012
- [6] Rozdiely v podporách medzi pôvodnými a novými členmi EÚ sa po roku 2013 zmiernia, no platby sa nevyrovnajú. In: Agromagazín, roč. XIII, č. 2, 2011 s. 16 -18. ISSN 1335-2261 Nitra

Došlo 18.2. 2018

Kontaktná adresa

Ing. Ivona ĎURIČOVÁ

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

tel.: + 421 2 58243 288

e-mail: ivona.duricova@vuepp.sk

Dagmar Matošková - Jozef Gálik

Vývoj a prognóza trhu s olejninami a výrobkami tukového priemyslu

The development and prognosis of market with oilseeds and food industry products

Abstract *The paper is aimed at the analysis of situation in the oilseeds vertical in Slovakia in the period of 2012-2016 and its forecast up to 2020 in the context of future development at the world and EU market. The situation in the primary sector is reviewed pursuant to the development of supply and demand at domestic market. Within the fat industry it evaluates the development of relevant economic indicators, production and utilization of production capacities. Out of the analysis it results that production of oilseeds greatly exceeds domestic consumption. This trend will be maintained also in the forecast period thus creating conditions for growth of export and competitiveness of oilseeds at domestic and foreign markets.*

Key words *oil seeds - vegetable oils - fat industry - prices - production - consumption - foreign trade - import - export - self-sufficiency*

Abstrakt Príspevok sa zameriava na analýzu situácie vo vertikále olejnin na Slovensku v období rokov 2012-2016 a jej prognózu do roku 2020 v kontexte budúceho vývoja na svetom trhu a trhu EÚ. Stav primárneho sektora posudzuje na základe vývoja ponuky a dopytu na domácom trhu. V rámci tukového priemyslu hodnotí vývoj relevantných ekonomických ukazovateľov, produkciu a využitie výrobných kapacít. Z analýzy vyplýva, že produkcia olejnin vysoko prevyšuje domácu spotrebu. Tento trend sa zachová aj v prognózovanom období, čím sa vytvoria predpoklady pre rast vývozu do zahraničia a konkurencieschopnosť na domácich a zahraničných trhoch.

Kľúčové slová *olejniný - rastlinné oleje - tukový priemysel - ceny - produkcia - spotreba - zahraničný obchod - dovoz - vývoz - sebestačnosť*

Olejniný sú perspektívnou trhovou plodinou, čo súvisí s ich širokospektrálnym využitím. Okrem potravinárskeho priemyslu sa využívajú v sektore biopalív a ďalších priemyselných odvetviach. Podľa Réckeho, R. (2013) to súvisí so skutočnosťou, že dlhé a neprerušované molekuly mastných kyselín obsiahnutých v semenách olejnin umožňujú svojou rozdielnou dĺžkou veľký počet chemických premien. Z uvedeného dôvodu rastlinné tuky a oleje môžu slúžiť ako suroviny pre veľký počet priemyselných výrobkov, ako sú plastické hmoty, laky, umelé vlákna, mazacie prostriedky, aditíva, živice, mastné kyseliny a podobne.

Problematika týkajúca sa hodnotenia trhu s olejninami a výrobkami tukového priemyslu a jej prognózovania je exponovaná vo viacerých vedeckých a odborných publikáciách. Zo

zahraničných sú významné publikácie viacerých renomovaných inštitúcií, napríklad, Zahraničnej poľnohospodárskej služby pri *Ministerstve poľnohospodárstva USA* (v rámci Globálnej agrárnej informačnej siete pravidelne vypracováva Výročnú správu EÚ-28 - olejniný a výrobky z nich - [15]), *Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj* (v spolupráci s Organizáciou pre výživu a poľnohospodárstvo každoročne vypracováva Výhľad agrárnych trhov na nasledujúcu dekádu - [13]) alebo *Európskej komisie* (vypracováva dlhodobý Výhľad poľnohospodárstva EÚ [12], ako aj Krátkodobý výhľad pre orné plodiny, trh s mliekom a mäsom - [14]). Ku kľúčovým autorom, ktorí sa na Slovensku uvedenou témou zaoberali v posledných rokoch patrí Matošková, D. (2012-2016), Gálik, J. (2013-2016), Jamborová, M. (2015-2016) a Meravá (2014-2016).

Predkladaný príspevok vychádza z výsledkov rezortného projektu „Kompetitívnosť slovenských poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov“. Konkrétne ide o výskumnú správu „Vybrané aspekty konkurencieschopnosti v dodávateľsko-odberateľskom reťazci agropotravinárskych komodít“, ktorá sa riešila na výskumnom ústave ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2017. Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmlúv č. APVV-15-0552 a APVV-16-0321.

Metodický postup

Zvolený metodický postup korešponduje s vecným zameraním príspevku, ktorý je orientovaný na analýzu situácie vo výrobkovej vertikále olejnin v SR v období rokov 2012-2016 a jeho prognózu do roku 2020. Splnenie cieľa sa zabezpečilo analýzou, syntézou a komparáciou údajov, ktoré sa spracovali do tabuľkovej, grafickej a textovej podoby a expertnými odhadmi.

Informačnou platformou pre analýzu slovenského trhu boli údaje zo ŠÚ SR z NPPC-VÚEPP (vlastné analýzy, databázy, výskumné úlohy a situačné a výhľadové správy) a PPA-SR. K informačným zdrojom patrili tiež údaje a poznatky podnikateľskej sféry, pracovníkov MPRV SR a Slovenského zväzu olejninárov k relevantným témam súvisiacim so zameraním riešenia. Situácia na zahraničných trhoch bola vypracovaná na základe numerickej databázy OECD-FAO [18], súčasťou ktorej je prognóza na nasledujúcich 10 rokov.

Predkladaná prognóza slovenského trhu bola vykonaná za predpokladu oživenia slovenskej ekonomiky, nízkej miery inflácie, rastu reálnych príjmov obyvateľstva a dopytu po slovenských potravinách. Neberie do úvahy nepredvídateľné zmeny v produkcii spôsobené prudkými výkyvmi počasia. Ďalej nepočíta s cenovou volatilitou agrárnych komodít a energií a ani s rizikami globálneho vývoja, ku ktorým patria geopolitické krízy, zmeny v disponibilite prírodných zdrojov, prírodné a vojnové katastrofy.

Sebestačnosť agropotravinárskych komodít na slovenskom trhu:

sebestačnosť = (produkcia / spotreba) * 100

Lafayov index:

$$LFI_j^i = \left(\frac{X_j^i - M_j^i}{X_j^i + M_j^i} - \frac{\sum_{j=1}^N (X_j^i - M_j^i)}{\sum_{j=1}^N (X_j^i + M_j^i)} \right) * \frac{X_j^i + M_j^i}{\sum_{j=1}^N (X_j^i + M_j^i)} * 100$$

X_{ij} – export krajiny „i“ v komoditnej skupine „j“

M_{ij} – import krajiny „i“ v komoditnej skupine „j“

N – počet analyzovaných komoditných skupín

LFI > 1 existencia komparatívnej výhody

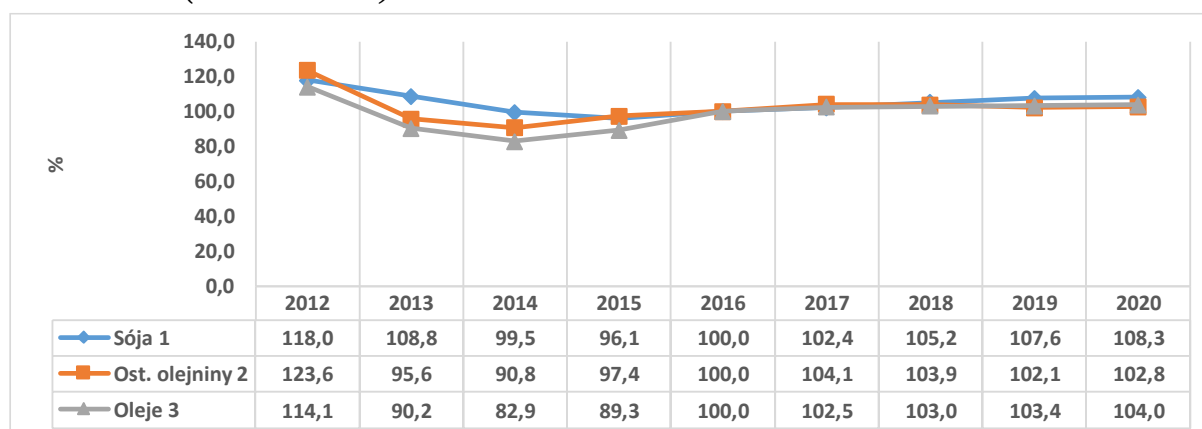
LFI < 1 komparatívna výhoda neexistuje (Zaghini, A.; 2003 a2005).

1 Perspektívy vývoja trhu s olejninami a rastlinnými olejmi vo svete a v EÚ

Vývoj **cien olejnin** sa v nasledujúcom období bude vyvíjať v súlade s dopytom a ponukou na medzinárodných trhoch. Podľa prognózy OECD – FAO sa bude dopyt po rastlinných olejoch a proteínových výliskoch a šrotoch postupne zvyšovať. Rast spotreby rastlinných olejov bude súvisieť so zvyšujúcim sa dopytom na ich humánne použitie v dôsledku pozitívneho demografického vývoja v rozvojových krajinách. Avizované limity v dotačnej podpore však indikujú spomalenie tempa rastu výroby biopalív. Dopyt po proteínových šrotoch bude závisieť na zvyšujúcej sa produkcii hospodárskych zvierat a vyššom podiele proteínovej zložky v krmivách v rozvíjajúcich sa krajinách.

Graf 1 Vývoj a prognóza cien olejnin a rastlinných olejov v EÚ (2016 = 100 %)

The development and prognosis of EU oilseeds and vegetable oils prices (2016 = 100 %)

Prameň: OECD-FAO, výpočty NPPC-VÚEPP⁴

1/ Soja, 2/ other oilseeds, 3/ oils, 4/ Source: OECD-FAO, NPPC-VÚEPP calculations

V strednodobom horizonte sa svetové ceny olejní a rastlinných olejov po počiatočnej stagnácii, resp. miernom poklese začnú pomaly oživovať a v roku 2020 budú približne o 2 % vyššie ako v roku 2016.

Vývoj cien olejní a rastlinných olejov v EÚ je ovplyvnený situáciou na svetových trhoch. Z grafu 1 je evidentné, že za predpokladu štandardných podmienok bez výrazných výkyvov počas sa ceny sledovaných komodít v období rokov 2017-2020 budú pohybovať na vyššej úrovni ako v roku 2016, pričom výšku cien z roku 2012 nedosiahnu.

Podľa prognózy OECD-FAO sa očakáva, že tempo rastu svetovej **produkcie olejní** a rastlinných olejov sa v porovnaní s predchádzajúcim obdobím spomalí. Vzrast produkcie sóje a ostatných olejní (repka, slnečnica, podzemnica olejná) bude podmienený hlavne rastom hektárových úrod (Tab. 1).

V budúcej dekáde budú dominantnými výrobcami **sóje** Brazília a USA a expandovať bude tiež Argentína, Paraguaj a Čína. V EÚ sa v období rokov 2012-2016 vypestovalo v priemere 1 683 tis. t sóje, čo je 0,6 % svetovej produkcie. Koncom sledovaného obdobia by sa uvedený objem mohol zvýšiť o 44,2 %.

Najvýznamnejšími producentmi **ostatných olejní** sú Čína (repka a podzemnica olejná) a EÚ, ktorá je najvýznamnejším producentom repky. V EÚ v roku 2020 sa očakáva produkcia na úrovni 29,4 mil. t, čo bude o 0,6 % menej v porovnaní s priemerom rokov 2012-2016. Uvedená produkcia sa bude podieľať 19,5%-ami na svetovej produkcii ostatných obilnín.

Olejniný sa v prevažnej miere používajú na lisovanie oleja a výrobu proteínových výliskov a šrotov. Zvyšok je určený na priame skrmovanie a potravinárske účely. Podľa informácií z OECD-FAO [13] do roku 2026 by sa lisovaním malo spracovať 90 % svetovej produkcie sóje a 86 % ostatných olejní. Najväčšími spracovateľskými kapacitami disponuje Čína a EÚ. V EÚ by sa spracovanie olejnatých semien malo v nasledujúcom období postupne znižovať (0,1 % p. a.). Budúcnosť lokalizovania spracovateľských kapacít pre olejiný bude závisieť na mnohých faktoroch, z ktorých najdôležitejšími sú transportné náklady, obchodná politika, akceptácia geneticky modifikovaných olejní, náklady na ich spracovanie (cena práce a energií) a úroveň infraštruktúry daného regiónu (prístavy, diaľničné komunikácie).

Tab. 1 Vývoj a prognóza bilančných ukazovateľov olejnin a rastlinných olejov vo svete a v EÚ (tis. t)

The development and prognosis of balance indicators of oilseeds and vegetable oils in the world and the EU (th. t)

PRODUKCIA ¹	Skutočnosť ²						Prognóza ³				Index	
	2012	2013	2014	2015	2016	priem. ⁴ 2012-2016	2017	2018	2019	2020	2016/2012	2020/priem. 2012-2016
Sója -svet ⁵	267 389	283 917	320 413	315 231	341 256	305 641	338 641	344 591	350 672	358 221	127,6	117,2
-EÚ	960	1 216	1 835	2 279	2 124	1 683	2 204	2 281	2 353	2 426	221,3	144,2
Ost. olejiny -svet ⁶	127 031	141 739	139 063	138 188	142 543	137 713	146 006	147 734	149 364	151 124	112,2	109,7
-EÚ	26 469	30 484	33 510	29 408	28 192	29 613	29 239	29 552	29 477	29 425	106,5	99,4
Rastl. oleje -svet ⁷	160 106	168 897	177 289	173 988	185 613	173 179	189 898	193 171	196 367	199 557	115,9	115,2
-EÚ	14 408	15 743	16 257	15 789	15 069	15 453	15 357	15 578	15 610	15 626	104,6	101,1
SPOTREBA⁸												
Sója -svet ⁵	265 419	282 175	308 227	319 357	339 037	302 843	341 869	346 952	351 992	358 640	127,7	118,4
-EÚ	13 720	14 624	13 971	16 660	15 840	14 963	15 601	15 718	15 636	15 876	115,4	106,1
Ost. olejiny -svet ⁶	128 941	137 504	140 573	139 501	143 346	137 973	145 173	147 548	149 570	151 382	111,2	109,7
-EÚ	31 050	33 858	35 529	33 358	31 759	33 111	32 450	33 012	33 140	33 230	102,3	100,4
Rastl. oleje -svet ⁷	158 665	166 676	174 609	179 433	185 859	173 049	189 490	192 650	196 130	199 495	117,1	115,3
-EÚ	21 482	23 315	24 194	24 018	23 981	23 398	24 023	23 868	23 859	23 795	111,6	101,7
DOVOZ⁹												
Sója -svet ⁵	98 407	115 033	127 413	135 098	144 465	124 083	147 492	149 155	151 595	154 864	146,8	124,8
-EÚ	12 407	13 512	12 753	14 474	13 685	13 366	13 410	13 454	13 297	13 469	110,3	100,8
Ost. olejiny -svet ⁶	16 267	19 103	18 273	18 827	18 571	18 208	18 491	18 757	19 378	19 954	114,2	109,6
-EÚ	4 270	4 513	3 292	4 655	4 130	4 172	4 310	4 182	4 390	4 466	96,7	107,0
Rastl. oleje -svet ⁷	68 072	70 616	74 287	74 696	77 556	73 046	79 123	80 175	81 580	82 714	113,9	113,2
-EÚ	8 962	9 797	9 623	10 211	10 256	9 770	10 159	9 819	9 740	9 668	114,4	99,0
VÝVOZ¹⁰												
Sója -svet ⁵	99 533	116 295	132 868	133 045	145 020	125 352	147 492	149 155	151 595	154 864	145,7	123,5
-EÚ	97	54	116	144	104	103	70	70	70	70	106,8	68,1
Ost. olejiny -svet ⁶	15 861	19 239	18 061	18 115	18 576	17 970	18 491	18 757	19 378	19 954	117,1	111,0
-EÚ	540	1 039	1 173	755	1 063	914	672	714	686	657	197,0	71,9
Rastl. oleje -svet ⁷	69 237	71 984	75 485	73 044	77 512	73 452	79 123	80 175	81 580	82 714	112,0	112,6
-EÚ	1 883	1 650	1 886	1 832	1 686	1 787	1 636	1 539	1 502	1 510	89,5	84,5

Prameň: OECD-FAO, výpočty NPPC-VÚEPP¹¹

1/ Production, 2/ reality, 3/ prognosis, 4/ average, 5/ soya – world, 6/ other oilseeds – world, 7/ vegetable oils – world, 8/ consumption, 9/ import, 10/ export, 11/ Source: OECD-FAO, NPPC-VÚEPP calculations

Pokiaľ sa detailnejšie zameriame na jednotlivé komodity, podľa prognózy OECD-FAO by v roku 2020 mala globálna spotreba sóje vzrásť o 18,4 % v porovnaní s priemerom rokov 2012-2016. V uvedenom období sa zvýši aj svetová produkcia ostatných olejnin (+9,7 %) a rastlinných olejov (+15,3 %). Tento pozitívny vývoj bude ovplyvnený najmä rastom spotreby v rozvíjajúcich sa krajinách následkom rastu populácie, príjmov a pokračujúcej urbanizácie. V EÚ bude tempo rastu spotreby ostatných olejnin (+0,4 %) a olejov (+1,7 %) oveľa nižšie.

Z celkovej spotreby sa na potravinárske využitie vo svete využíva 79,3 % a v EÚ 47,6 % rastlinných olejov. Obdobne sa vo svete na výrobu biopalív využíva 12,7 % a v EÚ 44,9 % z celkovej spotreby rastlinných olejov. Tieto podiely sa do roku 2020 zmenia len minimálne. Prognóza štruktúry spotreby rastlinných olejov vo svete a v EÚ je uvedená v príslušnej tabuľke (Tab. 2).

S takmer polovicou svetovej produkcie sóje sa obchoduje na domácich trhoch a zvyšok sa vyvezie na medzinárodné trhy. V budúcom období sa svetový obchod so sójou bude spomaľovať adekvátne tempu jej spracovania v Číne. V období rokov 2012-2016 činil svetový dovoz sóje v priemere 124,1 mil. t, z čoho 10,8 % tvoril jej dovoz do EÚ. Objem svetového

dovozu sóje sa do roku 2020 zvýši o štvrtinu a objem dovozu do EÚ sa takmer nezmení. Svetový vývoz sóje sa v minulých piatich rokoch pohyboval približne na úrovni 125,4 mil. t, z toho vývoz z EÚ bol minimálny a v priemere predstavoval 0,1 % svetového vývozu (Graf 2). Očakáva sa, že do roku 2020 sa svetový vývoz zvýši o 23,5 % a vývoz z EÚ, naopak, klesne (-31,9 %).

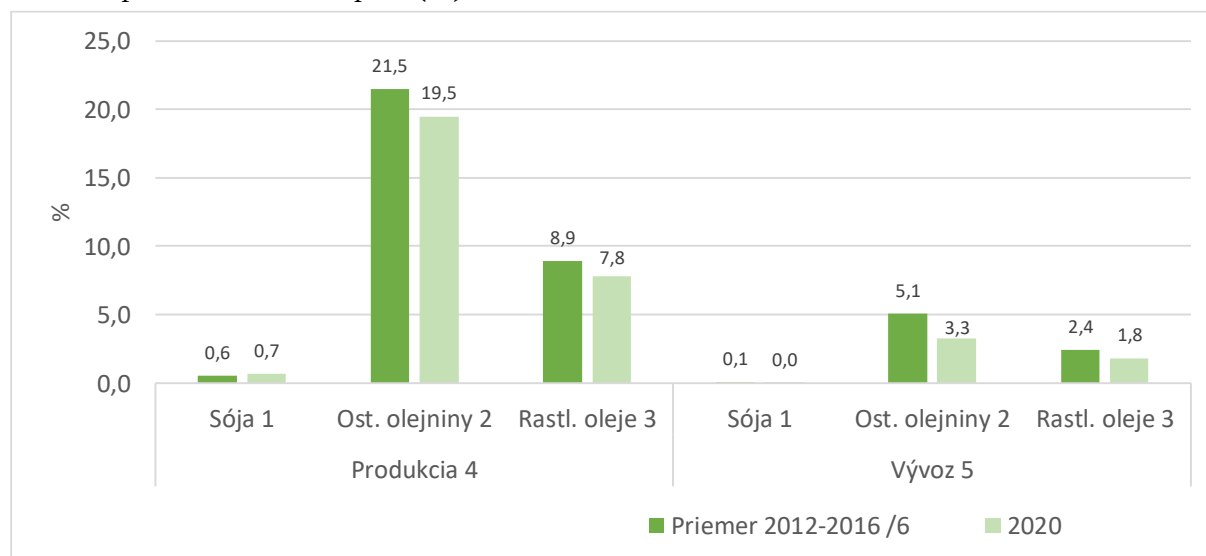
Tab. 2 Vývoj a prognóza štruktúry spotreby rastlinných olejov vo svete a v EÚ (%)
The development and prognosis of the structure of vegetable oils consumption in the world and the EU (%)

Ukazovateľ ¹	Spotreba celkom = 100 %; z toho výroba ²					
	potravín ³		biopalív ⁴		iné použitie ⁵	
	Pr.2012-16	2020	Pr.2012-16	2020	Pr.2012-16	2020
Rastl. oleje -svet ⁶	79,3	78,3	12,7	13,5	8,1	8,2
-EÚ	47,6	47,4	44,9	45,5	7,4	7,1

Prameň: OECD-FAO, výpočty NPPC-VÚEPP⁷

1/ Indicator, 2/ total consumption = 100 %, out of which production, 3/ food, 4/ biofuels, 5/ other using, 6/ vegetable oils – world, 7/ Source: OECD-FAO, NPPC-VÚEPP calculations

Graf 2 Podiel produkcie a vývozu olejnin a rastlinných olejov v krajinách EÚ na ich svetových objemoch (%)
The share of EU oilseeds and vegetable oils production and export on world production and export (%)

Prameň: OECD-FAO, výpočty NPPC-VÚEPP⁷

1/ Soya, 2/ other oilseeds, 3/ vegetable oils, 4/ production, 5/ export, 6/ average of 2012-2016, 7/ Source: OECD-FAO, NPPC-VÚEPP calculations

S ostatnými olejninami sa na svetových trhoch obchoduje v podstatne menšej miere ako so sójou. K významným exportérom patrí Kanada, Austrália a Ukrajina. V období rokov 2012-2016 činil svetový dovoz ostatných olejnin v priemere 18,2 mil. t, z čoho 22,9 % tvoril dovoz do EÚ. Objem svetového dovozu ostatných olejnin sa do roku 2020 zvýši o 9,6 % a objem dovozu do EÚ o 7 %. Svetový vývoz ostatných olejnin sa v minulých piatich rokoch pohyboval

približne na úrovni 18 mil. t, z toho vývoz z EÚ v priemere predstavoval 5,1 % svetového vývozu. Očakáva sa, že do roku 2020 sa svetový vývoz ostatných olejní zväčší o 11,0 % a vývoz z EÚ klesne o 28,1 %.

S 58 % svetovej produkcie **rastlinných olejov** sa obchoduje na domácich trhoch a zvyšok sa vyvezie na medzinárodné trhy. V období rokov 2012-2016 činil svetový dovoz rastlinných olejov v priemere 73,1 mil. t, z čoho 13,4 % tvoril jej dovoz do EÚ. Objem svetového dovozu rastlinných olejov sa do roku 2020 zväčší o 13,2 % a objem dovozu do EÚ sa takmer nezmení (-1 %). Svetový vývoz rastlinných olejov sa v minulých piatich rokoch pohyboval približne na úrovni 73,5 mil. t, z toho vývoz z EÚ bol nízky a v priemere predstavoval 2,4 % svetového vývozu. Očakáva sa, že do roku 2020 sa svetový vývoz rastlinných olejov zväčší o 12,6 % a vývoz z EÚ, naopak, klesne (-15,5 %).

2 Dodávateľsko-odberateľský reťazec v sektore olejní na Slovensku

Pestovanie olejní je perspektívnou poľnohospodárskou činnosťou, schopnou zabezpečiť kvalitnú surovinu pre spracovateľský priemysel. EÚ je v pestovaní olejní deficitná, pričom slovenská produkcia dlhodobo prevyšuje spotrebu, čím sú vytvorené predpoklady pre ich vývoz do zahraničia. V rámci riešenia predmetnej úlohy sme sa zamerali hlavne na repku, slnečnicu a sóju, ktoré sa na celkovej úprodukcii olejní v priemere rokov 2012-2016 podieľali 99,2 %.

Použitie olejní na farmách

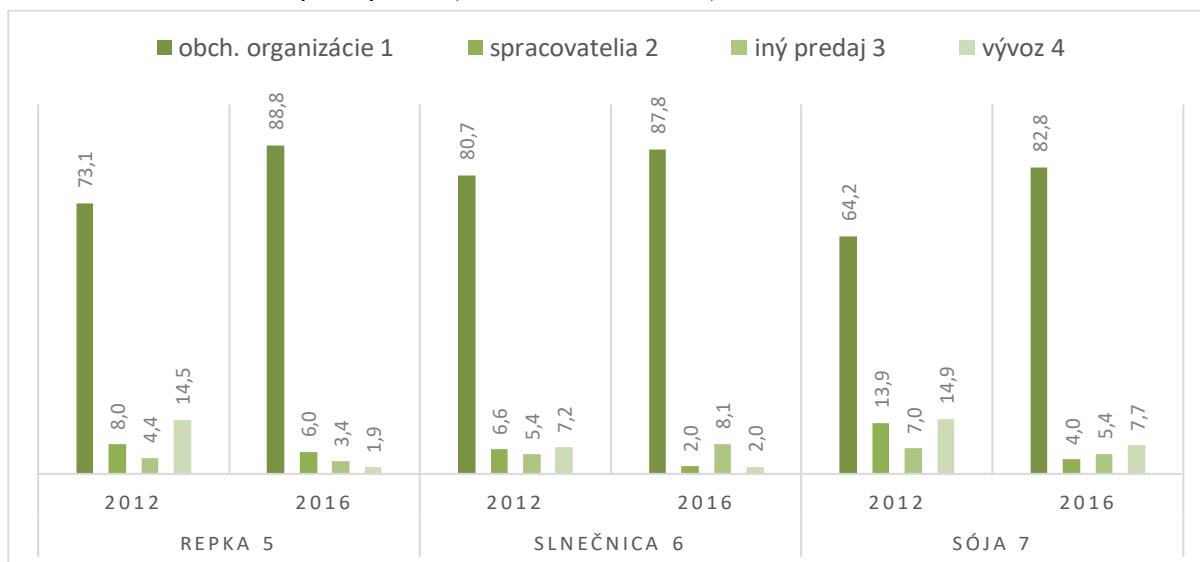
Produkcia olejní sa na farmách používa na viaceré účely. Jej podstatná časť ide na predaj (približne 98 % pri repke a slnečnici a 89 % pri sóji). Olejny sa môžu priamo distribuovať spracovateľským organizáciám, alebo vyvážať do zahraničia. Okrem toho sa môžu distribuovať aj prostredníctvom obchodných organizácií. Zostatok z predaja tvorí predaj organizáciám – aj poľnohospodárskym, súkromníkom pre ich vlastnú spotrebu, predaj naturálií vlastným členom a zamestnancom a predaj priamo na trhoch. Olejny sa ďalej na farme využívajú ako osivo na založenie budúcej rody a krmivo pre hospodárske zvieratá. Keďže farmári používajú väčšinou osivo z dovozu, resp. od certifikovaných predajcov, pri repke a slnečnici sa na osivá spotrebuje približne 0,3 % a pri sóji 5 % z ich celkovej produkcie. Obdobne sa na krmné účely využíva pri repke a slnečnici približne 1 % a pri sóji 5 % z celkového objemu ich produkcie. V roku 2016 v porovnaní s priemerom rokov 2012-2015 sa objem ich predaja zvýšil o 17 % vzhľadom na záujem zo strany obchodných a spracovateľských organizácií. Významnou zmenou v štruktúre ich predaja je odklon od priameho exportu z farmy k predaju cez obchodné a spracovateľské organizácie. Kým v roku 2012 sa priamy vývoz na celkovom predaji z farmy pri repke podieľal 14,5 % a pri slnečnici 7,2 %, v roku 2016 tieto podiely činili pri repke 1,9 % a pri slnečnici 2,0 %. V roku 2016 sa objem celkového predaja sóje zvýšil podstatne vyššie (+60,8 %) ako pri predchádzajúcich druhoch olejní, z toho priamy vývoz z farmy vzrástol až o 40 %.

Štruktúra predaja olejní sa nemenila len z hľadiska ich priameho vývozu do zahraničia. Svedčí o tom fakt, že pri všetkých sledovaných druhoch olejní sa na celkovom predaji zvýšil

podiel predaja prostredníctvom obchodných organizácií na úkor predaja spracovateľom (Graf 3).

Graf 3 Predaj olejnin z fariem (celkový predaj = 100 %)

Oilseeds sales from farms (total sales = 100 %)

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP⁸

1/ Trade organizations, 2/ processors, 3/ other sales, 4/ export, 5/ rapeseed, 6/ sunflower, 7/ soya, 8/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VÚEPP calculations

Dopyt a ponuka

V priemere rokov 2012-2016 sa olejnin pestovali na 243,2 tis. ha ornej pôdy, z čoho repka zaberala 50,4 %, slnečnica 33,7 %, sója 13,4 % a ostatné olejnin 2,5 %. EÚ ako celok nie je v pestovaní olejnin sebestačná, avšak na rozdiel od SR disponuje značnými kapacitami na ich spracovanie. Slovensko je v pestovaní olejnin vysoko prebytkové. V strednodobom horizonte bude dopyt po olejninách na medzinárodných trhoch naďalej pretrvávať a vzhľadom na ich trhovú charakter a vysoké prebytky na domácom trhu je reálne predpokladať, že v roku 2020 zberové plochy olejnin dosiahnu cca 269 tis. ha, z čoho repka bude zaberáť 48,3 %, slnečnica 32,7 %, sója 16,0 % a 3 % ostatné olejnin. Nárast zberových plôch bude v prípade nepriaznivých poveternostných podmienok čiastočne eliminovať výpadky v produkcii.

Z hľadiska objemu **produkcie** je výkonnosť prvovýroby olejnin na Slovensku dostatočná, čo dáva dobrý predpoklad pre zaistenie suroviny pre domácu spotrebu, predovšetkým pre potravinárske a krmné použitie a vývoz prebytkov do zahraničia.

V priemere rokov 2012-2016 sa na Slovensku vyprodukovalo 629,2 tis. ton olejnin, z čoho repka tvorila 56,8 %, slnečnica 32,2 % a sója 10,2 % (Tab.3). Pokiaľ porovnáme hraničné roky uvedeného obdobia, produkcia olejnin vzrástla až o 71,2 %, čo ovplyvnil nárast hektárových úrod (+50,5 %) a tiež zberových plôch (+13,5 %) olejnin.

Predpokladaný vývoj celkovej produkcie olejnin do roku 2020 vychádza z vyššie uvedeného odhadu výmery pestovaných plodín a mierneho rastu hektárových úrod. Koncom prognózovaného obdobia sa celková produkcia olejnin v porovnaní s referenčným obdobím

zvýši v priemere o 18,3 %. Repka sa na nej bude podieľať 54,1 %, slnečnica 31,6 % a sója 13,3 %.

Tab. 3 Vývoj a prognóza bilančných ukazovateľov olejnin (tis. t)

The development and prognosis of oilseeds balance indicators (th. t)

Olejnin ⁵	Skutočnosť ¹						Prognóza ²				Indexy ³	
	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	priem. ⁴ 2012-2016	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2016/2012	2020/priem. 2012-2016
Olejnin⁵												
Produkcia ⁶	454,3	612,4	738,7	563,0	777,9	629,2	797,1	756,5	761,6	744,3	171,2	118,3
Spotreba ⁷	293,1	269,8	291,8	273,6	296,0	284,9	301,6	302,7	302,7	302,8	101,0	106,3
Dovoz ⁸	129,5	64,9	100,4	63,3	94,4	90,5	51,8	52,0	52,5	52,6	72,9	58,1
Vývoz ⁹	290,2	408,0	538,9	362,3	576,2	435,1	547,4	505,7	511,4	494,1	198,5	113,5
Repka¹⁰												
Produkcia ⁶	212,6	374,0	448,9	320,6	430,5	357,3	457,4	427,8	424,7	403,0	202,5	112,8
Spotreba ⁷	207,8	205,3	213,0	216,7	230,1	214,6	230,0	230,0	230,0	230,0	110,7	107,2
Dovoz ⁸	87,2	33,5	27,5	35,9	72,0	51,2	32,0	32,0	32,0	32,0	82,6	62,5
Vývoz ⁹	92,0	202,2	263,4	139,9	272,5	194,0	259,4	229,8	226,7	205,0	296,3	105,7
Slnečnica¹¹												
Produkcia ⁶	197,2	195,7	200,7	174,3	246,5	202,9	223,3	227,0	233,0	235,0	125,0	115,8
Spotreba ⁷	15,0	10,0	10,0	10,0	10,0	11,0	10,0	10,0	10,0	10,0	66,7	90,9
Dovoz ⁸	9,6	11,6	9,0	12,2	10,1	10,5	10,5	10,0	10,5	10,5	104,6	99,9
Vývoz ⁹	191,9	197,4	199,7	176,5	246,6	202,4	223,8	227,0	233,5	235,5	128,5	116,4
Sója¹²												
Produkcia ⁶	41,8	39,6	83,9	62,1	92,5	64,0	109,1	94,3	96,6	98,9	221,1	154,6
Spotreba ⁷	66,5	50,0	62,7	38,0	46,1	52,7	53,0	54,0	54,0	54,0	69,3	102,5
Dovoz ⁸	30,3	17,2	48,4	10,2	7,6	22,7	6,5	7,0	7,0	7,0	25,2	30,8
Vývoz ⁹	5,2	7,3	61,8	44,0	54,0	34,5	62,6	47,3	49,6	51,9	1037,5	150,6

Prameň: Sit. a výhľadová správa: Olejnin. MPRV SR, NPPC-VÚEPP, 2013-2017; prognóza NPPC-VÚEPP¹³

1/ Reality, 2/ prognosis, 3/ indices, 4/ average, 5/ oilseeds, 6/ production, 7/ consumption, 8/ import, 9/ export, 10/ rapeseed, 11/ sunflower, 12/ soya, 13/ Source: Situation and outlook report: Oilseeds. MPRV SR, NPPC-VÚEPP, 2013-2017; prognosis of NPPC-VÚEPP

Vývoj **domácej spotreby** bol v období rokov 2012-2016 pomerne ustálený, pričom jej objem v priemere dosiahol 284,9 tis. ton. Olejnin sa na Slovensku spotrebúvajú hlavne na výrobu MERO (metylesteru repkového oleja) a krmív (73,5 %). Zvyšok (26,5 %) tvorí ich spotreba na potravinárske účely, na ktorej sa v priemere referenčného obdobia podieľala sója 61,5 %, repka 15,1 % a slnečnica 14,6 %. Do roku 2020 predpokladáme rast celkovej domácej spotreby približne o 6,3 %, pričom rýchlejšim tempom bude rásť celková spotreba olejnin na výrobu MERO a krmných zmesí ako spotreba na potravinárske účely. V uvedenom roku dosiahne spotreba olejnin na výrobu MERO 220 tis. t, na výrobu krmív 7 tis. t a výrobu potravín 75,8 tis. t.

Prebytková ponuka olejnin na Slovensku dáva priestor na **vývoz** časti produkcie do zahraničia. V rokoch 2012-2016 sa v priemere ročne vyviezlo 435,1 tis. ton olejnin, pričom v porovnaní hraničných rokov sledovaného obdobia sa vývoz olejnin zvýšil takmer dvojnásobne. Najväčší podiel na vývoze sa v priemere referenčného obdobia zaznamenal pri repke (44,6 %) a (slnečnici 46,5 %). Sója sa na celkovom vývoze podieľala 7,9 %.

Z údajov colnej štatistiky ďalej vyplýva, že v období rokov 2012-2016 sa na Slovensko v priemere doviezlo 90,5 tis. t olejnin pričom v porovnaní hraničných rokov sledovaného

obdobia **dovoz** olejnín klesol o 27,1%. Najväčší podiel na dovoze sa zaznamenal pri repke (56,6 %). Slnečnica sa na celkovom dovoze olejnín podieľala 11,6 % a sója 25,1 %.

Tab. 4 **Vývoj a prognóza sebestačnosti v olejninách (%)**

The development and prognosis of oilseeds self-sufficiency (%)

Ukazovateľ ¹	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21
Olejniný celk. ²	155,0	227,0	253,1	205,8	262,8	264,3	249,9	251,6	245,8
Repka ³	102,3	182,1	210,7	148,0	187,1	198,9	186,0	184,7	175,2
Slnečnica ⁴	1 314,8	1 957,4	2 007,0	1 742,9	2 465,0	2 232,7	2 270,0	2 330,0	2 350,0
Sója ⁵	62,9	79,2	133,9	163,4	200,5	205,8	174,6	178,9	183,1

Prameň⁶: NPPC-VÚEPP

1/ Indicator, 2/ oilseeds in total, 3/ rapeseed, 4/ sunflower, 5/ soya, 6/ Source

Z uvedenej analýzy a tabuľky č. 4 je evidentné, že v olejninách sme vysoko sebestační a tento trend bude pokračovať aj v nasledujúcom období. Z uvedeného dôvodu v roku 2020 dovoz olejnín v priemere klesne o 40 % v porovnaní s priemerom rokov 2012-2016. Vyššie priemerné tempo rastu produkcie ako domácej spotreby bude v prognózovanom období vytvárať čoraz väčší tlak na vývoz olejnín do zahraničia. Situáciu môže skomplikovať fakt, že podobná situácia s nadprodukciou sa môže vyskytnúť v susedných krajinách. Vývoz komplikuje i geografická poloha Slovenska, najmä vzdialenosť k veľkým prístavom, čo predpokladá vysoké dopravné náklady. Napriek tomu v roku 2020 odhadujeme zvýšenie vývozu olejnín zo Slovenska oproti priemeru rokov 2012-2016 o 13,5 %, pričom vývoz olejnín sa na ich produkcii bude v roku 2020 podieľať 66,4 %. Dominantným vývozným artiklom bude naďalej repka a slnečnica.

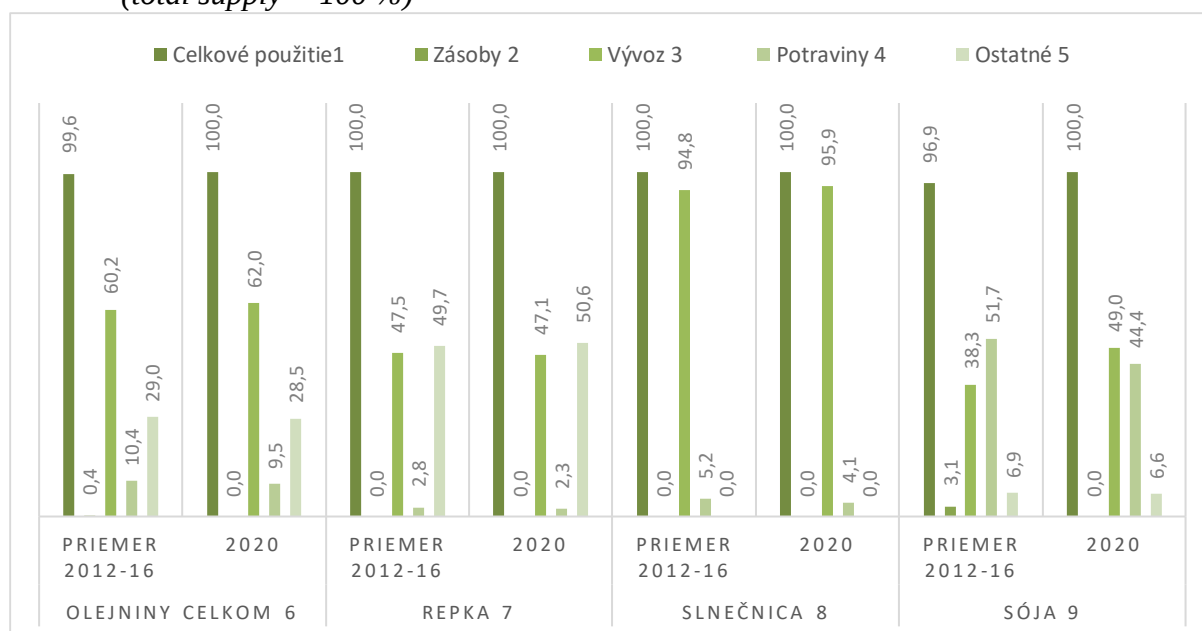
Globálny pohľad na použitie olejnín v rámci národného hospodárstva SR nám poskytujú údaje v grafe č. 4. Vyplýva z nich, že v priemere rokov 2012-2016 sa z celkovej ponuky olejnín použilo 99,6 % semien a na zásobách zostalo 0,4 %. V uvedenom období sa do zahraničia vyviezlo 60,2 % olejnín, v potravinárskom priemysle sa použilo 10,4 % olejnín a na ostatné účely (krmivo, MERO...) 29 % semien. Uvedené podiely by sa ani v strednodobom horizonte nemali výrazne zmeniť.

Z hľadiska jednotlivých komodít by sa v roku 2020 z ich celkového použitia malo

- vyviezť 47,1 % repky, 95,9 % slnečnice a 49,0 % sóje;
- spotrebovať v potravinárskom priemysle 2,3 % repky, 4,1 % slnečnice a 44,4 % sóje;
- spotrebovať v krmivárskom priemysle 6,6 % sóje;
- spotrebovať na výrobu MERO 50,6 % repky.

Graf 4 Použitie olejní v rámci národného hospodárstva a jeho prognóza do roku 2020 (celková ponuka = 100 %)

Oilseeds utilization within the national economy and its prognosis for 2020 (total supply = 100 %)

Prameň: NPPC-VÚEPP¹⁰

1/ Total utilization, 2/ reserves, 3/ export, 4/ food products, 5/ other, 6/ oilseeds in total, 7/ rapeseed, 8/ sunflower, 9/ soya, 10/ Source: NPPC-VÚEPP, priemer = average

Ponuku a použitie olejní v sledovanom období výrazne ovplyvnili **priemerné realizačné ceny** (Tab. 5). Vývoj cien výrobcov olejní kolísal v závislosti od ponuky a dopytu, ktorá sa odvíja od cien na medzinárodných burzách. Z príslušnej tabuľky je evidentné, že v sledovanom období prevládali klesajúce tendencie pri cenách repky, slnečnice aj sóje, ktoré sa v roku 2016 v porovnaní s rokom 2012 znížili približne o štvrtinu. Pri porovnaní s priemerom predchádzajúcich štyroch rokov bol pokles cien menej výrazný (7-12 %). Vzhľadom na obmedzený trhovú priestor SR sa farmárske ceny olejní na domácom trhu odvíjajú od cien na trhu EÚ, ktorých budúci vývoj je uvedený v predchádzajúcom texte.

Tab. 5 Farmárske ceny olejní (EUR/t)

Farm prices of oilseeds (EUR/t)

Komodita ¹	2012	2013	2014	2015	2016	priem. ² 2012-15	2016/12	2016/pr. ² 2012-15
Slnečnica ³	446,0	324,0	278,0	343,4	324,0	347,9	72,6	93,1
Repka olejná ⁴	484,0	369,8	335,0	359,5	356,8	387,1	73,7	92,2
Sója ⁵	427,8	384,4	343,9	324,8	325,7	370,2	76,1	88,0

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP⁶

1/ Commodity, 2/ average, 3/ sunflower, 4/ rapeseed, 5/ soya, 6/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VÚEPP calculations

Tukový priemysel

Na ekonomický vývoj tukového priemyslu v období rokov 2012-2016 mali najväčší vplyv konkurenčné dovozy rastlinných tukov a olejov zo zahraničia a odchod dominantného spracovateľa olejnatých semien zo slovenského trhu (v roku 2013). Tukový priemysel prestal dosahovať kladné výsledky hospodárenia a prepadol sa do straty, čo sa prejavilo aj na ukazovateľoch rentability. Isté oživenie nastalo v roku 2016, o čom svedčí kladný výsledok hospodárenia v hodnote 66 tis. EUR (Tab. 6).

Odchod dominantného spracovateľa sa v hodnotenom období prejavil viac ako 50%-ným poklesom finančného objemu výnosov, nákladov, výroby a tržieb z predaja vlastných výrobkov a služieb. Klesol aj podiel zahraničného kapitálu na základnom imaní z 50,5 % v roku 2012 na 0,5 % v roku 2016. V roku 2016 sa tržby za vlastné výrobky a služby na výnosoch podieľali 55,2%-ami. V uvedenom roku sa na 100 EUR výnosov vynaložilo 99,9 EUR nákladov, čo v rámci časového radu rokov 2012-2016 považujeme za najlepší výsledok.

V dôsledku rastu pridanej hodnoty došlo v sledovanom období k výraznému zvýšeniu produktivity práce z pridanej hodnoty (o 49,5 %). Prispel k tomu aj fakt, že v danom roku pracovalo v tukovom priemysle o 26,7 % menej pracovníkov ako v roku 2012 (376 zamestnancov).

Tab. 6 Vývoj vybraných ekonomických ukazovateľov tukového priemyslu

The development of selected economic indicators of the fat industry

Finančné ukazovatele (tis. EUR) ¹	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2012
Hospodársky výsledok pred zdanením ²	-17 171	-282	-2	-110	66	
Náklady spolu ³	135 210	22 653	24 745	27 711	52 639	38,9
Výnosy spolu ⁴	118 039	22 371	24 744	27 601	52 705	44,7
Priemerný evidenčný počet zamestnancov ⁵	513	161	192	237	376	73,3
Výroba ⁶	68 572	19 540	21 609	24 639	29 548	43,1
Pridaná hodnota ⁷	7 330	3 648	4 267	6 116	8 030	109,6
Tržby za vlastné výrobky a služby ⁸	71 618	19 749	21 348	24 602	29 116	40,7
Tržby za predaj tovaru ⁹	26 438	2 416	2 404	2 237	21 944	83,0
Analytické ukazovatele ¹⁰	2012	2013	2014	2015	2016	2016-2012*
Nákladovosť výnosov (EUR/100 EUR výnosov) ¹¹	114,5	101,3	100,0	100,4	99,9	87,2
Rentabilita nákladov (%) ¹²	-12,7	-1,2	0,0	-0,4	0,1	12,8
Rentabilita výnosov (%) ¹³	-14,5	-1,3	0,0	-0,4	0,1	14,7
Podiel tržieb za vl. výrobky a služby na výnosoch (%) ¹⁴	60,7	88,3	86,3	89,1	55,2	-5,4
Produktivita práce z PH (tis. EUR) ¹⁵	14,3	22,7	22,2	25,8	21,4	149,5

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP¹⁶

Poznámka: * rozdiel v p. b.¹⁷

1/ Financial indicators, 2/ profit/loss before tax, 3/ total costs, 4/ revenues in total, 5/ average registered number of employees, 6/ production, 7/ value added, 8/ sales of own products and services, 9/ revenues from sale of goods, 10/ analytical indicators, 11/ cost ratio of revenues (EUR/100 EUR of revenues), 12/ return on costs (%), 13/ return on income (%), 14/ share of sales from own products and services on revenues (%), 15/ labour productivity from value added (th. EUR), 16/ Source: Potrav (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations, 17/ Note: *difference in percentage points

Celkový počet podnikov tukového priemyslu v porovnaní hraničných rokov sledovaného obdobia klesol z 9 na 6. Zanikol jeden veľký podnik a tri mikro podniky (Tab. 7). V roku 2016 jeden podnik disponoval zahraničným kapitálom a 4 podniky boli ziskové.

Tab. 7 Počty podnikov v tukovom priemysle

The number of enterprises in the fat industry

Ukazovateľ ¹	2012	2013	2014	2015	2016	Rozdiel ² 2016-2012
Celkom, z toho ³ :	9	4	4	4	6	-3
Podľa počtu zamest.⁴						
. mikro ⁵ (1-9)	3	0	0	0	0	-3
. malé ⁶ (10-49)	3	3	3	3	4	1
. stredné ⁷ (50-249)	2	1	1	1	2	0
. veľké (250-viac) ⁸	1	0	0	0	0	-1

Prameň: Potravný (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁹

1/ Indicator, 2/ difference, 3/ total, out of which, 4/ according to employees number, 5/ micro, 6/ small, 7/ medium-sized, 8/ large (250 and more), 9/ Source: Potravný (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations

Tab. 8 Vývoj a prognóza výroby výrobkov tukového priemyslu (t)

The development and prognosis of the fat industry production (t)

Ukazovateľ ¹	Spracovanie slnčnice ²	Pokrmové rastlinné tuky ³	Olej slnečnicový ⁴	Olej repkový ⁵
2012	6 910	3 548	14 514	12 922
2013	3 455	2 329	1 415	77
2014	5 294	12 675	1 700	49
2015	6 323	12 636	1 633	0
2016	10 198	13 041	2 634	18
2020	8 700	12 700	2 300	15
2016/2012	147,6	367,6	18,1	0,1
2020/pr.2012-16	119,6	99,3	115,6	67,2

Prameň: Potravný (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁶Poznámka: Okrem uvedených výrobkov tukový priemysel vyrába tofu a sójové výrobky; pr. – priemer⁷

1/ Indicator, 2/ sunflower processing, 3/ edible vegetable fats, 4/ sunflower oil, 5/ rapeseed oil, 6/ Source: Potravný (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations, 7/ Note: Excluding the mentioned products the fat industry also produces tofu and soybean products; pr. - average

Po prekonaní recesie zo začiatku sledovaného obdobia sa výrobné kapacity v tukovom priemysle začali intenzívnejšie využívať, najviac pri spracovaní slnečnice a pri výrobe slnečnicového oleja (Tab. 9). V roku 2020 v porovnaní s priemerom rokov 2012-2016 predpokladáme, že sa výraznejšie zvýši spracovanie slnečnice a výroba slnečnicového oleja, výroba pokrmových tukov bude viac menej stagnovať a výroba repkového oleja nedosiahne ani jedno percento z vyrobeného objemu v roku 2012 (Tab. 8).

Tab. 9 Využitie výrobných kapacít v tukovom priemysle (%)

Production capacity utilization in the fat industry (%)

Komodita ¹	2012	2013	2014	2015	2016
Spracovanie slnečnice ²	11,6	83,3	83,3	99,5	99,0
Pokrmové rastlinné tuky ³	12,9	52,9	84,5	84,2	86,9
Olej slnečnicový ⁴	36,3	83,2	85,0	81,7	95,1
Olej repkový ⁵	20,0	64,2	40,8	.	0,6

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁶

1/ Commodity, 2/ sunflower processing, 3/ edible vegetable fats, 4/ sunflower oil, 5/ rapeseed oil, 6/ Source: Potrav (MPRV SR), NPPC-VÚEPP calculations

V maloobchodných reťazcoch ceny výrobkov tukového priemyslu v poslednom období zaznamenali klesajúci trend, pričom v roku 2016 v porovnaní s priemerom predchádzajúcich štyroch rokov klesli pri margarínoch o 6 % a pri rastlinných olejoch o 11,6 % (Tab. 10).

Tab. 10 Spotrebiteľské ceny vybraných výrobkov tukového priemyslu (EUR/250 g, l)

Consumer prices of selected products of fat industry (EUR/250 g, l)

Komodita ¹	2012	2013	2014	2015	2016	Priemer ² 2012-15	2016/12	2016/pr. ² 2012-15
Lahôdk. margarín (250 g) ³	0,73	0,72	0,71	0,69	0,67	0,71	91,8	94,0
Jedlý olej (1 liter) ⁴	2,04	2,06	1,80	1,70	1,68	1,90	82,4	88,4

Prameň⁵: ŠÚ SR, NPPC-VÚEPP

1/ Commodity, 2/ average, 3/ table margarine (250 g), 4/ edible oil (1 litre), 5/ Source

Zahranično-obchodná výmena

Kompletná analýza zahraničného obchodu s olejninami a výrobkami z nich by bola značne zložitá vzhľadom na veľké množstvo disponibilných položiek v colnom sadzobníku. Mnohé z nich patria k nenahraditeľným komoditám, ktoré v našich prírodných podmienkach nie je možné vyprodukovať (napr. arašidy, olivy, sója, palma a pod., ako aj výrobky z nich). Pre uspokojenie domáceho dopytu sme ich preto na Slovensko nútení dovážať. Z uvedeného dôvodu sme sa v nasledujúcej analýze zamerali prevažne na u nás pestované suroviny do tukového priemyslu (olejniny – repka, slnečnica) a výrobky z nich (margaríny a pokrutiny po extrakcii rastlinných olejov).

Vo výrobe nahraditeľných olejnin (repky a slnečnice) je Slovenská republika prebytková, čo sa pozitívne prejavuje aj na jej celkovej zahranično-obchodnej bilancii (Tab.11). Stúpajúci dopyt po repke v dôsledku výroby biopalív, či už u nás, alebo v okolitých krajinách EÚ, vyvoláva silnejúci tlak na spracovateľov olejov, z čoho v konečnom dôsledku profitujú aj pestovatelia. Na zahraničných trhoch sa darí úspešne umiestňovať aj našu produkciu **repky** a **slnečnice**. Za uplynulých päť rokov sa export uvedených olejnin výrazne znížil (export repky

sa znížil až o 80,5 % a slnečnice o 38,8 %). Napriek kolísavému trendu sa v období rokov 2012 - 2016 výrazne znížil aj dovoz repkových (-62,9 %) a slnečnicových semien (-53,2 %), ktorý je čiastočne zameraný na vysokokvalitné osivo. Výsledkom uvedeného vývoja bolo markantné zníženie kladnej obchodnej bilancie so sledovanými olejninami, a to z 358,7 mil. EUR v roku 2012 až na 93,8 mil. EUR v roku 2016 (o 73,9 %).

Čo sa týka celkovej zahraničnej obchodnej výmeny tukového priemyslu, v roku 2016 sa **rastlinné oleje (slnečnicový a repkový)** podieľali 70,8%-ami na celkovom vývoze a 50,8%-ami na celkovom dovoze. V porovnaní s referenčným rokom 2012 môžeme tento vývoj pri vývoze považovať za pozitívny napriek faktu, že pri absencii primárneho spracovania olejnatých semien je export podmienený balením a následným reexportom dovezeného surového oleja. Pri dovoze však ide o výrazne zhoršujúce sa tendencie, keďže stúpa podiel dovozu nahraditeľných komodít vyrábaných tukovým priemyslom, ktoré si vieme vyrobiť aj na Slovensku. Zahranično-obchodná výmena so slnečnicovým olejom sa v sledovanom období výrazne utlmuje. Hodnota dovozu sa celkovo znížila až o 82,7 % a hodnota vývozu dokonca až o 94,4 %. Pri repkovom oleji sme až do roku 2013 dosahovali kladnú obchodnú bilanciu. Len v posledných troch sledovaných rokoch zaznamenávame deficit obchodnej bilancie, ktorý sa výrazne znižuje z úrovne -17,5 mil. EUR v roku 2014 na -3,1 mil. EUR v roku 2016.

Vedľajším produktom pri výrobe olejov sú **pokrutiny po extrakcii rastlinných olejov** (hlavne repkového a slnečnicového), ktoré sa využívajú ako súčasť krmív pre hospodárske zvieratá. V zahraničnom obchode s pokrutinami sme počas celého sledovaného obdobia dosahovali kladné saldo obchodnej bilancie, ktorého hodnota bola v jednotlivých rokoch variabilná. Uvedený typ pokrutín sa v praxi často nahrádza **pokrutinami po extrakcii sójového oleja**, ktoré majú vyššiu energetickú hodnotu, čo umožňuje dosahovať vyššie kilogramové prírastky hospodárskych zvierat pri nižšej spotrebe krmív. Pokrutiny po extrakcii sójového oleja však výrazne negatívne ovplyvňujú našu celkovú obchodnú bilanciu. Pokles početných stavov hospodárskych zvierat v SR sa prejavil aj v poklese potreby krmných zmesí, čo sa automaticky premietlo aj do poklesu hodnoty importu pokrutín po extrakcii sójového oleja, a to z 36,7 mil. EUR v roku 2012 na 24,8 mil. EUR v roku 2016.

Osobitným výrobkom tukového priemyslu sú **margaríny**. Zatiaľ čo v bázičkom roku 2012 sme margaríny vyviezli za 1,3 mil. EUR, v roku 2016 to bolo už len za 456 tis. EUR (-65,3 %), čo súvisí najmä s poklesom ich výroby. V súvislosti s racionálnou výživou sa časť obyvateľstva SR snaží značnú časť živočíšnych tukov nahrádzať ľahšie stráviteľnými rastlinnými tukmi. Tieto tendencie vzhľadom na pokles domácej výroby odzrkadľujú vysoké a stabilné hodnoty dovozu margarínov. V roku 2012 dosiahol dovoz margarínov hodnotu 22,5 mil. EUR, v roku 2016 to bolo 22,9 mil. EUR (+1,8 %). V dôsledku poklesu exportu a stabilnej hodnoty importu sa záporné saldo v obchode s margarínmi pohybuje na úrovni -22 až -23 mil. EUR.

Tab. 11 **Zahraničný obchod s olejinami a výrobkami tukového priemyslu (tis. EUR)**
Foreign trade with oilseeds and fat industry products (th. EUR)

Ukazovateľ ¹	2012	2013	2014	2015	2016	2016/12
VÝVOZ²						
SUROVINY celkom ³	474 397	364 008	156 956	138 312	139 580	29,4
z toho: Semená repky ⁴	361 846	234 665	72 283	70 057	70 648	19,5
Slnčnicové semená ⁵	112 552	129 343	84 674	68 255	68 932	61,2
TUKOVÝ PRIEMYSEL celkom⁶	322 935	246 032	173 567	137 808	117 256	36,3
z toho: Sójový olej ⁷	160	539	1	19	13	8,1
Slnčnicový olej ⁸	138 039	55 912	24 892	11 267	7 690	5,6
Repkový olej ⁹	140 224	144 924	94 095	83 439	75 319	53,7
Margarín ¹⁰	1 314	1 005	452	675	456	34,7
Pokrutiny po extrakcii sójového oleja ¹¹	1 417	2 379	16 068	1 317	214	15,1
Pokrutiny po extrakcii rastlinných olejov ¹²	16 573	17 891	18 264	16 690	16 058	96,9
DOVOZ¹³						
SUROVINY celkom ³	115 669	24 326	34 003	27 506	45 792	39,6
z toho: Semená repky ⁴	86 041	13 696	23 922	17 090	31 924	37,1
Slnčnicové semená ⁵	29 628	10 630	10 081	10 416	13 868	46,8
TUKOVÝ PRIEMYSEL celkom⁶	391 314	329 574	282 363	237 661	215 433	55,1
z toho: Sójový olej ⁷	3 000	1 893	954	1 492	2 115	70,5
Slnčnicový olej ⁸	179 829	81 319	55 533	33 401	31 065	17,3
Repkový olej ⁹	101 751	134 275	111 594	92 643	78 423	77,1
Margarín ¹⁰	22 468	23 732	20 443	23 468	22 874	101,8
Pokrutiny po extrakcii sójového oleja ¹¹	36 710	33 134	38 136	36 371	24 828	67,6
Pokrutiny po extrakcii rastlinných olejov ¹²	9 771	9 416	7 982	6 756	8 363	85,6
SALDO¹⁴						
SUROVINY celkom ³	358 728	339 682	122 953	110 807	93 789	26,1
z toho: Semená repky ⁴	275 805	220 969	48 361	52 968	38 724	14,0
Slnčnicové semená ⁵	82 924	118 713	74 593	57 839	55 065	66,4
TUKOVÝ PRIEMYSEL celkom⁶	-68 380	-83 541	-108 796	-99 853	-98 177	143,6
z toho: Sójový olej ⁷	-2 839	-1 354	-953	-1 472	-2 102	74,0
Slnčnicový olej ⁸	-41 790	-25 407	-30 641	-22 134	-23 375	55,9
Repkový olej ⁹	38 474	10 649	-17 499	-9 203	-3 104	
Margarín ¹⁰	-21 154	-22 727	-19 991	-22 794	-22 418	106,0
Pokrutiny po extrakcii sójového oleja ¹¹	-35 293	-30 755	-22 068	-35 054	-24 613	69,7
Pokrutiny po extrakcii rastlinných olejov ¹²	6 802	8 475	10 281	9 934	7 695	113,1

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP¹⁵

Poznámka: * Tukový priemysel¹⁶ – HS 1208, 1503, 1504, 1506, 1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1521 10, 1522, 2103 10, 2304, 2305, 2306

Suroviny pre tukový priemysel¹⁶ - HS HS 1205, 1206

1/ Indicator, 2/ export, 3/ raw materials in total, 4/ out of which: rapeseeds, 5/ sunflower seeds, 6/ fat industry in total, 7/ out of which: soya oil, 8/ sunflower oil, 9/ rapeseed oil, 10/ margarine, 11/ oil-cake resulting from the extraction of soybean oil, 12/ oil-cake resulting from the extraction of vegetable oils, 13/ import, 14/ balance, 15/ Source: ŠÚ SR, NPPC-VÚEPP calculations, 16/ Note: * fat industry, 16/ raw materials for fat industry

Vysoké zastúpenie tzv. nenahraditeľných komodít ako aj dopyt po biopalivách sú hlavnými faktormi vysokého pasívneho salda slovenského zahraničného obchodu s výrobkami tukového priemyslu. V roku 2012 hodnota ich dovozu v porovnaní s vývozom bola o 68,4 mil. EUR vyššia, v poslednom sledovanom roku 2016 predstavoval tento rozdiel už 98,2 mil. EUR (prehlbenie záporného salda o 43,6 %), s maximom v roku 2014 na úrovni až 108,8 mil. EUR.

Tab. 12 **Konkurencieschopnosť vybraných agropotravinárskych komodít podľa indexu LFI**

The competitiveness of selected agri-food commodities according to LFI index

Kód CS ¹	Komodita ²	Teritórium ³	2012	2013	2014	2015	2016
1201	Sójové bôby ⁴	EÚ	0,149	0,331	0,226	0,329	0,330
		TK	-0,187	-0,305	-0,089	-0,025	-0,084
1205	Semená repky ⁵	EÚ	4,030	3,573	1,015	1,050	0,876
		TK	-0,078	-0,006	-0,033	-0,009	-0,114
1206	Slnečnicové semená ⁶	EÚ	1,230	1,941	1,456	1,125	1,081
		TK	-0,109	-0,054	-0,105	-0,118	-0,123
1507	Sójový olej ⁷	EÚ	-0,037	-0,016	-0,012	-0,019	-0,027
		TK	-0,010	-0,015	-0,009	-0,011	-0,002
1512	Slnečnicový olej ⁸	EÚ	-0,308	-0,036	-0,236	-0,137	-0,172
		TK	-1,590	-1,618	-0,657	-1,028	-0,804
1514	Repkový olej ⁹	EÚ	0,630	0,448	0,168	0,237	0,363
		TK	0,000	0,002	0,005	-0,002	-0,157
1517	Margarín ¹⁰	EÚ	-0,279	-0,312	-0,280	-0,316	-0,288
		TK	-0,071	-0,025	-0,019	-0,003	-0,002
2304	Pokrutiny - po extr. sój. oleja ¹¹	EÚ	-0,395	-0,375	-0,177	-0,463	-0,299
		TK	-0,864	-0,395	-0,487	-0,191	-0,168
2306	Pokrutiny - po extr. ostatných olejov ¹²	EÚ	0,109	0,156	0,230	0,214	0,183
		TK	-0,036	-0,009	-0,016	-0,012	-0,008

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP¹³

Poznámka: TK – tretie krajiny¹⁴

1/ Customs tariff book code, 2/ commodity, 3/ territory, 4/ soybeans, 5/ rapeseed, 6/ sunflower seeds, 7/ soybean oil, 8/ sunflower oil, 9/ rapeseed oil, 10/ margarine, 11/ oil-cake resulting from the extraction of soybean oil, 12/ oil-cake resulting from the extraction of other oils, 13/ Source: ŠÚ SR, calculations of NPPC-VÚEPP, 14/ Note: TK - third countries

Výsledky ukazovateľa LFI korešpondujú so závermi analýzy zahraničného obchodu prezentovanej v predchádzajúcom texte. Z údajov v Tab. 12 vyplýva, že z *agrárných komodít* sme na trhoch EÚ dlhodobo konkurencieschopní so sójovými bôbmi, slnečnicovým a repkovým semenom. Pri *spracovaných výrobkoch* sme na trhoch EÚ konkurencieschopní s repkovým olejom a pokrutinami získanými po extrakcii olejov. Na trhoch tretích krajín s agropotravinárskymi komoditami zaradenými do vertikály olejnin konkurencieschopní nie sme.

Záver

Cieľom predkladaného príspevku bolo zhodnotiť situáciu v dodávateľsko-odberateľskom reťazci olejnin v SR v období rokov 2012-2016 a prognózovať jej vývoj do roku 2020 v kontexte budúceho vývoja na svetom a únijnom trhu. Akcent bol položený na dominantné olejnin (repka, slnečnica a sója), ktoré sa na ich celkovej produkcii v období rokov 2012-2016 podieľali 99,2 %. Produkcia olejnin na Slovensku dlhodobo prevyšuje domácu spotrebu, ktorá je pomerne nízka vzhľadom na obmedzenú výkonnosť spracovateľského priemyslu, pričom jej prebytky smerujú hlavne do krajín EÚ, ktorá je v olejninách deficitná, avšak disponuje dostatočnými kapacitami na ich spracovanie. Olejnin sa na Slovensku spotrebúvajú hlavne na

výrobu MERO (metylesteru repkového oleja) a krmív (73,5 %). Zvyšok tvorí ich spotreba na potravinárske účely.

Na ekonomický vývoj tukového priemyslu v sledovanom období mal najväčší vplyv odchod dominantného spracovateľa olejnatých semien zo slovenského trhu (v roku 2013), ktorý sa prejavil viac ako 50%-ným poklesom finančného objemu výroby a tržieb z predaja vlastných výrobkov a služieb. Pozitívnym je rast pridanej hodnoty a fakt, že po prekonaní recesie zo začiatku sledovaného obdobia sa kapacity tukového priemyslu začali intenzívnejšie využívať.

Na trhu EÚ dosahujeme konkurencieschopnosť podľa Lafayovho indexu so slnečnicovými a repkovými semenami a sójovými bôbmi. Zo spracovaných produktov sme konkurencieschopní len s repkovým olejom. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že pri absencii primárneho spracovania semien je jeho export do krajín EÚ podmienený balením a následným reexportom dovezeného surového oleja.

V roku 2020 v porovnaní s priemerom rokov 2012-2016 v EÚ očakávame viac-menej stagnáciu produkcie a spotreby olejnin (okrem sóje) a olejov a pokles ich vývozu do tretích krajín. Produkcia olejnin na Slovensku bude naďalej vysoko prevyšovať spotrebu, pričom v roku 2020 dosiahne miera sebestačnosti 245,8%. Do roku 2020 predpokladáme rast celkovej domácej spotreby, pričom rýchlejším tempom bude rásť celková spotreba olejnin na výrobu MERO a krmných zmesí ako spotreba na potravinárske účely. Dominantným vývozným artiklom bude naďalej repka a slnečnica. Výraznejšie sa zvýši spracovanie slnečnice a výroba slnečnicového oleja, výroba pokrmových tukov bude viac menej stagnovať a výroba repkového oleja bude minimálna.

Použitá literatúra

- [1] LAFAY, G. (1992): The Measurement of Revealed Comparative Advantages. In: M. G. Dagenais and P. A. Muet eds. International Trade Modelling. London, United Kingdom: Chapman and Hall, 1992, pp. 209-234. ISBN: 10:0412450003/0-412-45000-3
- [2] MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J. (2013): Vybrané aspekty konkurencieschopnosti potravinárskeho priemyslu a jeho produktov v maloobchodnej sieti. In: Ekonomika poľnohospodárstva. 2013, roč. 13, č.1, s. 88 – 104. ISSN 1338-6336. Dostupné na internete: <www.vuepp.sk>.
- [3] MATOŠKOVÁ, D. – KRÍŽOVÁ, S. (2012): Dodávateľsko-odberateľský reťazec vo vertikále obilnín a olejnin. In: Ekonomika poľnohospodárstva, roč.12, 2012, č.2, s. 62-77. ISSN 1335-6186. Dostupné na internete: www.vuepp.sk
- [4] MATOŠKOVÁ, D. a kol. (2012): Vertikálna koordinácia a integrácia dodávateľsko-odberateľského reťazca s akcentom na komodity rastlinného pôvodu. Štúdiá č.179/2012. Bratislava: VÚEPP, 2012. 140 s. ISBN 978-80-8058-577-8.
- [5] D. MATOŠKOVÁ – J. GÁLIK (2014): Konkurencieschopnosť slovenských výrobkov rastlinného pôvodu. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2014, s.212, 151 tabuliek v texte, 80 grafov v texte, 101 tabuľkových príloh, ISBN 978-80-8058-598-3, náklad 100 CD

- [6] MATOŠKOVÁ, D. - GÁLIK, J.- JAMBOŘOVÁ, M. (2015): Prognóza slovenského agropotravinárskeho trhu do roku 2020. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2015. 145 s., 131 tab. a 42 grafov v texte, 13 tab. v prílohe. ISBN 978-80-8058-606-5. Náklad 100 CD. online verzia
- [7] MATOŠKOVÁ D. – GÁLIK, J. - JAMBOŘOVÁ M. (2016): Fungovanie slovenského trhu s agropotravinárskymi produktmi a špecifiká jeho ponuky. Výskumná správa. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2016, 113 s.
- [8] MERAVÁ, E. (2014-2017): Situačná a výhľadová správa Olejniny. Bratislava, MPRV SR-NPPC-VÚEPP, 2017, s ISBN
- [9] RÉCKY, R. (2013) : Vývoj vybraných marketingových a ekonomických ukazovateľov pestovania slnečnice ročne v SR. Bratislava: SLPK, 2013 <http://www.slpk.sk/eldo/2013/zborniky/012-13/recky.pdf>
- [10] ZAGHINI, A. (2003): Trade advantages and specialisation dynamics in acceding countries. European Central Bank. Working paper No. 249. 2003. 51 p. ISSN 1561-0810
- [11] ZAGHINI, A. (2005): Evolution of trade patterns in the new EU member states. In: Economics of Transition. 2005, 13, No. 4, pp. 629-658. ISSN: 1468-0351
- [12] EU agricultural outlook. Prospects for EU agricultural markets and income 2015-2025. Brussels: European Commission, 2015
- [13] OECD-FAO Agricultural Outlook 2016-2025. Paris: OECD, 2016
- [14] Short-term outlook for arable crops, dairy and meat markets in 2016 and 2017. Brussels: European Commission, 2016
- [15] USDA foreign agricultural service. Global agricultural information network. Oilseeds and products. Annual report – EU 28, 2017. ISBN 978-80-7434-360-5
- [16] <http://ec.europa.eu/eurostat>
- [17] https://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Oilseeds%20and%20Products%20Annual_Vienna_EU-28_3-31-2017.pdf
- [18] www.agri-outlook.org/data

Došlo 20. 2. 2018

Kontaktné adresy

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.

Ing. Jozef GÁLIK, PhD.

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. 02 58243 273

e-mail dagmar.matoskova@vuepp.sk

tel. 037 6546202

e-mail jozef.galik@nppc.sk

Štefan Buday – Ľubica Rumanovská – Monika Gubáňová

Vývoj podnikateľskej štruktúry podnikov hospodáriacich na poľnohospodárskej pôde na Slovensku

Development of the business structure on agricultural land in Slovakia

Abstract *The paper deals with analysis and evaluates the development of the business structure and agricultural land. The development of the number and structure of entrepreneurs operating on the agricultural land fund during the period 2007-2016 was stable, with a tendency for a slight increase, especially in the last of the monitored years. The tendency of the increase in the number of subjects was in all regions of Slovakia. The most marked increase was in the regions included in the less favourable areas for agricultural production in Banskobystrický, Košický and Prešov region. Since 2013 there has been a decline in agricultural land in all regions except Prešovský. The largest decline in total farmed land in the year 2007 and 2016 was recorded in Žilinský, Košický and Banskobystrický region.*

Key words *agricultural land fund - business structure - legal form of farming – regions - less-favoured areas for agricultural production (ANC)*

Abstrakt Príspevok sa zameriava na analýzu a hodnotenie vývoja podnikateľskej štruktúry podnikov hospodáriacich na poľnohospodárskej pôde. Vývoj počtu a štruktúry podnikateľov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde v období rokov 2007-2016 mal stabilný charakter s tendenciou mierneho nárastu, najmä v poslednom zo sledovaných rokov. Tendencia nárastu počtu subjektov bola vo všetkých krajoch Slovenska. Najvýraznejší nárast bol zaznamenaný v krajoch zaradených do menej priaznivých oblastí pre poľnohospodársku výrobu (Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji). Od roku 2013 došlo k úbytku poľnohospodárskej pôdy vo všetkých krajoch okrem Prešovského. K najväčšiemu úbytku celkovej obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy v medzioročnom porovnaní rokov 2007 a 2016 došlo v Žilinskom, Košickom a v Banskobystrickom kraji.

Kľúčové slová poľnohospodársky pôdny fond - podnikateľská štruktúra - právna forma hospodárenia – regióny - menej priaznivé oblasti pre poľnohospodársku výrobu (ANC)

Vývoj podnikateľskej štruktúry podnikov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde je priamo úmerný výkonnosti agrosektora a profitabilite jednotlivých poľnohospodárskych subjektov konštatuje Chrastinová, Z. a kol. (2016). Na efektívne využitie poľnohospodárskej pôdy majú významný vplyv zosúladené ekonomické a ekologické parametre výroby na národnej, ale aj na regionálnej úrovni. Rozhodujúcu úlohu zohrávajú

vlastnícke a užívacie vzťahy k pôde, ale aj existujúce prírodné predpoklady jednotlivých regiónov. Dôležité pritom je podľa autorov Buday, Š., Čičová, T., Grausová, G., Buday, M., (2016) ďalšie smerovanie rozvoja trhu s pôdou, trhu nájmu a zdaňovania poľnohospodárskych pozemkov.

Aj napriek tomu, celkový počet subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde na Slovensku v poslednom období zaznamenáva nárast, prevažná časť poľnohospodárskej pôdy na Slovensku je obhospodarovaná vo forme nájmu. Len malá časť je obhospodarovaná samotnými vlastníkmi pozemkov. Je preto potrebné vytvorenie takých mechanizmov, ktoré by uľahčili začínajúcim, ale aj skúseným farmárom získať pôdu ako základný výrobný prostriedok. Podľa autorov Buday, Š., Vilček, J., (2013) dôležité je tiež vytvoriť podmienky, ktoré umožnia, aby poľnohospodársku pôdu, ktorá má aj naďalej slúžiť svojmu účelu, nadobúdali osoby, ktoré spĺňajú odbornú spôsobilosť pre hospodárenie na pôde a budú na nej hospodáriť pri dodržiavaní kritérií dobrej poľnohospodárskej a environmentálnej praxe. Výskum a analýza vplyvu vládou podporovaných investícií na vývoj podnikateľskej štruktúry na poľnohospodárskom pôdnom a jej výkonnosť bude zohrávať významnú úlohu najmä pri hodnotení ich konkurencieschopnosti na národnej ako i medzinárodnej úrovni uvádzajú Kirchweger, S., Kantelhardt, J. (2015).

Metodický postup

Metodický postup riešenia bol zvolený v zmysle vecného zamerania príspevku orientovaného na *poľnohospodársku pôdu*, kde boli analyzované zmeny vo využívaní poľnohospodárskeho pôdneho fondu vo vybraných regiónoch Slovenska. Riešenie zahŕňalo typológiu a výber dát z údajovej bázy MPRV SR a následnú analýzu vývoja podnikateľskej štruktúry hospodáriacej na poľnohospodárskom pôdnom fonde na Slovensku v období rokov 2007 - 2016. Údaje boli hodnotené s využitím analytických nástrojov programu Excel a taktiež štatistického softvéru SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) a softvéru NCSS (Number Cruncher Statistical Software). Riešenie úlohy zahŕňa aj analýzu vývoja *podnikateľskej štruktúry* podnikov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde na Slovensku v období rokov 2007 - 2016. Analyzovaný a následne vyhodnotený bol vývoj podnikateľskej štruktúry podľa právnych foriem hospodárenia v zmysle obchodného zákonníka, Zákon č.513/1991 Z. z., v znení neskorších predpisov, ktorý upravuje postavenie podnikateľov, obchodné záväzkové vzťahy, ako aj niektoré iné vzťahy súvisiace s podnikaním. Hodnotený je vývoj počtu podnikateľských subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde v členení na štátne majetky, poľnohospodárske družstvá a obchodné spoločnosti. Nakoľko sa v Informačných listoch MPRV SR nachádzajú aj údaje o počte subjektov poskytujúcich súkromné služby poľnohospodárom, sú zahrnuté do riešenia. Analýza bola vykonaná za Slovenskú republiku v členení podľa jednotlivých krajov. V druhej časti bol analyzovaný vývoj podnikateľskej štruktúry samostatne za každý kraj.

Vlastná práca**Vývoj podnikateľskej štruktúry v období rokov 2007-2016**

Vývoj podnikateľskej štruktúry v období rokov 2007-2016 zaznamenal nárast počtu podnikateľov hospodáriacich na pôdnom fonde (Tab.1, Graf.1). Oproti roku 2007 došlo v roku 2016 k nárastu počtu subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde spolu za všetky kraje o 222 subjektov. Tendencia nárastu počtu subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde bola zaznamenaná vo všetkých krajoch Slovenska.

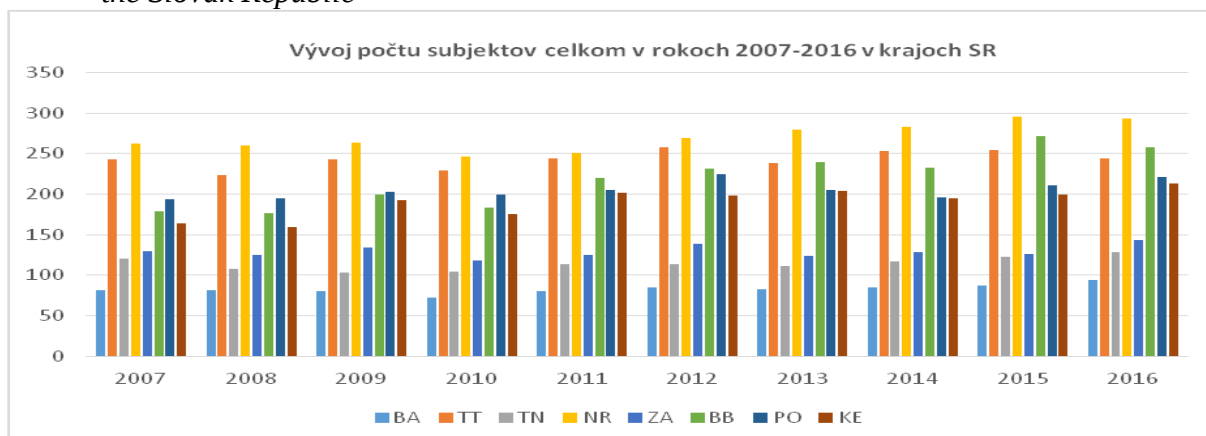
Tab. 1 Počet podnikateľov hospodáriacich na pôdnom fonde*Number of entrepreneurs farming on arable land*

Kraj/Rok ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BA	82	82	80	73	80	85	83	85	87	94
TT	243	224	243	229	244	258	238	253	255	244
TN	120	108	103	104	114	114	111	117	123	129
NR	262	260	264	247	251	269	280	283	296	294
ZA	130	125	134	118	125	139	124	128	126	143
BB	179	177	200	183	220	232	240	233	272	258
PO	194	195	203	200	205	225	205	196	211	221
KE	164	160	193	176	202	198	204	195	199	213
Spolu ²	1 374	1 331	1 420	1 330	1 441	1 520	1 485	1 490	1 569	1 596

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP ³

1/ region/year, 2/ total, 3/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic (MARD SR), calculation of National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics (NAFC-RIAFE)

Najvýraznejší nárast bol zaznamenaný v menej priaznivých oblastiach pre poľnohospodársku výrobu (ANC), a to v Banskobystrickom kraji o 79 subjektov, Košickom kraji o 49 subjektov a Prešovskom kraji o 27 subjektov. V poľnohospodárskych produkčných oblastiach bol zaznamenaný pomerne vyrovnaný medziročný trend počtu subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde. Najvyšší nárast počtu subjektov v rokoch 2007-2016 bol zaznamenaný v Nitrianskom kraji o 32 subjektov.

Graf 1 Number of operators development in total in the years 2007-2016 within regions of the Slovak Republic

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic (MARD SR), calculations of National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics (NAFC-RIAFE)

Takmer rovnaký počet subjektov v sledovaných rokoch bol zaznamenaný v Trnavskom kraji, kde došlo k nárastu počtu subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde v roku 2016 oproti roku 2007 o jeden subjekt. K nárastu počtu subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskej pôde došlo vo všetkých krajoch SR najmä v období posledných troch rokov sledovaného obdobia.

Vývoj počtu podnikateľských subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde podľa právnych foriem hospodárenia

Analýza vývoja podnikateľskej štruktúry podľa právnych foriem hospodárenia ukázala, že dominantné postavenie čo do počtu subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde majú obchodné spoločnosti (69,11 % subjektov), nasledujú poľnohospodárske družstvá (30,69 % subjektov) a štátne majetky, ktoré z celkového počtu subjektov predstavovali v roku 2016 len 0,2 percentá. U poľnohospodárskych družstiev a štátnych majetkov došlo v sledovanom období k poklesu počtu subjektov, u obchodných spoločností došlo naopak k ich nárastu.

Štátne majetky

Celkový počet štátnych majetkov v období rokov 2007-2016 klesol o polovicu (Tab.2). V roku 2016 hospodárili na poľnohospodárskom pôdnom fonde len 3 štátne majetky. Tieto hospodárili len po jednom subjekte v Trnavskom, Nitrianskom a Prešovskom kraji. K najvýraznejšiemu poklesu počtu štátnych majetkov došlo v Trnavskom kraji, kde v roku 2011 hospodárili 4 štátne majetky a v roku 2016 už len jeden štátny majetok. V sledovaných rokoch nehospodáril na pôdnom fonde ani jeden štátny majetok v kraji Bratislavskom a Trenčianskom.

Tab. 2 Vývoj počtu ŠM v krajoch SR*Number of state farms development in regions of the Slovak Republic*

Kraj/Rok ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TT	2	2	1	1	4	2	2	1	1	1
TN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
NR	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ZA	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
BB	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0
PO	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
KE	2	2	1	1	1	1	1	1	1	0
Spolu ²	6	8	4	5	8	5	5	4	4	3

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP³

1/ region/year, 2/ total, 3/ Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Pol'nohospodárske družstvá

Vývoj počtu poľnohospodárskych družstiev vykazoval v sledovanom období rokov 2007-2016 klesajúci trend vo všetkých krajoch Slovenska (Tab.3). Z celkového počtu poľnohospodárskych družstiev hospodáriacich na pôdnom fonde (539 subjektov) v roku 2007 klesol ich počet v roku 2016 na 473 subjektov (pokles o 12 %). Od roku 2011 postupne medziročne klesal počet poľnohospodárskych až do roku 2016. K najvýraznejšiemu poklesu čo do počtu subjektov hospodáriacich v poľnohospodársky menej priaznivých oblastiach došlo v krajoch: Žilinskom (pokles o 14 subjektov), Košickom (pokles o 11 subjektov), Banskobystrickom (pokles o 9 subjektov). V poľnohospodárskych produkčných oblastiach došlo k najvýraznejšiemu poklesu počtu subjektov v Trnavskom kraji (pokles o 12 subjektov) a v Nitrianskom kraji (pokles o 12 subjektov). Stabilný počet poľnohospodárskych družstiev hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde bol zaznamenaný len v Bratislavskom kraji.

Tab. 3 Vývoj počtu PD v krajoch SR*Number of agricultural co-operatives development in regions of the Slovak Republic*

Kraj/Rok ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BA	27	27	26	26	27	27	27	26	26	26
TT	87	87	85	84	83	85	81	79	75	75
TN	54	53	51	52	56	53	54	52	49	50
NR	99	97	98	95	90	90	90	89	85	87
ZA	78	73	79	67	67	69	66	65	65	64
BB	66	63	68	58	72	71	67	62	63	57
PO	73	74	77	68	70	71	67	65	67	70
KE	55	56	56	52	53	46	46	45	45	44
Spolu ²	539	530	540	502	518	512	498	483	475	473

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP³

1/ region/year, 2/ total, 3/ Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Obchodné spoločnosti

Dominantné postavenie čo do počtu subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde zo všetkých právnych foriem hospodárenia mali v sledovanom období obchodné spoločnosti (Tab.4). Ich počet sa v roku 2016 zvýšil o 245 subjektov oproti roku 2007 (nárast o 33 %). K nárastu počtu subjektov došlo vo všetkých krajoch okrem Trnavského kraja, kde v roku 2016 došlo k poklesu k počtu obchodných spoločností o 3 subjekty. Naopak k najvýraznejšiemu nárastu obchodných spoločností došlo v Banskobystrickom kraji. Všeobecne možno konštatovať, že k najväčšiemu nárastu počtu subjektov došlo v oblastiach menej priaznivých pre poľnohospodársku výrobu, a to v Banskobystrickom kraji o 83 subjektov, Košickom kraji o 59 subjektov, Prešovskom kraji o 32 subjektov a Žilinskom kraji o 22 subjektov. V poľnohospodársky produkčných oblastiach došlo k najväčšiemu nárastu počtu subjektov v Nitrianskom kraji o 31 subjektov, v Trenčianskom kraji o 11 subjektov a v Bratislavskom kraji o 10 subjektov.

Tab. 4 Vývoj počtu obchodných spoločností v krajoch SR*Development of number of business companies in regions of the Slovak Republic*

Kraj/Rok ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BA	54	55	52	46	52	56	56	59	60	64
TT	154	132	146	140	156	160	154	173	179	151
TN	65	55	49	50	53	58	57	65	72	76
NR	162	159	162	143	158	169	188	193	208	193
ZA	52	51	46	51	53	64	58	63	61	74
BB	111	111	127	118	135	156	173	171	207	194
PO	115	117	124	130	132	152	137	130	142	147
KE	107	100	133	120	147	148	157	149	153	166
Spolu ²	820	780	839	798	886	963	980	1 003	1 082	1 065

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC- VÚEPP³

1/ region/year, 2/ total, 3/ Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Subjekty poskytujúce súkromné služby

V sledovanom období došlo k nárastu celkového počtu subjektov poskytujúcich súkromné služby subjektom hospodáriacim na poľnohospodárskom pôdnom fonde (Tab.5). V roku 2016 došlo k nárastu počtu subjektov o 46 oproti roku 2007. K najvýraznejšiemu nárastu došlo v poslednom zo sledovaných rokov. Rozhodujúci počet subjektov poskytujúcich služby poľnohospodárskym subjektom má sídlo v krajoch poľnohospodárskych produkčných oblastí (67 % subjektov).

Tab. 5 Vývoj počtu subjektov poskytujúcich súkromné služby v krajoch SR*Development of number of entities providing private services in the regions of the Slovak Republic*

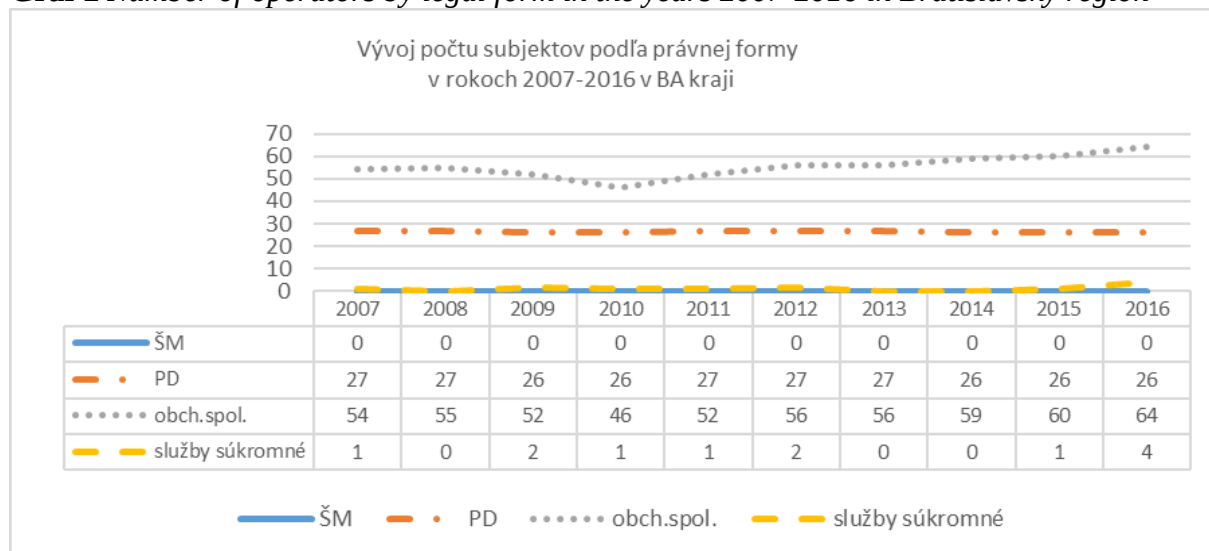
Kraj/Rok ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BA	1	0	2	1	1	2	0	0	1	4
TT	0	3	11	4	1	11	1	0	0	17
TN	1	0	3	2	5	3	0	0	2	3
NR	1	3	3	7	2	9	1	0	2	13
ZA	0	0	9	0	5	6	0	0	0	5
BB	1	2	4	5	11	5	0	0	2	7
PO	5	3	1	1	2	1	0	0	1	3
KE	0	2	3	3	1	3	0	0	0	3
Spolu ²	9	13	36	23	28	40	2	0	8	55

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP³

1/ region/year, 2/ total, 3/ Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Vývoj podnikateľskej štruktúry podľa krajov**Bratislavský kraj**

Vývoj podnikateľskej štruktúry v Bratislavskom kraji (Graf.2) je charakteristický miernym nárastom počtu podnikateľských subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde. Vzrástol aj počet subjektov poskytujúcich súkromné služby podnikateľom. Podľa právnej formy hospodárenia vyrovnaný trend vývoja bol zaznamenaný u poľnohospodárskych družstiev.

Graf 2 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Bratislavsky region

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

— ŠM - - - PD obch.spol. — služby súkromné
 state farms agricultural cooperatives business companies private services

Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

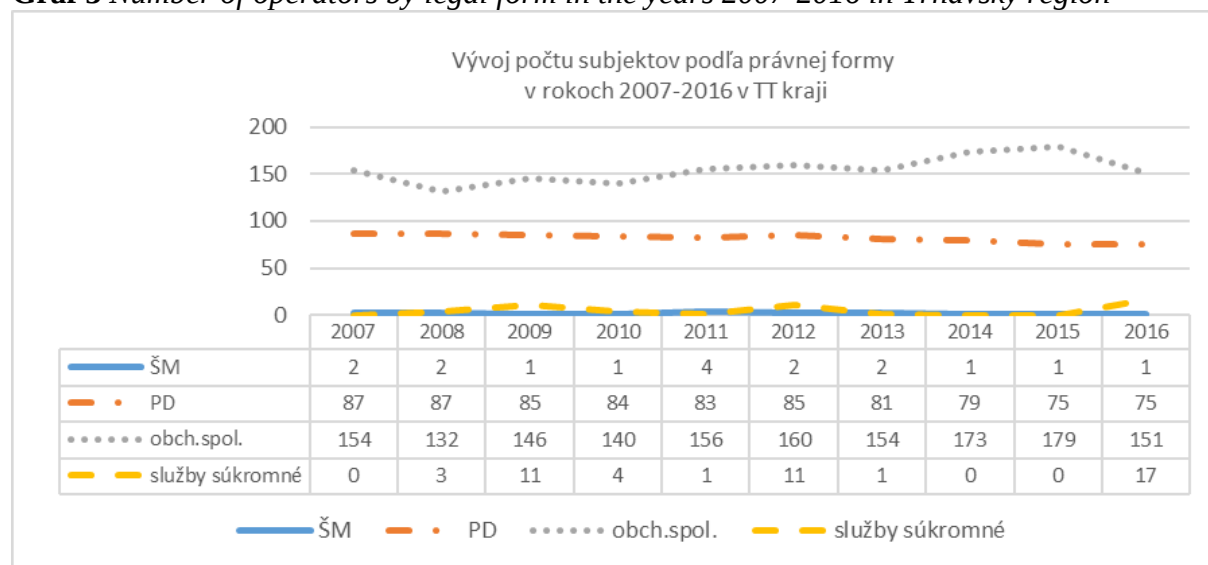
Oproti roku 2007, kedy v Bratislavskom kraji hospodáril 27 poľnohospodárskych družstiev, sa ich počet v roku 2016 znížil o jedno poľnohospodárske družstvo. Naopak

u obchodných spoločností vzrástol ich počet z pôvodných 54 v roku 2007 na 64 v roku 2016 (nárast o 16 %). Súkromné služby poskytovali poľnohospodárskym subjektom 4 subjekty. V Bratislavskom kraji nehospodáril ani jeden štátny majetok.

Trnavský kraj

Čo do počtu subjektov hospodáriacich v jednotlivých krajoch je Trnavský kraj s celkovým počtom subjektov 227 hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde na treťom mieste v rámci jednotlivých krajov Slovenska (Graf.3). Prevažujúcou právnou formou hospodárenia v období rokov 2007-2016 boli obchodné spoločnosti. Z celkového počtu subjektov hospodáriacich na pôde tvorili obchodné spoločnosti až 67 %. Oproti roku 2007 došlo k ich poklesu v roku 2016 o 3 subjekty. Od roku 2011 do roku 2016 bol zaznamenaný medziročný cyklický vývoj nárastu a poklesu počtu obchodných spoločností. Poľnohospodárske družstvá v sledovaných rokoch vykazovali vyrovnaný trend vývoja do roku 2012. Od roku 2013 došlo k postupnému medziročnému poklesu počtu poľnohospodárskych družstiev až do roku 2016. V roku 2016 hospodáril v Trnavskom kraji 75 poľnohospodárskych družstiev, o dvanásť poľnohospodárskych družstiev menej oproti roku 2007. Služby poľnohospodárom v kraji poskytovalo 17 subjektov. V Trnavskom kraji v sledovanom období hospodáril v roku 2016 jeden štátny majetok.

Graf 3 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Trnavsky region

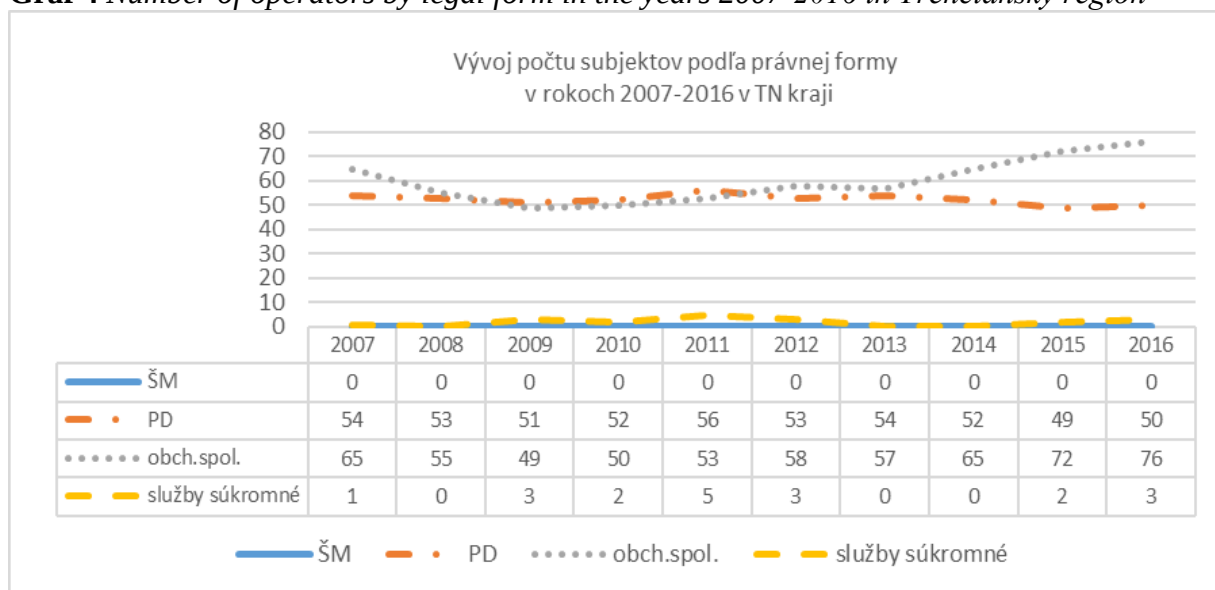
Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC - VÚEPP

state farms agricultural cooperatives business companies
private services

Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Trenčiansky kraj

V Trenčianskom kraji došlo v roku 2016 v porovnaní s rokom 2007 k nárastu celkového počtu podnikateľských subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde o 7 subjektov. V Trenčianskom kraji hospodáril na pôdnom fonde celkom 126 poľnohospodárskych subjektov, čo radí kraj na predposledné miesto v porovnaní s ostatnými kraji Slovenska (Graf.4). V rámci právnych foriem hospodárenia mali najvyššie zastúpenie obchodné spoločnosti. V poslednom zo sledovaných rokov hospodáril v kraji 76 obchodných spoločností, čo je viac o 11 spoločností oproti roku 2007. Poľnohospodárskych družstiev hospodáril v kraji v roku 2016 celkom 50, čo je pokles oproti roku 2007 o 4 družstvá. V kraji nehospodáril ani jeden štátny majetok. V roku 2016 boli v Trenčianskom kraji 3 subjekty poskytujúce súkromné služby subjektom hospodáriacim na poľnohospodárskom fonde.

Graf 4 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Trenčiansky region

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

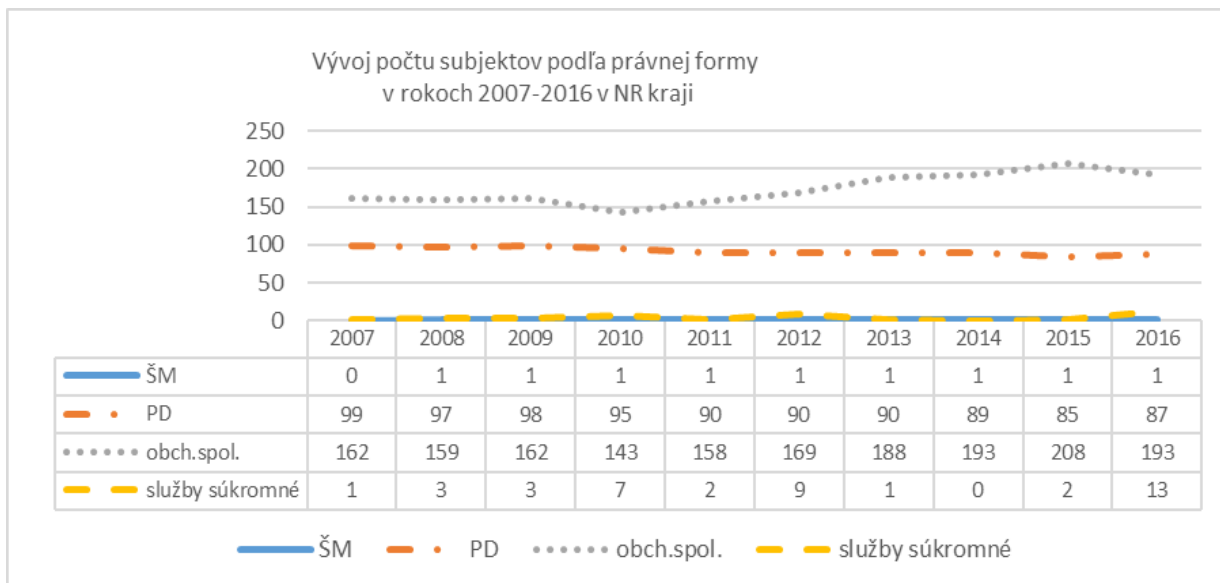
state farms agricultural cooperatives business companies
private services

Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Nitriansky kraj

V Nitrianskom kraji hospodáril na poľnohospodárskom pôdnom fonde najviac subjektov, so zastúpením všetkých troch sledovaných právnych foriem hospodárenia (Graf.5). Obchodné spoločnosti, ktorých v kraji hospodáril celkom 193, mali 69 percentné zastúpenie. K dynamike nárastu ich počtu došlo v rokoch 2013 až 2016. Medziročne v rokoch 2015 a 2016 sa však ich počet znížil o 15 subjektov. V roku 2016 hospodáril v kraji 87 poľnohospodárskych družstiev. Oproti roku 2007 klesol ich počet o 12 poľnohospodárskych družstiev. V Nitrianskom kraji bol v sledovanom období zaznamenaný postupný mierny medziročný pokles počtu poľnohospodárskych družstiev. V kraji hospodáril jeden štátny majetok. Súkromné služby v kraji poskytovalo poľnohospodárom 13 subjektov.

Graf 5 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Nitriansky region

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

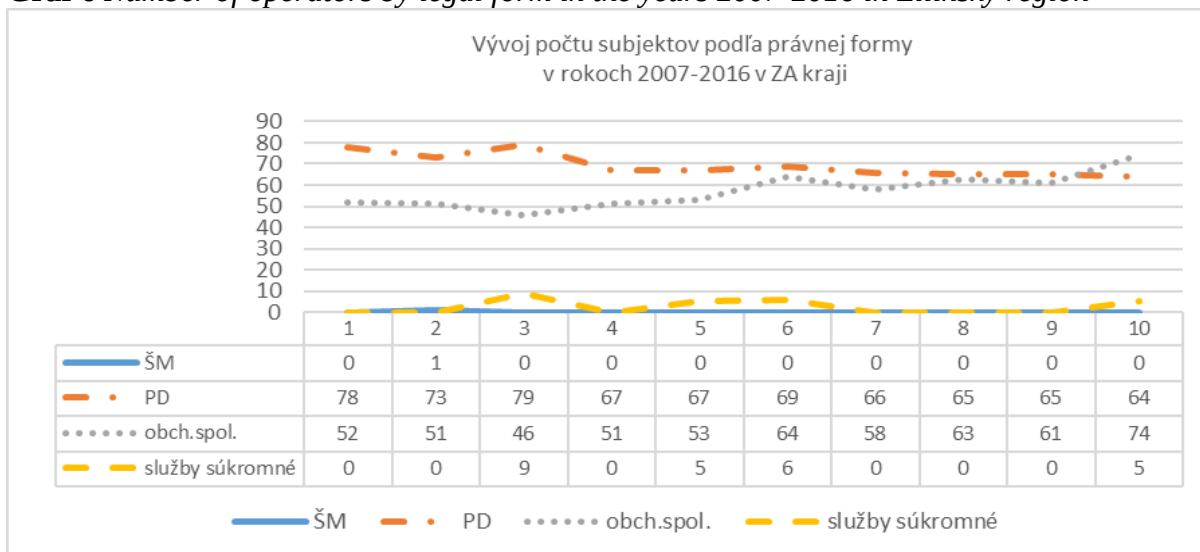
state farms agricultural cooperatives business companies
private services

Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Žilinský kraj

V kraji hospodárilo na pôdnom fonde v roku 2016 celkom 138 subjektov čo je o 8 subjektov viac ako v roku 2007 (Graf.6). Aj v Žilinskom kraji hospodárilo čo do počtu najviac obchodných spoločností. Celkom ich v kraji v roku 2016 hospodárilo 74, čo predstavuje 54 % z celkového počtu subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde. K najvýraznejšiemu medziročnému nárastu počtu obchodných spoločností došlo v rokoch 2015 a 2016, kedy sa ich počet zvýšil o 13 subjektov.

Graf 6 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Zilinsky region

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

state farms agricultural cooperatives business companies
private services

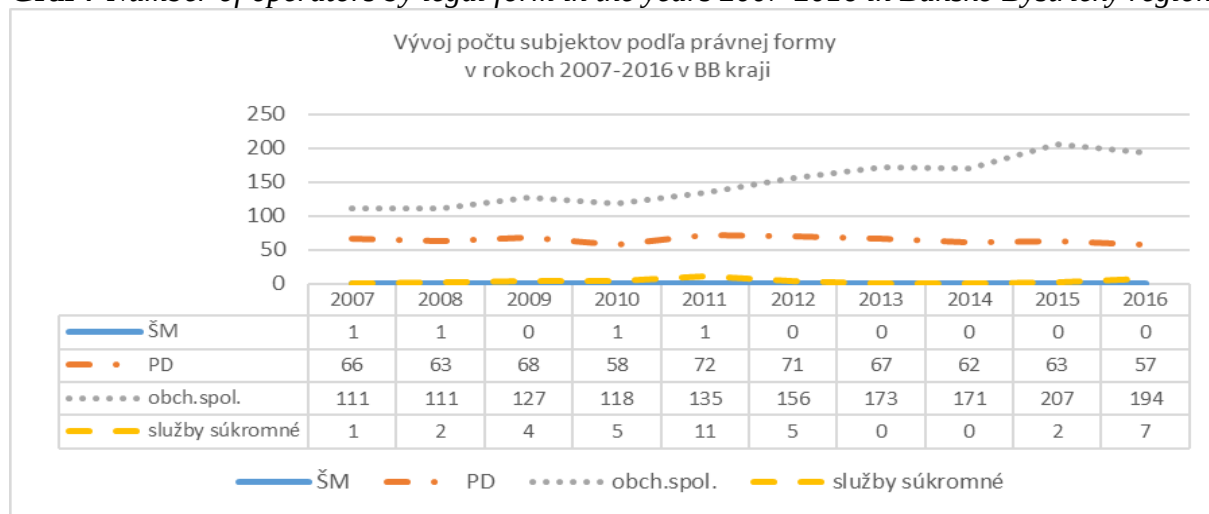
Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Poľnohospodárskych družstiev v poslednom zo sledovaných rokov hospodáril v kraji celkom 64. Ich počet oproti roku 2007 klesol o 14. V kraji hospodáril o 10 poľnohospodárskych družstiev menej ako obchodných spoločností. V Žilinskom kraji nehospodáril ani jeden štátny majetok. Súkromné služby v kraji zabezpečovalo 5 subjektov.

Banskobystrický kraj

V Banskobystrickom kraji hospodáril na poľnohospodárskom fonde celkom 251 poľnohospodárskych subjektov, čím sa kraj zaraďuje na druhé miesto po Nitrianskom kraji čo do počtu subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde (Graf.7). Zároveň v tomto kraji hospodárilo najviac subjektov hospodáriacich v poľnohospodársky znevýhodnených oblastiach (ANC), zo všetkých krajov, v ktorých je viac ako 50 % z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy zaradenej do znevýhodnených oblastí. Podľa právnych foriem hospodárenia hospodáril v kraji 194 obchodných spoločností, čo predstavuje 77 % z celkového počtu subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskej pôde. Ich počet v roku 2016 vzrástol oproti roku 2007 o 83 spoločností. Poľnohospodárskych družstiev hospodáril v kraji celkom 57. Ich počet klesol v roku 2016 oproti roku 2007 o 9 poľnohospodárskych družstiev. Krivka trendu vývoja počtu družstiev zaznamenala nárast v rokoch 2011 a 2012 s následným miernym medziročným poklesom do roku 2016. Od roku 2012 nehospodáril v kraji ani jeden štátny majetok. Súkromné služby v kraji poskytovalo 7 subjektov.

Graf 7 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Banskobystrický region

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

state farms agricultural cooperatives business companies
private services

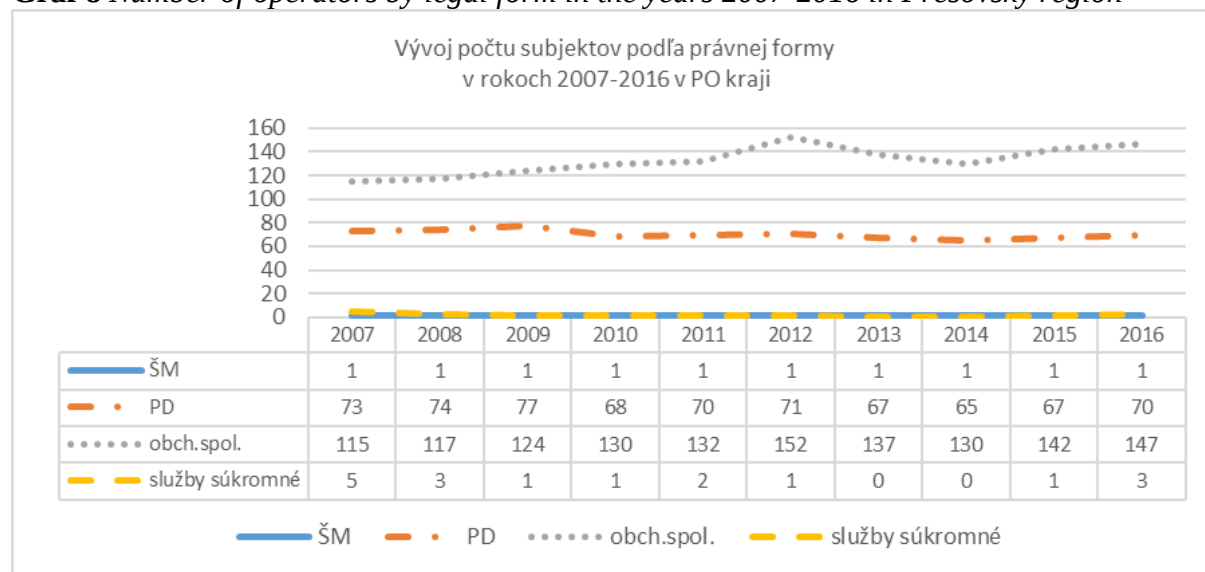
Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Prešovský kraj

Prešovský kraj patrí medzi kraje, kde je prevažná časť výmery poľnohospodárskej pôdy nachádzajúca sa v extraviláne obcí zaradená do poľnohospodársky znevýhodnených oblastí. Podľa právnych foriem hospodárenia, hospodáril na poľnohospodárskej pôde v kraji celkom 218 subjektov (Graf.8). Rozhodujúce zastúpenie mali obchodné spoločnosti. V roku 2016

hospodárilo v kraji 147 obchodných spoločností. Ich celkový počet v roku 2016 vzrástol oproti roku 2007 o 32 obchodných spoločností. Absolútne najvyššie zastúpenie počtu obchodných spoločností v kraji bolo v roku 2012. Poľnohospodárskych družstiev hospodárilo v kraji v roku 2016 celkom 70, čo je o 3 poľnohospodárske družstvá menej oproti roku 2007. Od roku 2014 došlo k postupnému medziročnému nárastu počtu poľnohospodárskych družstiev. V kraji hospodáril počas všetkých sledovaných rokov jeden štátny majetok. Súkromné služby v roku 2016 poskytovali 3 subjekty.

Graf 8 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Presovsky region

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

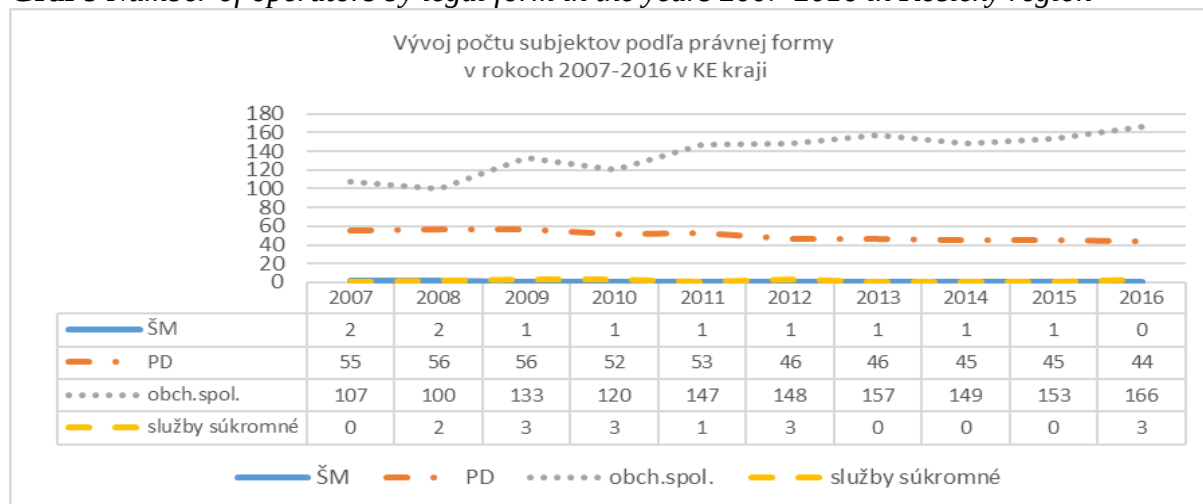
state farms agricultural cooperatives business companies
private services

Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Košický kraj

Aj v Košickom kraji hospodárili poľnohospodárske subjekty na prevažnej časť poľnohospodárskej pôdy zaradenej do poľnohospodársky znevýhodnených oblastí. Celkom na poľnohospodárskej pôde v kraji hospodárilo 210 subjektov (Graf.9). Podľa právnych foriem hospodárenia mali prevažné zastúpenie obchodné spoločnosti. V roku 2016 hospodárilo v kraji 166 obchodných spoločností, čo predstavovalo 79 % z celkového počtu subjektov hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde Košického kraja. Oproti roku 2007 vzrástol ich počet v roku 2016 o 59 obchodných spoločností. Medziročne bol zaznamenaný postupný medziročný nárast počtu obchodných spoločností. V kraji hospodárilo v roku 2016 44 poľnohospodárskych družstiev, čo predstavuje ich 27percentné zastúpenie. Ich počet klesol oproti roku 2007 o 11 poľnohospodárskych družstiev. K postupnému miernemu poklesu ich počtu došlo najmä v rokoch 2013 až 2016. V roku 2016 už v kraji nehospodáril ani jeden štátny majetok. Súkromné služby poskytovali 3 subjekty.

Graf 9 Number of operators by legal form in the years 2007-2016 in Kosický region

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, výpočty NPPC - VÚEPP

state farms agricultural cooperatives business companies
private services

Source: database of the MARD SR, calculations of the NAFC-RIAFE

Záver

Vývoj *počtu a štruktúry podnikateľov* hospodáriacich na poľnohospodárskom pôdnom fonde v období rokov 2007-2016 mal stabilný charakter s tendenciou mierneho nárastu, najmä v poslednom zo sledovaných rokov. Tendencia nárastu počtu subjektov bola zaznamenaná vo všetkých krajoch Slovenska. Najvýraznejší nárast bol v krajoch zaradených do *menej priaznivých oblastí* pre poľnohospodársku výrobu (ANC), a to v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji.

V krajoch s prevažujúcimi poľnohospodárskymi produkčnými oblasťami bol vyrovnaný medziročný trend počtu subjektov hospodáriacich na pôdnom fonde. *Najvyšší nárast* počtu subjektov bol zaznamenaný v Nitrianskom a v Trnavskom kraji.

Vývoj podnikateľskej štruktúry *podľa právnych foriem* hospodárenia ukázal, že dominantné postavenie v početnosti subjektov a obhospodarovanej pôdy majú obchodné spoločnosti a poľnohospodárske družstvá.

Od roku 2013 došlo k *úbytku* obhospodarovanej *poľnohospodárskej pôdy* vo všetkých krajoch, okrem Prešovského. K *najväčšiemu úbytku* v medziročnom porovnaní rokov 2007 a 2016 došlo v Žilinskom, Košickom a v Banskobystrickom kraji. *Najnižší úbytok* bol v Nitrianskom kraji.

Literatúra

- [1] BUDAY, Š. – VILČEK, J. (2013): Kategorizácia a hodnotenie poľnohospodárskych pozemkov na Slovensku (Clasification and Evaluation of Agricultural Land in Slovakia). Mendelova univerzita, Brno, 2013, 130 s., tab. 60, obr. 47. ISBN 978-80-7375-789-2

- [2] BUDAY, Š. - ČIČOVÁ, T. - GRAUSOVÁ, G. – BUDAY, M.: Analýza transakcií na trhu s poľnohospodárskou pôdou v roku 2015; In: Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XVI. 4/2016, NPPC-VÚEPP Bratislava, str. 21-34 – online, 5 tabuliek, 3 grafy
- [3] CHRASTINOVÁ, Z. a kol. (2016): Ekonomický potenciál slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva v kontexte medzinárodných komparácií a tvorba indikátorov a aplikačných riešení pre hodnotenie dopadov agrárnych politík. Výskumná správa, Bratislava 2016, NPPC-VÚEPP, 172 s. 4 prílohy
- [4] KIRCHWEGER, S. KANTELHARDT, J. (2012): Improving Farm Competitiveness through Farm-Investment Support. 131st. EAAE Seminar „Innovation for Agricultural Competitiveness and Sustainability of Rural Areas, Prague, Czech Republic, 2012.
- [5] KIRCHWEGER, S., KANTELHARDT, J., LEISCH, F. (2015): Impacts of the government-supported investments on the economic farm performance in Austria. In Agric.Econ – Czech, 61, 2015 (8): 343–355, doi: 10.17221/250/2014-AGRICECON
- [6] Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (2005): Evaluace socioekonomického rozvoje - Metodická příručka. Zpracoval: Podle zadání MMR ČR (Odbor Rámce podpory Společenství) ELBONA a.s., na základě materiálu Evropské komise „The evaluation of socio-economic development – The Guide“. Vydal: Odbor vnějších vztahů, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Část F – Techniky vhodné pro posouzení výhod a nevýhod hodnocených programů/projektů – Doplnující texty k Metodické příručce.

Došlo 1. 3. 2018

Kontaktné adresy

(1) Doc. Ing. Štefan BUDAY, PhD.

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

Tel. : 02 58243 339

e-mail: stefan.buday@vuepp.sk

(2) Doc. Ing. Štefan BUDAY, PhD.

SPU v Nitre, Katedra európskych politík, Mariánská 10, 949 01 Nitra, SR

Tel.: 00421 37 641 5609,

e-mail: stefan.buday@uniag.sk

Ing. Ľubica RUMANOVSKÁ, PhD.

SPU v Nitre, Katedra európskych politík, Mariánská 10, 949 01 Nitra, SR

Tel.: 00421 37 641 5605,

e-mail: lubica.rumanovska@uniag.sk

Ing. Monika GUBÁŇOVÁ, PhD.

SPU v Nitre, Katedra európskych politík, Mariánská 10, 949 01 Nitra, SR

Tel.: 00421 37 641 5610,

e-mail: monika.gubanova@uniag.sk

Zdeno Štulrajter

Komparácia ekonomickej efektívnosti podporených a nepodporených poľnohospodárskych subjektov vybranými typmi dotácií

Comparison of economic efficiency of the subsidised and the unsubsidised entities by selected types of subsidies

Abstract *The contribution deals with the assessment of the performance of agriculture from the perspective of productivity and efficiency of agricultural primary production in relation to two types of subsidies using specific indicators. We focused on the relationship between subsidies to disadvantaged areas and subsidies for agri-environmental measures and the economic performance of agricultural enterprises. Through selected indicators, we try to point out to some aspects of the economic and social situation in Slovakia in terms of agricultural enterprises. The outcomes are based on the indicators focused in particular on productivity and profitability as well as other specific additional indicators. The indicators are based on the field of business economics and their selection was part of the solution. The indicators comprise also financial subsidies.*

Key words *agriculture - productivity – profitability – subsidies – less favoured areas – agroenvironment – economic indicators*

Abstrakt Príspevok sa zaoberá hodnotením výkonnosti odvetvia z pohľadu produktivity a efektivity poľnohospodárskej prvovýroby vo vzťahu k dvom dotačným titulom pomocou špecifických indikátorov. Zamerali sme sa na vzťah medzi dotáciami na znevýhodnené oblasti a podporami na agroenvironmentálne opatrenia a ekonomickou výkonnosťou poľnohospodárskych podnikov. Prostredníctvom vybraných indikátorov sa pokúšame poukázať na niektoré aspekty ekonomicko-sociálnej úrovne Slovenska z hľadiska poľnohospodárskych podnikov. Základom riešenia sú indikátory zamerané najmä na produktivitu a rentabilitu ako aj ďalšie špecifické dodatočné indikátory. Indikátory vychádzajú z oblasti podnikovej ekonómie a ich výber bol súčasťou riešenia. Súčasť indikátorov tvoria taktiež finančné dotácie.

Kľúčové slová poľnohospodárstvo – produktivita – rentabilita – dotácie – znevýhodnené oblasti – agroenvironment – ekonomické indikátory

Hodnotenie ekonomickej efektívnosti prostredníctvom vybraných indikátorov sa vzťahuje k dvom typom dotácií – dotácie na znevýhodnené oblasti (LFA) a agroenvironmentálne dotácie (AE). Indikátory, ako poukazujú Ondrejko, P. a Bednár, R. (2010), boli

kalkulované pre jednotlivé dotácie a skupiny subjektov zvlášť, t.j. pre podniky poberajúce LFA a tie ktoré ich nepoberali a podniky poberajúce agroenvironmentálne platby a tie ktoré ich nedostávali. Indikátory boli rozdelené do skupín podľa typov na investičné a neinvestičné podpory, ukazovatele produktivity, ukazovatele rentability a ukazovatele vybavenosti a nákladovosti.

Metodický postup

V rámci riešenia sme sa pokúsili o komparáciu subjektov na základe toho či boli alebo neboli príjemcami dotácií na znevýhodnené oblasti (LFA), resp. na dotácie na agroenvironmentálne opatrenia (AE). Zamerali sme sa na rozdelenie základného súboru subjektov – právnických osôb na dve veľké skupiny podľa typu dotácií, t.j. LFA a AE, resp. na štyri skupiny subjektov - na subjekty poberajúce dotácie na znevýhodnené oblasti subjekty, ktoré dotácie LFA nepoberali, subjekty poberajúce dotácie na agroenvironmentálne opatrenia a subjekty bez dotácií AE.

Pre riešenie sme vybrali nasledovné indikátory: podpory neinvestičného charakteru / ha , podpory neinvestičného charakteru / ha, Jednotná platba na plochu (SAPS) / ha, platby v znevýhodnených oblastiach / ha, investičné podpory v tis. € na zamestnanca, neinvestičné podpory v tis. € na zamestnanca, produktivita práce z pridanej hodnoty, produktivita práce z výnosov, finančná produktivita práce z pridanej hodnoty, produktivita celkového kapitálu z výnosov, podiel pridanej hodnoty na výnosoch, rentabilita vlastného imania, ziskovosť, rentabilita pridanej hodnoty, rentabilita celkového kapitálu, ukazovateľ vybavenosti zamestnanca celkovým kapitálom, vybavenosť zamestnancov osobnými nákladmi a nákladovosť osobných nákladov ako uvádza Chajdiak, J. (2004).

Vybrané indikátory sa tak vzťahujú k dvom typom dotácií – dotácie na znevýhodnené oblasti a agroenvironmentálne dotácie. Indikátory boli kalkulovalé pre jednotlivé dotácie zvlášť, t.j. pre podniky poberajúce LFA a tie ktoré ich nepoberali a podniky poberajúce agroenvironmentálne platby a tie ktoré ich nedostávali. Riešenie pokrýva vývoj indikátorov v rokoch 2007, 2009 a 2013 – 2016, čím je podľa Chrastinovej, Z. (2014), zohľadnený predkrízový stav ako aj stav v čase vypuknutia hospodárskej krízy a následný vývoj. Zdrojom informácií boli predovšetkým databázy Národného poľnohospodárskeho a potravinárskeho centra - Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (NPPC-VÚEPP), nakoľko záznamy v základnej dátovej tabuľke v Centrálnej databáze Informačných listov sú dostupné na podnikovej úrovni a mohli byť v ďalšom postupe doplnené o dodatočné údaje z priebežného monitoringu Program rozvoja vidieka (PRV SR) 2014-2020 a databázy Informačnej siete poľnohospodárskeho účtovníctva.

V prvej etape riešenia sme sa zameriavalí na získanie dostupných údajov, z ktorých bola zostavená základná databáza údajov. Údaje boli ďalej triedené podľa požadovaných kritérií na vybrané indikátory na úrovni NUTS I (Nomenklatúra územných štatistických jednotiek). Následne boli údaje vytriedené za podniky poberajúce dotácie na znevýhodnené oblasti a podniky nepoberajúce LFA, podniky poberajúce agroenvironmentálne dotácie a podniky bez týchto dotácií. Údaje za takto vytriedené štyri skupiny subjektov boli v ďalšom kroku agregované. Agregované dáta slúžili v nasledujúcom postupe ako základ pre výpočet

vybraných indikátorov. V druhej fáze boli realizované samotné výpočty, výsledky boli spracované vo forme tabuľkových výstupov a interpretovaný vývoj jednotlivých indikátorov v referenčných rokoch.

Vlastná práca

Investičné a neinvestičné podpory

V prípade *investičných podpôr* ako významného faktoru rozvoja podnikov nezaznamenávame výrazné rozdiely medzi skupinami podnikov s LFA a bez LFA. Vývoj je u oboch skupín zhodný. Po počiatočnom náraste a dosiahnutí najvyššieho objemu v roku 2009 nasleduje prepád v rokoch 2013 a 2014. Prudký pokles bol spôsobený predovšetkým ukončením programovacieho obdobia PRV ako aj pomalším nábehom nového PRV na roky 2014 – 2020, v ktorom sa v nasledujúcich rokoch po pomalšom rozbehu zvýšil a stabilizoval objem investičných podpôr (Tab. 1).

Tab. 1 Podpory neinvestičného a investičného charakteru v €/ha p.p.

Support of non-investment and investment nature (in € per hectare of agricultural land)

	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Subjekty poberajúce podpory LFA ¹						
Podpory neinvestičného charakteru ²	293,20	338,69	289,79	316,01	309,10	331,91
Podpory investičného charakteru ³	19,086	70,230	7,049	6,446	24,036	9,053
Subjekty nepoberajúce podpory LFA ⁴						
Podpory neinvestičného charakteru ²	212,62	272,28	236,74	256,38	236,17	233,37
Podpory investičného charakteru ³	21,183	66,941	6,105	6,581	20,772	13,371
Subjekty poberajúce podpory AE ⁵						
Podpory neinvestičného charakteru ²	328,78	365,20	327,25	349,65	346,38	344,84
Podpory investičného charakteru ³	16,954	78,340	11,904	7,877	16,969	12,853
Subjekty nepoberajúce podpory AE ⁶						
Podpory neinvestičného charakteru ²	232,50	277,36	250,30	273,40	267,03	270,08
Podpory investičného charakteru ³	21,379	61,465	4,655	5,968	24,296	9,545

Prameň: Informačné listy Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPaRV SR), výpočty Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (VÚEPP) ⁷

1) entities receiving LFA support, 2) support of non-investment nature, 3) support of investment nature, 4) entities not receiving LFA support, 5) entities receiving agri-environmental support, 6) entities not receiving agri-environmental support, 7) Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of Slovakia, calculations of the Research Institute of Agriculture and Food Economics (RIAFE)

Veľmi podobný vývoj je možné pozorovať pri porovnaní skupín podnikov s podporami AE a bez nich, kedy pri rovnakom priebehu vývoja ako v prípade subjektov s LFA a bez LFA, tvoril rozdiel priemernej hodnoty podpôr 2,93 €/ha v prospech podnikov s AE.

Vývoj **neinvestičných podpôr** poukazuje na rozdiely v ich objeme pri subjektoch poberajúcich podpory v znevýhodnených oblastiach LFA a subjektov nepoberajúcich tieto podpory. Skupina podnikov s LFA vykázala vyššie priemerné neinvestičné podpory na 1 ha o 71,86 €/ha ako skupina bez LFA. V skupine subjektov rozdelenej na poberateľov agroenvironmentálnych platieb a bez týchto platieb boli v rozdiely objemu podpôr ešte výraznejšie, pričom podniky s podporami AE dosiahli v priemere až o 81,91 € vyššiu neinvestičnú dotáciu na 1 ha než skupina bez AE. Profil vývoja vo všetkých štyroch skupinách podnikov bol do roku 2015 období rovnaký. Nárasty boli dosiahnuté v rokoch 2009 a 2014, pričom najvyšší nárast bol v roku 2009, v roku 2015 nastal mierny pokles v porovnaní s rokom 2014 a rok 2016 sa vyznačoval stabilitou s výnimkou skupiny podnikov s podporami LFA, kde vzostup prekonal úroveň z roku 2014. Celkový objem neinvestičných dotácií na 1 ha v porovnaní rokov 2007 a 2016 stúpol vo všetkých štyroch skupinách (Tab. 1).

Tab. 2 Typy neinvestičných podpôr v €/ha p.p.

Types of non-investment support in € per hectare of agricultural land

	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Subjekty poberajúce podpory LFA ¹						
Jednotná platba na plochu (SAPS)/ha ²	84,56	123,15	177,80	197,10	131,30	129,03
Znevýhodnené oblasti / ha ³	77,806	78,311	62,291	62,982	47,966	47,814
Agroenvironmentálne opatrenia / ha ⁴	40,170	42,900	17,879	16,856	7,979	10,476
Subjekty nepoberajúce podpory LFA ⁵						
Jednotná platba na plochu (SAPS)/ha ²	83,39	118,14	173,00	190,04	142,27	115,64
Znevýhodnené oblasti / ha ³	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Agroenvironmentálne opatrenia / ha ⁴	5,03	14,06	11,20	10,90	4,04	4,28
Subjekty poberajúce podpory AE ⁶						
Jednotná platba na plochu (SAPS)/ha ²	86,29	125,50	177,70	198,49	140,95	130,68
Znevýhodnené oblasti / ha ³	84,24	70,94	62,91	59,94	50,51	49,24
Agroenvironmentálne opatrenia / ha ⁴	78,82	73,72	54,57	53,33	33,26	24,26
Subjekty nepoberajúce podpory AE ⁷						
Jednotná platba na plochu (SAPS)/ha ²	82,96	118,22	175,63	193,04	133,89	120,68
Znevýhodnené oblasti / ha ³	35,73	38,54	33,42	32,68	25,68	20,28
Agroenvironmentálne opatrenia / ha ⁴	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Prameň: Informačné listy MPaRV SR, výpočty VÚEPP ⁸

1) entities receiving LFA support, 2) single area payment per hectare, 3) less-favoured areas per hectare, 4) agri-environmental measures per hectare, 5) entities not receiving LFA support, 6) entities receiving agri-environmental support, 7) entities not receiving agri-environmental support, 8) Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of Slovakia, calculations of the RIAFE

Z porovnania jednotlivých neinvestičných podpôr vyplynulo, že najvyššie hodnoty na 1 ha dosahovali subjekty poberajúce podpory LFA ako aj subjekty s podporami AE. Pri **Jednotnej**

platbe na plochu vo všetkých štyroch sledovaných skupinách prišlo v rokoch 2007 – 2014 k stabilnému zvyšovaniu, roky 2015 – 2016 priniesli pokles (Tab. 2). Rozdiely v absolútnych hodnotách ako aj v miere rastu medzi skupinami boli minimálne, t.j. zvýšenie medzi rokmi 2007 a 2014 sa pohybovalo od 127,90% (subjekty bez LFA) do 133,08% (subjekty s LFA), pokles v rokoch 2014 – 2016 od 34,16% (subjekty s AE) do 39,15% (subjekty bez LFA). Najvyššie absolútne hodnoty na 1 ha boli dosiahnuté v skupine subjektov s LFA dotáciami (v roku 2014 predstavovali 198,5 €/ha).

Priemerný objem **platieb v znevýhodnených oblastiach** na 1 ha bol najvyšší práve v skupine podnikov s AE dotáciami (62,96 €/ ha), nasledovaný skupinou podnikov poberajúcich platby LFA (62,86 €/ ha). Pri komparácii podnikov bol objem platieb v skupine subjektov, ktoré poberali podpory AE v porovnaní so skupinou podnikov bez AE objem podpôr na 1 ha výrazne vyšší, a to v priemere až o 102,75%. Klesajúci trend hodnoty podpôr bol badaťelný u všetkých troch skupín subjektov (Tab. 2).

Vývoj platieb na **agroenvironmentálne opatrenia na 1 ha** sa pohyboval v období 2007 – 2016 v klesajúcom trende v troch sledovaných skupinách. Najvyššie priemerné hodnoty dosahovali subjekty v skupine poberateľov dotácií AE (52,99 €/ ha), pričom pokles medzi rokmi 2007 – 2016 tvoril 69,22%. Druhé najvyššie objemy na 1 ha patrili subjektom s LFA dotáciami (22,71 €/ ha). Najnižšie priemerné dotácie mali subjekty bez podpôr LFA (8,25 €/ ha), ktorých pokles tvoril iba 15,03%, čo súvisí s faktom, že subjekty bez podpôr LFA nie sú zvyčajne ani poberateľmi AE podpôr (Tab. 2).

Tab. 3 Investičné a neinvestičné podpory v tis. € na 1 zamestnanca
Investment and non-investment support in thousand € per employee

	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Subjekty poberajúce podpory LFA¹						
Neinvestičné podpory v tis. € na zamestnanca ²	9,759	13,117	10,513	13,353	13,059	13,826
Investičné podpory v tis. € na zamestnanca ³	0,635	2,720	0,256	0,272	1,016	0,377
Subjekty nepoberajúce podpory LFA⁴						
Neinvestičné podpory v tis. € na zamestnanca ²	5,353	6,345	9,367	7,899	7,393	7,297
Investičné podpory v tis. € na zamestnanca ³	0,533	1,560	0,242	0,203	0,650	0,418
Subjekty poberajúce podpory AE⁵						
Neinvestičné podpory v tis. € na zamestnanca ²	10,968	12,825	13,314	13,861	12,971	13,274
Investičné podpory v tis. € na zamestnanca ³	0,566	2,751	0,484	0,312	0,635	0,495
Subjekty nepoberajúce podpory AE⁶						
Neinvestičné podpory v tis. € na zamestnanca ²	6,673	8,251	9,030	9,954	10,016	9,830
Investičné podpory v tis. € na zamestnanca ³	0,614	1,828	0,168	0,217	0,911	0,347

Prameň: Informačné listy MPaRV SR, výpočty VÚEPP⁷

1) entities receiving LFA support, 2) non-investment support in '000 € per employee, 3) investment support in '000 € per employee, 4) entities not receiving LFA support, 5) entities receiving agri-environmental support, 6) entities not receiving agri-environmental support, 7) Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of Slovakia, calculations of the RIAFE

Neinvestičné podpory v prepočte na jedného zamestnanca ako aj **investičné podpory na zamestnanca** sa značne líšila v sledovaných skupinách subjektov, pričom najvyššie hodnoty dosahovali skupiny podnikov s podporami LFA a AE (Tab. 3). Rozhodujúci vplyv mal samotný objem dotácií, priemerný počet zamestnancov nemal väčší vplyv v prípade porovnania podnikov s LFA a bez LFA, významnejšie však ovplyvnil hodnoty v prípade porovnania podnikov s AE dotáciami a bez AE dotácií.

Ukazovatele produktivity

Významným faktorom, ktorý má priamy dopad na ekonomickú výkonnosť je produktivita práce. Výsledkom vyššej produktivity práce sú priaznivejšie dosahované ekonomické výsledky. K rastu produktivity práce dochádza v dôsledku dokonalejších technológií, vyššou pracovnej zručnosti a rastom vybavenosti práce kapitálom. Predpokladom zvyšovania ekonomickej efektívnosti by mal byť rýchlejší rast produktivity práce ako rast miezd alebo nákladov na pracovnú silu. Existuje viacero metód merania produktivity, avšak v zásade sa jedná o vzťah medzi objemom produkcie a vynaloženej práce. Za reprezentatívne ukazovatele môžeme považovať predovšetkým produktivitu práce z pridanej hodnoty a produktivitu práce z výnosov.

Ukazovateľ **produktivity práce z pridanej hodnoty** predstavuje pomer pridanej hodnoty na zamestnanca. Jedná sa o najdôležitejší indikátor ekonomickej efektívnosti.

V porovnaní rokov 2007 – 2016 prišlo k zvýšeniu produktivity práce vo všetkých sledovaných skupinách. Pri subjektoch s LFA o 58,23%, pri subjektoch bez LFA o 78,85%, pri subjektoch s AE o 76,75% a bez AE o 77,61%. Priebeh bol s výnimkou podnikov s LFA rovnaký – po náraste v roku 2009 nasledoval pokles produktivity, čo je dôsledkom prejavov hospodárskej krízy a v rokoch 2013 a 2014 nastupuje opäť tendencia rastu produktivity, ktorá po stagnácii v roku 2015 opäť narastá, najprudšie pri skupinách podnikov bez podpôr LFA a AE (Tab. 4). Pri subjektoch s LFA bola dosiahnutá najvyššia produktivita v roku 2013. Z hľadiska tohto ukazovateľa sú zaujímavé absolútne hodnoty. Najnižšia priemerná hodnota bola zaznamenaná v skupine podnikov s podporami AE (5 843,2 €), nasledovala skupina subjektov s LFA (6 896,6 €) a najvyššiu produktivitu vykázali skupiny podnikov bez LFA alebo bez AE. Subjekty bez AE dosiahli 12 243,6 € a podniky bez LFA až 15170,7 €

Tab. 4 Ukazovatele produktivity práce
Labour productivity indicators

	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Subjekty poberajúce podpory LFA ¹						
Produktivita práce z pridanej hodnoty ²	5712,0	1722,4	9688,4	8110,7	7107,7	9038,3
Produktivita práce z výnosov ³	46568	49040	62505	65371	67112	73117
Finančná produktivita práce z pridanej hodnoty ⁴	0,649	0,180	0,778	0,664	0,551	0,661
Subjekty nepoberajúce podpory LFA ⁵						
Produktivita práce z pridanej hodnoty ²	11039	9399	14353	18398	18092	19744
Produktivita práce z výnosov ³	63028	60256	91606	86129	88392	88057
Finančná produktivita práce z pridanej hodnoty ⁴	1,143	0,836	1,096	1,235	1,192	1,244
Subjekty poberajúce podpory AE ⁶						
Produktivita práce z pridanej hodnoty ²	4511,9	1876,1	6837,0	7944,6	5914,8	7974,8
Produktivita práce z výnosov ³	39412	43501	58963	59074	52334	63945
Finančná produktivita práce z pridanej hodnoty ⁴	0,518	0,196	0,591	0,637	0,472	0,613
Subjekty nepoberajúce podpory AE ⁷						
Produktivita práce z pridanej hodnoty ²	9309	7366	12663	14243	13343	16536
Produktivita práce z výnosov ³	59441	61399	75965	79833	82255	87270
Finančná produktivita práce z pridanej hodnoty ⁴	0,998	0,683	0,972	1,039	0,938	1,072

Prameň: Informačné listy MPaRV SR, výpočty VÚEPP ⁸

1) entities receiving LFA support, 2) labour productivity from value added, 3) labour productivity from revenues, 4) financial labour productivity from value added, 5) entities not receiving LFA support, 6) entities receiving agri-environmental support, 7) entities not receiving agri-environmental support, 8) Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of Slovakia, calculations of the RIAFE

Ďalším vybraným indikátorom prepočítavajúcim produktivitu práce na zamestnanca je ukazovateľ **produktivity práce z výnosov**. Vyjadruje veľkosť celkového ekonomického prínosu firmy na jedného zamestnanca. Priemerné absolútne hodnoty indikátora v jednotlivých skupinách podnikov silne korelovali s ich vývojom v prípade indikátora produktivity práce z pridanej hodnoty. Najvyššiu priemernú hodnotu vykázali subjekty bez LFA dotácií (79 577,9 €), nasledované podnikmi bez AE podpôr (74 360,6 €), podnikmi s LFA (60 618,7 €) a podnikmi s AE podporami (52 871,6 €).

Ukazovateľ finančnej produktivity práce z pridanej hodnoty predstavuje pridanú hodnotu na jednotku osobných nákladov. Vo všetkých skupinách subjektov zaznamenal tento ukazovateľ pokles v roku 2009, po ktorom nasledovalo pokrízové oživenie v rokoch 2013-2014, pričom hodnoty v roku 2014 už prevyšovali predkrízové úrovne z roku 2007. V rokoch 2015-2016 nastalo pokrízové oživenie, pričom subjekty bez podpôr LFA a AE dosiahli

najvyššie hodnoty od roku 2007 (Tab. 4). Rozhodujúcim faktorom pre vývoj indikátora bol vývoj pridanej hodnoty, ktorý kopíroval hospodársku situáciu v referenčných rokoch ako aj vyššia dynamika rastu pridanej hodnoty vo vzťahu k osobným nákladom.

Tab. 5 Ukazovatele produktivity práce a rentability
Labour productivity and profitability indicators

	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Subjekty poberajúce podpory LFA ¹						
Produktivita celkového kapitálu z výnosov ²	0,759	0,606	0,536	0,664	0,621	0,617
Podiel pridanej hodnoty na výnosoch ³	12,266	3,512	15,500	12,407	10,591	12,361
Rentabilita vlastného imania ⁴	0,036	-0,038	-0,004	0,032	0,009	0,029
Subjekty nepoberajúce podpory LFA ⁵						
Produktivita celkového kapitálu z výnosov ²	0,824	0,399	0,704	0,542	0,525	0,487
Podiel pridanej hodnoty na výnosoch ³	17,515	15,599	15,668	21,361	20,468	22,421
Rentabilita vlastného imania ⁴	0,034	-0,023	0,016	0,033	0,021	0,029
Subjekty poberajúce podpory AE ⁶						
Produktivita celkového kapitálu z výnosov ²	0,680	0,568	0,585	0,599	0,547	0,599
Podiel pridanej hodnoty na výnosoch ³	11,448	4,313	11,595	13,449	11,302	12,471
Rentabilita vlastného imania ⁴	0,040	-0,036	0,002	0,036	0,002	0,035
Subjekty nepoberajúce podpory AE ⁷						
Produktivita celkového kapitálu z výnosov ²	0,830	0,450	0,594	0,595	0,572	0,530
Podiel pridanej hodnoty na výnosoch ³	15,662	11,997	16,670	17,841	16,222	18,948
Rentabilita vlastného imania ⁴	0,033	-0,025	0,001	0,032	0,018	0,027

Prameň: Informačné listy MPaRV SR, výpočty VUEPP ⁸

1) entities receiving LFA support, 2) total capital productivity from revenues, 3) share of value added on revenues, 4) profitability of equity, 5) entities not receiving LFA support, 6) entities receiving agri-environmental support, 7) entities not receiving agri-environmental support, 8) Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of Slovakia, calculations of the RIAFE

Produktivita celkového kapitálu z výnosov vyjadruje účinnosť celkového kapitálu, t.j. efektívnosť výroby z hľadiska kapitálu ako výrobného faktora. Jedná sa o pomer výnosov k celkovému kapitálu. Tento ukazovateľ vykazoval značnú fluktuáciu v sledovanom období. Vo všetkých sledovaných skupinách zaznamenala hodnota indikátora v porovnaní rokov 2007 – 2016 pokles (Tab. 5).

Podiel pridanej hodnoty na výnosoch predstavuje ukazovateľ produktivity a tiež ekonomickej efektívnosti. Vo všeobecnosti sa očakáva neustály rast hodnoty tohto indikátora. Hodnota indikátora zaznamenala v porovnaní rokov 2007 – 2016 nárast vo všetkých skupinách subjektov. Priebeh vývoja indikátora bol zhodný vo všetkých skupinách

s výnimkou podnikov s LFA, kedy v roku 2014 nasledoval pokles nasledovaný rastom v rokoch 2013 – 2016 (Tab. 5).

Vývoj ukazovateľa *rentability vlastného imania* sa vyznačoval silnou koreláciou medzi skúmanými skupinami a jeho priebeh je charakterizovaný prudkým poklesom v roku 2009 a oživením s úrovňami v rokoch 2014 a 2016 blížiacimi sa hodnotám roku 2007 (Tab. 5).

Ukazovatele rentability

Ukazovatele rentability komplexne informujú o úspešnosti podnikateľskej činnosti. Sú to pomerové ukazovatele, v čitateli ktorých sa vždy nachádza čistý zisk. Vypovedajú o ekonomickej efektívnosti.

Tab. 6 Ukazovatele rentability
Profitability indicators

	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Subjekty poberajúce podpory LFA ¹						
Ziskovosť ²	2,669	-3,149	-0,459	2,321	0,669	2,167
Rentabilita pridanej hodnoty ³	0,218	-0,897	-0,030	0,187	0,063	0,175
Subjekty nepoberajúce podpory LFA ⁴						
Ziskovosť ²	2,072	-4,044	1,001	3,736	2,403	3,372
Rentabilita pridanej hodnoty ³	0,118	-0,259	0,064	0,175	0,117	0,150
Subjekty poberajúce podpory AE ⁵						
Ziskovosť ²	3,672	-3,453	0,152	2,998	0,164	2,559
Rentabilita pridanej hodnoty ³	0,321	-0,801	0,013	0,223	0,015	0,205
Subjekty nepoberajúce podpory AE ⁶						
Ziskovosť ²	1,975	-3,653	0,109	3,047	1,756	2,822
Rentabilita pridanej hodnoty ³	0,126	-0,305	0,007	0,171	0,108	0,149

Prameň: Informačné listy MPaRV SR, výpočty VUEPP ⁷

1) entities receiving LFA support, 2) profitability, 3) profitability of value added, 4) entities not receiving LFA support, 5) entities receiving agri-environmental support, 6) entities not receiving agri-environmental support, 7) Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of Slovakia, calculations of the RIAFE

Vývoj *ukazovateľa ziskovosti, resp. rentabilita výnosov*, charakterizujúci operatívnu efektívnosť vykazoval silný korelačný vzťah s vývojom ukazovateľa rentability pridanej hodnoty s tým rozdielom, že existovali menšie diferencie vo vzájomných výkyvoch medzi hodnotami jednotlivých skupín subjektov. Z výrazného prepadu hodnôt indikátora v roku 2009 do negatívnych hodnôt nastalo najväčšie oživenie v roku 2013 v skupine podnikov bez LFA podpôr, pričom podniky s LFA zostali v roku 2013 v záporných hodnotách. O návrate na pôvodné úrovne z roku 2007 môžeme hovoriť až v roku 2014, avšak podniky s LFA, resp. AE podporami stále ešte v roku 2014 zaostávali za úrovňami z roku 2007. Po korekcii v roku

2015 nastal opätovný nárast v roku 2016, kedy sa hodnoty u všetkých subjektov veľmi priblížili maximám z roku 2014 (Tab. 6).

Rentabilita pridanej hodnoty predstavujúca podiel zisku na pridanej hodnote charakterizuje mieru podielu vlastníka podniku na rozdelení dosiahnutých výsledkov meraných pridanou hodnotou bola v referenčných rokoch charakterizovaná značnými výkyvmi. K najvyšším fluktuáciám prišlo u subjektov poberajúcich LFA dotácie a taktiež u subjektov s AE podporami (Tab. 6). Po hodnotách v roku 2007 (podniky s LFA 0,22, podniky s AE 0,32) nastal prudký pokles do negatívnych hodnôt. Až v roku 2013 dosiahli hodnoty u všetkých skupín podnikov opäť kladné hodnoty. Rok 2014 predstavoval priblíženie k hodnotám roku 2007, pričom ani subjekty s podporami LFA, ani subjekty s AE neprekročili úroveň z roku 2007. Úroveň hodnôt ukazovateľa z roku 2007 prekonal po vzostupe hodnôt v roku 2016 iba subjekty bez podpôr LFA a AE.

Ukazovatele vybavenosti a nákladovosti

Indikátory vybavenosti vypovedajú o zdrojoch vo výrobnom procese, pričom vyššie hodnoty zdrojov napomáhajú realizovať procesy produkcie efektívnejšie z hľadiska produktivity práce. Ukazovatele nákladovosti sú relatívne ukazovatele v menovateli ktorých sa nachádzajú výnosy. Dôležitým indikátorom, ktorý vyjadruje participáciu odmeňovania zamestnancov z výnosov je indikátor nákladovosti osobných nákladov. Za pozitívny vývoj sa dá považovať, ak tento indikátor rastie pri súčasnom náraste výnosov.

Tab. 7 Ukazovatele vybavenosti a nákladovosti

Capitalization and cost indicators

	2007	2009	2013	2014	2015	2016
Subjekty poberajúce podpory LFA ¹						
Ukazovateľ vybavenosti zamestnanca celkovým kapitálom ²	61355	80908	116598	98493	108101	118449
Vybavenosť zamestnancov osobnými nákladmi ³	8800	9559	12450	12218	12898	13665
Nákladovosť osobných nákladov ⁴	0,189	0,195	0,199	0,187	0,192	0,187
Subjekty nepoberajúce podpory LFA ⁵						
Ukazovateľ vybavenosti zamestnanca celkovým kapitálom ²	76535	150950	130063	158826	168339	180755
Vybavenosť zamestnancov osobnými nákladmi ³	9661	11237	13097	14901	15184	15870
Nákladovosť osobných nákladov ⁴	0,153	0,186	0,143	0,173	0,172	0,180
Subjekty poberajúce podpory AE ⁶						
Ukazovateľ vybavenosti zamestnanca celkovým kapitálom ²	57917	76549	100774	98621	95622	106720
Vybavenosť zamestnancov osobnými nákladmi ³	8709	9591	11577	12469	12530	13005
Nákladovosť osobných nákladov ⁴	0,221	0,220	0,196	0,211	0,239	0,203

Pokrač. Tab. 7						
Subjekty nepoberajúce podpory AE ⁷						
Ukazovateľ vybavenosti zamestnanca celkovým kapitálom ²	71616	136514	127904	134073	143756	164744
Vybavenosť zamestnancov osobnými nákladmi ³	9330	10793	13034	13714	14225	15421
Nákladovosť osobných nákladov ⁴	0,157	0,176	0,172	0,172	0,173	0,177

Prameň: Informačné listy MPaRV SR, výpočty VUEPP ⁸

1) entities receiving LFA support, 2) indicator of total employee capitalization, 3) employee capitalization by personal costs, 4) cost of personnel expenses, 5) entities not receiving LFA support, 6) entities receiving agri-environmental support, 7) entities not receiving agri-environmental support, 8) Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of Slovakia, calculations of the RIAFE

Pozitívnym faktorom pre produktivitu práce je skutočnosť, že **vybavenosť zamestnancov celkovým kapitálom** stúpala vo všetkých štyroch skupinách subjektov v porovnaní začiatku a konca referenčného obdobia (Tab. 7). Najvyššiu dynamiku nárastu dosiahli skupiny podnikov nepoberajúce LFA ani AE podpory. Vyššia vybavenosť zamestnancov celkovým kapitálom tvorí základ vyššej produktivity práce.

Ekonomická výkonnosť, resp. produktivita práce závisí do značnej miery od **vybavenosti zamestnancov osobnými nákladmi**. Vyššia vybavenosť osobnými nákladmi môže znamenať vyššiu úroveň kvalifikácie zamestnancov alebo aj nehospodárne vynakladanie mzdových prostriedkov. Vybavenosť zamestnancov osobnými nákladmi v referenčnom období kontinuálne rástla u všetkých skupín subjektov (Tab. 7). Celkový trend rastu vykazujú všetky sledované skupiny subjektov, čo je dôležitým faktorom zvyšovania sociálnej situácie zamestnancov v odvetví ako poukázali Chrastinová, Z, Belešová, S. a Jamborová, M. (2015). Najvyššiu priemernú vybavenosť osobnými nákladmi pozorujeme u skupiny subjektov bez podpôr LFA (15 870,35 €) a u skupiny subjektov bez AE podpôr (15 421,12 €). Nižšia priemerná vybavenosť bola u skupín poberajúcich dotácie. Podniky s LFA vykázali priemernú vybavenosť 11 598,35 € a podniky s AE podporami 11 313,52 €. Kontinuálny rastúci trend sa prejavil aj v porovnaní rokov 2007 a 2016, kedy priemerné nárasty medzi týmito referenčnými rokmi predstavovali u subjektov s LFA 55,28%, u subjektov bez LFA 64,26%, u subjektov s AE podporami 49,33% a u subjektov bez AE 65,29%.

Indikátor nákladovosti osobných nákladov vyjadrujúci pomer osobných nákladov k výnosom poukázal na skutočnosť, že skupiny subjektov nepoberajúce ani podpory LFA ani podpory AE, mali v sledovanom období nižšiu nákladovosť osobných nákladov ako skupiny, ktoré poberali podpory (Tab. 7). V prípade subjektov bez LFA podpôr bola nákladovosť nižšia o 14,02% v porovnaní s hodnotou nákladovosti u podnikov s LFA podporami. U podnikov bez AE podpôr bola nákladovosť až o 25,92% nižšia v porovnaní s úrovňou hodnôt u podnikov s AE podporami. Pri porovnaní subjektov s LFA a subjektov bez LFA pozorujeme, že osobné náklady beneficentov LFA boli vyššie o 21,54% pri vyšších priemerných výnosoch o 11,01%. Subjekty s AE podporami mali v roku nižšie priemerné osobné náklady v rokoch 2007 – 2016 o 62,06% ako subjekty bez AE dotácií a súčasne nižšie priemerné výnosy v referenčnom období o 69,65% ako subjekty bez AE podpôr.

Záver

Výsledky vybraných ukazovateľov poukázali na nasledovné skutočnosti:

- Vývoj časového radu zahrňujúceho roky 2007 – 2009 – 2013 – 2016 u väčšiny indikátorov vykázal v roku 2009 pokles, u niektorých podstatný, ktorý zodpovedá obdobiu dôsledkov finančnej a hospodárskej krízy. V rokoch 2013 a 2014 začíname pozorovať u väčšiny indikátorov rast, ktorý zodpovedá obdobiu pokrízového oživenia.
- U investičných podpôr sa ukázalo, že poklesy objemov dotácií v rokoch 2013 a 2014 súvisia s končiacim sa programovacím obdobím Programu rozvoja vidieka 2007 – 2013 a pomalším nábehom nového PRV 2014 – 2020.
- Neinvestičné podpory vykázali v rokoch 2013 a 2014 taktiež poklesy, avšak miernejšie. Vyššie neinvestičné dotácie u skupín subjektov poberajúcich LFA a AE platby sú vyššie aj práve kvôli dotáciám samotným (na 1 ha, aj na 1 zamestnanca). Pokles pri dotáciách na živočíšnu výrobu súvisel s postupným ukončením viazaných platieb a znížením národných doplnkových platieb. Zníženie zaznamenali aj objemy určené pre znevýhodnené oblasti. Pri platbe SAPS však pokračoval nastúpený trend stabilného každoročného zvyšovania sadiieb, a tým aj objemov dotácií. Vo všetkých štyroch skupinách bol rast kontinuálny.
- Vybrané ukazovatele ukázali, že pri porovnaní skupín subjektov s dotáciami LFA alebo AE so subjektmi bez dotácií, mnoho ukazovateľov produktivity, rentability a nákladovosti dosahuje priaznivejšie hodnoty u skupín nepoberajúcich dotácie, čo indikuje fakt, že subjekty bez dotácií dosahujú v mnohých ohľadoch lepšie výsledky nakoľko nie sú „handikepované“ prírodnými obmedzeniami, ktoré im nie sú schopné vykompenzovať v plnej miere ani uvedené dotácie, čo je možné pozorovať napr. pri ukazovateľoch ako produktivita práce z pridanej hodnoty, produktivita práce z výnosov, podiel pridanej hodnoty na výnosoch, ziskovosť, nákladovosť osobných nákladov. Uvedené konštatovanie sa vzťahuje aj na priame porovnanie „skupín poberatelia – nepoberatelia LFA platieb“ a „poberatelia – nepoberatelia AE platieb“. Vývoj je podobný v skupine beneficietov LFA platieb a v skupine beneficietov AE platieb, pretože väčšina poberateľov LFA podpôr je zároveň poberateľom AE dotácií, čo zdôvodňuje zároveň vyššie objemy platieb LFA pri skupine subjektov poberajúcich AE podpory.
- Výška finančných podpôr významne dopĺňa príjmy subjektov v odvetví poľnohospodárstva.
- Z hľadiska sociálno-ekonomického je významným faktom kontinuálne rastúci trend vybavenosti zamestnancov osobnými nákladmi vo všetkých štyroch sledovaných skupinách subjektov.

Literatúra

- [1] CHRASTINOVÁ, Z.- BELEŠOVÁ, S.- JAMBOROVÁ, M.: Ekonomicko-sociálne aspekty poľnohospodárstva, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XV. 1 / 2015
- [2] CHAJDIK, J.: Ekonomická analýza stavu a vývoja firmy, Statis, 2004
- [3] ONDREJKOVIČ P.- BEDNÁRIK R.: Sociálne ukazovatele a možnosti ich použitia, Katedra sociológie Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, Nitra, Stredisko pre štúdium práce a rodiny, Bratislava, PEDAGOGIKA.SK, roč. 1, 2010, č. 2
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. a kol: Vybrané ekonomicko-sociálne aspekty rozvoja poľnohospodárstva a potravinárstva. Výskumná správa, Bratislava 2014, NPPC-VÚEPP, 127 s. tab. príloha
- [5] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2014 Bratislava, MPRV SR, 2015
- [6] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015 Bratislava, MPRV SR, 2016
- [7] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2016 Bratislava, MPRV SR, 2017

Došlo 2. 3. 2018

Kontaktná adresa

Ing. Zdeno ŠTULRAJTER

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

Trenčianska 55

824 80 Bratislava

tel.: 02 58243 284

e-mail : zdeno.stulrajter@vuepp.sk

Vanda Rogovská

Konkurencieschopnosť slovenského vinárskeho priemyslu v európskom hospodárskom priestore s dôrazom na krajiny Vyšehradskej štvorky

Competitiveness of the Slovak wine industry in the European Economic Area with a focus on the Visegrad countries

Abstract The aim of the paper is to evaluate the competitiveness of the Slovak wine industry in the European Economic Area, with particular regard to the countries of the Visegrad Group (V4) and the proposal of measures contributing to the increase the competitiveness of Slovak viniculture on foreign market of the European Union (EU). It can be stated that the quality of Slovak wine is on high level, but the competitiveness of the sector on EU market has a negative trend. Choose the appropriate measures to improve this situation we consider therefore for the key management decision of the Slovak wine industry enterprises.

Keywords quality - competitiveness - Slovak wine industry - Visegrad Four

Abstrakt Cieľom príspevku je zhodnotenie konkurencieschopnosti slovenského vinárskeho priemyslu v európskom hospodárskom priestore, s osobitným zreteľom na krajiny Vyšehradskej štvorky (V4) a návrh opatrení súvisiacich so zabezpečením zvýšenia konkurencieschopnosti slovenského vinárskeho priemyslu na zahraničnom trhu EÚ. Možno konštatovať, že kvalita slovenského vína má vysokú úroveň, avšak konkurencieschopnosť odvetvia na trhu EÚ má negatívny trend. Zvoliť vhodné opatrenia na zlepšenie tohto stavu pokladáme preto za kľúčové rozhodnutia manažmentu slovenských vinárskych podnikov.

Kľúčové slová kvalita - konkurencieschopnosť - slovenský vinársky priemysel - Vyšehradska štvorka

Medzi výrobné odvetvia s dlhou tradíciou a so stabilným miestom v rámci potravinárskeho priemyslu na Slovensku patrí vinárstvo. Zároveň tvorí domáce kultúrne a historické dedičstvo. Prevažná väčšina výroby vína je na rozdiel od ostatných potravinárskych výrobkov vo vlastníctve domáceho kapitálu. Slovenské vína dokážu obstať v tvrdej zahraničnej konkurencii, čoho dôkazom je čoraz viac ocenení z významných svetových súťaží a prehliadok.

Na výrobe vín sa rovnakou mierou podieľa vinohradníctvo i vinárstvo. Vinárstvo je osobitným odvetvím, ktoré sa v porovnaní s inými vyznačuje viacerými špecifikami, akými sú napríklad viazanosť na územie a najmä na surovinu a takisto najvyššia možná miera regulácie zo strany EÚ. Z dôvodu historického vývoja sú na Slovensku pestovanie hrozna a výroba vína stále majetkovo i organizačne oddelené. Tento stav sa síce postupne mení k lepšiemu, napriek tomu je naďalej zriedkavosťou vinárstvo, ktoré spracováva hrozno z vlastnej výroby a

vinohrad, ktorý majiteľ obhospodaruje pomocou vlastných kapacít. Odlišný vývoj prvovýroby a spracovania zapríčinil podstatný rozdiel v súčasnej úrovni týchto dvoch zložiek. Zatiaľ čo vinárstvo zažilo v polovici deväťdesiatych rokov technologickú revolúciu, vinohradníctvo sa nachádza v neistej pozícii. Pred tridsiatimi rokmi dominovali slovenskému vinárstvu socialistické veľkovýroby, ktoré boli budované veľkoryso a umožňovali extenzívny rast. Odvetvie vinárstva sa dokázalo prispôsobiť transformovaným podmienkam 21. storočia a dnes je vybudované na úrovni svetových štandardov. Vinohradníctvo doplatilo na reformu výrobných a vlastníckych vzťahov zo začiatku deväťdesiatych rokov. Zameranie veľkovýrobcov vína na lacný import vín a muštov neumožnilo dostať do sektoru vinohradníctva potrebné finančné prostriedky; zánik družstiev, stavebný boom a reštitúcie vyvolali tlak na zrušenie rozhodujúcich častí vinohradníckych plôch a táto likvidácia nebola dostatočne nahradená podporou výsadby nových viníc. Situácia vo vinohradoch je dnes hlavným obmedzujúcim ukazovateľom rozvoja vinárstva (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky, 2014).

Metodický postup

V príspevku je charakterizovaná súčasná situácia vo vinárskom priemysle, pri ktorej bola použitá metóda **analýzy a syntézy**.

Prostredníctvom kvantitatívnych dát zo **sekundárneho prieskumu** sme určili vývojovú tendenciu dovozu a vývozu vinárskeho priemyslu krajín V4 v rámci Európskej únie. Údaje o exporte a importe boli získané z databázy Medzinárodného obchodného centra (International Trade Centre - ITC), ktoré je spoločnou agentúrou Svetovej obchodnej organizácie (World Trade Organization - WTO) a Konferencie OSN o obchode. Dáta sú založené na medzinárodnej klasifikácii tovaru, na tzv. Harmonizovanom systéme (HS) a štatistiky boli čerpané z hlásení na colných správach. Pre účely nášho výskumu sme použili nasledovné údaje HS (Európska únia, 2013):

- trieda IV - pripravené potraviny, nealkoholické a alkoholické nápoje a ocot, tabak a vyrobené náhradky tabaku,
- kapitoly 22 - nealkoholické a alkoholické nápoje a ocot,
- podkapitoly 2204 -víno z čerstvého hrozna, vrátane vína obohateného alkoholom, hroznový mušt.

Hodnotenie konkurencieschopnosti vinárskeho odvetvia krajín V4 na trhu EÚ sme realizovali použitím **indexu preukázaných komparatívnych výhod RCA**. Pre výpočet RCA bol použitý nasledovný vzorec:

$$RCA = \ln [(x:m) / (X:M)]$$

Kde:

x = hodnota exportu komodity do sledovanej krajiny,

m = hodnota importu komodity zo sledovanej krajiny,

M = hodnota celkového importu odvetvia zo sledovanej krajiny.

Ak:

$RCA > 0 \rightarrow$ príslušná komodita má komparatívnu výhodu,

$RCA < 0 \rightarrow$ príslušná komodita má komparatívnu nevýhodu,
 $RCA = 0 \rightarrow$ nejde ani o komparatívnu výhodu, ani o nevýhodu príslušnej komodity.

V ďalšej časti bola vypracovaná podrobná **SWOT analýza** slovenského vinárskeho odvetvia. Táto univerzálna analytická technika je zameraná na vyhodnotenie súčasného stavu z rôznych hľadísk, a to z hľadiska silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození. Zároveň načrtáva možné alternatívy budúceho vývoja, možnosti na ich využitie, prípadne ich riešenie.

V závere príspevku sme navrhli **opatrenia súvisiace so zabezpečením zvýšenia konkurencieschopnosti** slovenského vinárskeho priemyslu na zahraničnom trhu EÚ.

Vlastná práca

1. Analýza vinárskeho priemyslu

Výroba vína v tradičných krajinách južnej Európy v posledných rokoch pozvoľna klesá a čoraz viac rastie produkcia na územiach štátov, kde sa v minulosti hrozno nepestovalo. Tomu zodpovedá aj zvyšovanie počtu vinohradov v krajinách ako sú Čína, USA, Argentína a Čile. Táto situácia je predovšetkým dôsledkom klčovania vinohradov, ktoré je súčasťou Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Napriek tomu je tretina svetovej výmery viníc lokalizovaná v Španielsku, Francúzsku a Taliansku. Najväčší nárast vinohradov je zaznamenaný v Číne, kde v období rokov 2010 až 2015 pribudlo až 36 % plôch osiatych touto plodinou; mierne prírastky sú evidované v Argentíne a Čile. Aj keď výmera vinohradov vo svete klesá, produkcia hrozna stúpala za rovnaké časové obdobie zo 648 miliónov ton na maximum 777 miliónov ton v roku 2013, a to vďaka zvyšujúcim sa výnosom a zakladaniu viníc v priaznivejších klimatických podmienkach. V roku 2000 sa nachádzalo 63 % vinohradov v Európe, 19 % v Ázii a 12 % v Amerike. Údaje za rok 2015 sú výrazne odlišné. Na Európu pripadá necelých 50 % plôch osiatych vinicami, podiel v Ázii sa zvýšil na 24 % a v Amerike mierne stúpol na 14 % (Meravá, 2017).

Na svetovom trhu s vínom možno v súčasnosti pozorovať päť základných trendov:

- vývoz sa za uplynulých dvadsať rokov zdvojnásobil. Európa si zachovala vedúcu pozíciu, keď vyváža 58 % zo svojej celkovej produkcie;
- svoj podiel na svetovej produkcii zvýšili noví producenti (Nový Zéland, Čile, Austrália, Južná Afrika);
- USA predstihli Francúzsko a stali sa s objemom ročnej spotreby 31 mil. hektolitrov najväčším konzumentom vína;
- na Európu stále pripadá približne polovica globálnej spotreby;
- v stovke najprestížnejších značiek vín sa nachádza 84 francúzskych (Retailnews, 2015).

Vývojové tendencie vinárskeho priemyslu v krajinách Európskej únie

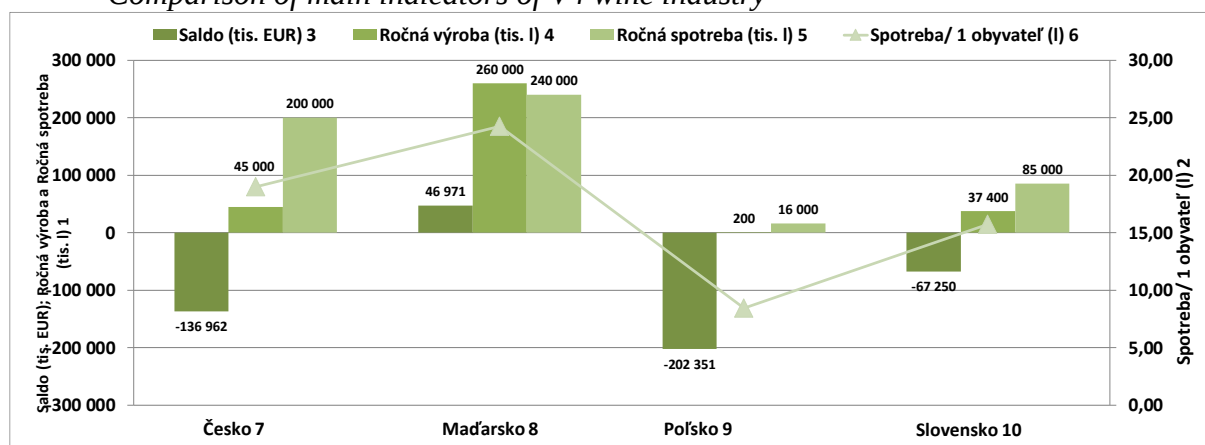
Krajiny EÚ patria medzi najväčších výrobcov a spotrebiteľov vína na celom svete, pričom ich produkcia predstavuje až 60% celosvetovej výroby. Spotreba vína v EÚ sa pohybuje taktiež okolo 60 %.

Približne tretina európskej produkcie vína sa vyrobí vo Francúzsku a medzi ďalších veľkých výrobcov patria Španielsko, Taliansko, Portugalsko, Rumunsko, Nemecko a Grécko.

Vinohradníctvo a vinársky priemysel je v Európskej únii regulovaný Spoločnou poľnohospodárskou politikou.

Vinársky priemysel v krajinách V4 úzko súvisí s klimatickými podmienkami a veľkosťou vinohradníckych regiónov. V grafe 1 sa nachádzajú hlavné ukazovatele vinárskeho priemyslu krajín V4 ako je výroba, spotreba a saldo obchodnej bilancie (údaje z roku 2014).

Graf 1 Porovnanie hlavných ukazovateľov vinárskeho priemyslu krajín V4
Comparison of main indicators of V4 wine industry

Prameň: Vlastné spracovanie podľa¹¹ International Organisation of Vine and Wine (OIV), Euromonitor, www.trademap.org

1/ Balance (th. EUR); annual production and annual consumption (th. l), 2/ consumption per 1 inhabitant (l), 3/ balance (th. EUR), 4/ annual production (th. l), 5/ annual consumption (th. l), 6/ consumption per 1 inhabitant (l), 7/ Czech Republic, 8/ Hungary, 9/ Poland, 10/ Slovakia, 11/ Source: Own work according to

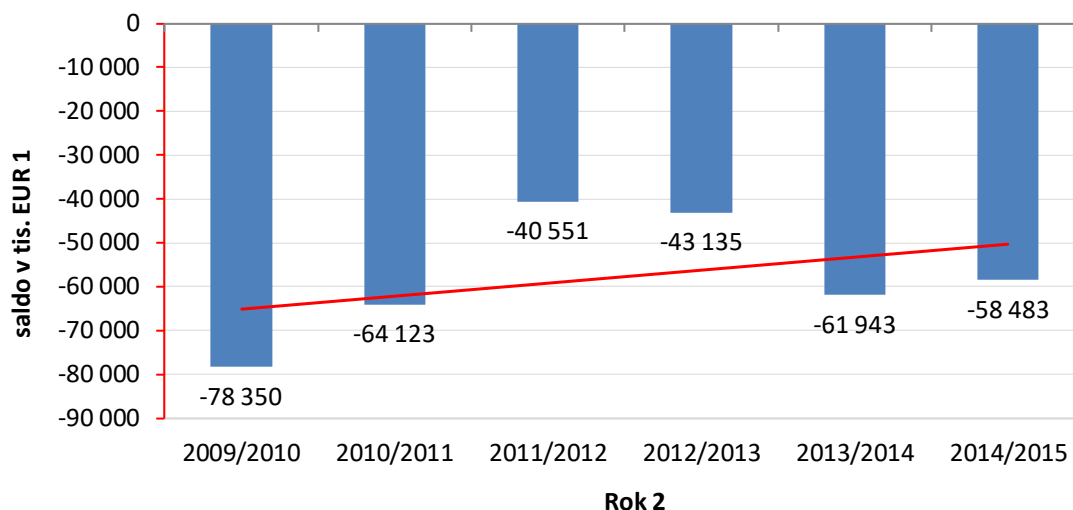
Slovenský vinársky priemysel – súčasná situácia a jeho perspektíva

V dôsledku zmenšovania pestovateľských plôch vinohradov postupne klesá na Slovensku produkcia hrozna na výrobu vína. Podiel produkcie vína, ktoré je vyrobené z domácej suroviny, sa znižuje a predstavuje zhruba 50 %, z čoho vyplýva, že slovenský vinársky priemysel nie je vo výrobe muštového hrozna ako vstupnej suroviny sebestačný. K tejto situácii prispieva aj skutočnosť, že Slovensko leží v Európe na severnej hranici pestovania viniča hroznorodého, a preto je znevýhodnené klimatickými podmienkami oproti juhoeurópskym pestovateľom. Výrobné kapacity producentov vína sú dlhodobo využívané len na zhruba 50 %. Podiel slovenských výrobkov vinárskeho priemyslu sa na domácom trhu za posledných desať rokov znížil zo 74,0 % na 46,1 % (Matošková, Gálik, 2014). Tento nepriaznivý trend spôsobuje takisto znižujúcu sa zamestnanosť v uvedenom sektore a zároveň mení celkový vzťah krajiny v súvislosti s premenou vinohradov na stavebné parcely. Pozitívnym faktom je stúpajúca kvalita slovenského vína, čo potvrdzujú aj úspechy

z prestížnych zahraničných výstav. V grafe 2 sa nachádza vývoj salda zahraničného obchodu s vínom za obdobie rokov 2009 až 2015.

Graf 2 Vývoj salda zahraničného obchodu s vínom na Slovensku v období rokov 2009 – 2015*

*Development of the foreign trade balance in wine in Slovakia in the period 2009 – 2015**

Prameň: Vlastné spracovanie podľa situačných a výhľadových správ pre vinič hroznorodý a hroznové víno³, NPPC-VÚEPP, http://www.vuepp.sk/04_komodity.htm

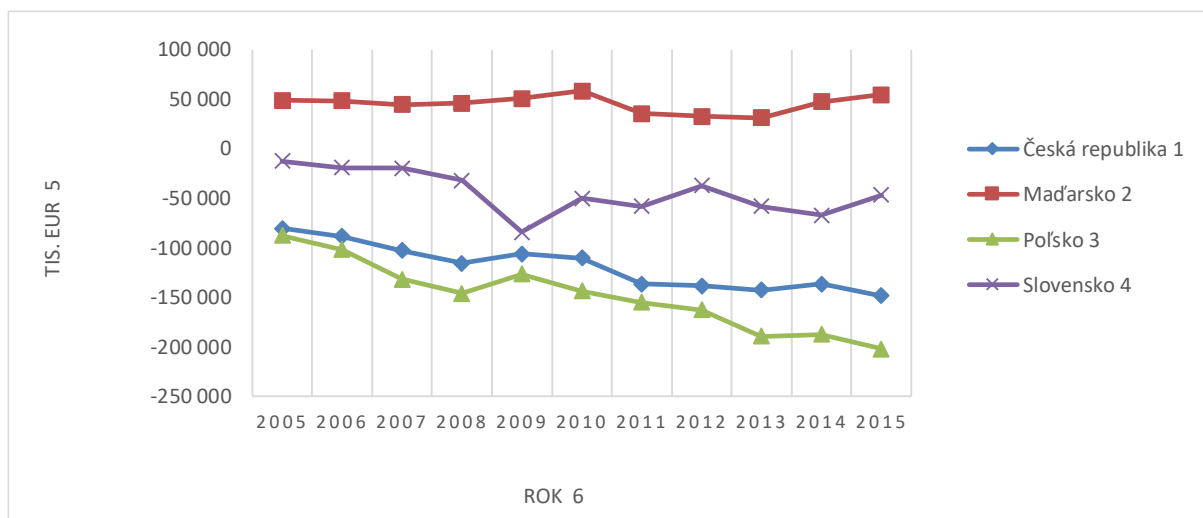
Poznámka: *od zavedenia EUR na Slovensku v roku 2009⁴

1/ Trade balance in thousand EUR, 2/ year, 3/ Source: Own work according to situation and outlook reports for vine and wine; 4/ Note: *since the introduction of the euro in Slovakia in 2009

Vývoj zahraničného obchodu s vínom v jednotlivých krajinách Vyšehradskej štvorky v rámci Európskej únie

Prostredníctvom údajov zo sekundárneho prieskumu sme určili vývoj vývozu a dovozu vína v rámci krajín EÚ a zároveň sme definovali postavenie slovenského vinárskeho odvetvia na tomto trhu, s osobitným zreteľom na krajiny V4 (graf 3). Z uvedeného grafu vyplýva, že saldo obchodnej bilancie krajín V4 v rámci EÚ v kategórii víno z hrozna je až s výnimkou Maďarska dlhodobo pasívne

Graf 3 Obchodná bilancia vína krajín V4 v rámci EÚ za obdobie 2006 – 2015
Trade balance with wine of V4 countries within the EU for the period 2006 – 2015

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov z www.trademap.org⁷

1/ Czech Republic, 2/ Hungary, 3/ Poland, 4/ Slovakia, 5/ thousand EUR, 6/ year, 7/ Source: Own work based on data from www.trademap.org

Pre účely hodnotenia konkurencieschopnosti vinárskeho odvetvia krajín V4 na trhu EÚ sme použili index RCA. Jeho výsledky za jednotlivé krajiny V4 sú znázornené v Tab. 1.

Tab. 1: Výpočet ukazovateľa RCA (2006 – 2015)
Calculation of the RCA indicator (2006 – 2015)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SK										
x/m	0,37456	0,84570	0,40965	0,16190	0,29589	0,40138	0,45534	0,29389	0,29207	0,34130
X/M	0,44713	0,82741	0,61811	0,53159	0,60548	0,76660	0,92542	0,59705	0,53773	0,55648
(x/m)/ (X/M)	0,83769	1,02211	0,66274	0,30455	0,48868	0,52358	0,49204	0,49224	0,54315	0,61332
ln [(x/m)/ (X/M)]	-0,17710	0,02187	-0,41137	-1,18892	-0,71605	-0,64706	-0,70920	-0,70879	-0,61036	-0,48887
HU										
x/m	3,08078	2,40400	2,54938	4,06718	4,01607	1,89176	1,70185	1,56966	2,43913	3,29220
X/M	0,73918	0,79631	0,94344	1,00129	1,15747	1,08923	1,62255	2,23820	1,76404	1,71659
(x/m)/ (X/M)	4,16782	3,01893	2,70222	4,06194	3,46970	1,73679	1,04887	0,70130	1,38269	1,91787
ln [(x/m)/ (X/M)]	1,42739	1,10490	0,99407	1,40166	1,24407	0,55204	0,04772	0,35481	0,32403	0,65122
PL										
x/m	0,00342	0,01076	0,01203	0,02118	0,02486	0,02418	0,01975	0,01672	0,01351	0,00376
X/M	0,89317	0,57932	0,58782	0,71220	0,80827	0,79250	0,69281	0,81737	0,99752	1,05405
(x/m)/ (X/M)	0,00383	0,01858	0,02046	0,02974	0,03075	0,03051	0,02851	0,02045	0,01354	0,00357
ln [(x/m)/ (X/M)]	-5,56385	-3,98568	-3,88904	-3,51518	-3,48179	-3,48976	-3,55763	-3,88960	-4,30208	-5,63552
CZ										
x/m	0,08383	0,11109	0,14948	0,14644	0,16556	0,19520	0,19927	0,23744	0,19794	0,15801
X/M	1,01324	1,10296	1,09299	1,09678	1,01918	0,79114	0,93922	1,00940	1,06144	1,10926
(x/m)/ (X/M)	0,08274	0,10072	0,13676	0,13352	0,16244	0,24673	0,21216	0,23523	0,18648	0,14244
ln [(x/m)/ (X/M)]	-2,49200	-2,29500	-1,99000	-2,01400	-1,81700	-1,39900	-2,15400	-1,44700	-1,67943	-1,94881

Prameň: Vlastné spracovanie¹

1/ Source: Own work

Z výsledkov vyplýva, že Maďarsko ako jediný zástupca krajín V4 dosahuje v indexe RCA za obdobie desiatich rokov výlučne kladné hodnoty, z čoho vyplýva jeho komparatívna výhoda pri umiestňovaní svojej produkcie vína na trhu EÚ. Výsledky ostatných troch krajín V4 sú záporné, a preto Česká republika, Slovensko a Poľsko vykazujú v sledovanej komodite komparatívnu nevýhodu.

2. Návrh odporúčaní v oblasti kvality pre slovenský vinársky priemysel s cieľom zvýšenia jeho konkurencieschopnosti

Pri návrhu odporúčaní, ktoré majú zabezpečiť zvýšenie konkurencieschopnosti slovenských vinárskych podnikov na zahraničných trhoch budeme vychádzať zo SWOT analýzy slovenského vinárskeho priemyslu. Podkladom pre jej vypracovanie bol rozbor súčasnej situácie a perspektívy vinárskeho priemyslu na Slovensku i vo svete a skúmanie vývojových tendencií zahraničného obchodu Slovenska.

V tabuľke 2 sa nachádza hodnotenie silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození slovenského vinárskeho priemyslu.

Tab. 2: SWOT analýza slovenského vinárskeho priemyslu
SWOT analysis of the Slovak wine industry

Silné stránky	Slabé stránky
• vhodné prírodné podmienky pre pestovanie viniča hroznorodého • kultúra a tradícia vinohradníctva a vinárstva • orientácia na výrobu kvalitnejších vín • ocenenia z medzinárodných výstav a súťaží • pestrá odrodová skladba • zdravý bankový sektor, možnosť využitia úverov • možnosť čerpania dotačných prostriedkov z fondov EÚ a od štátu	• pomalé čerpanie podpory zo strany štátu a EÚ • nedostatočná domáca surovinová základňa • pomalá a nedostatočná obnova vinohradov • nedostatočný objem finančných zdrojov pre modernizáciu • nedostatočné výdavky na výskum a vývoj a jeho nedostatočná prepojenosť na vinársky priemysel • nedostatočné využitie kapacít vinárskeho priemyslu • nedostatočne rozvinutý marketing • chýbajúce ľudské zdroje • vysoká nákladovosť výnosov • nízka konkurencieschopnosť na domácom i zahraničnom trhu • nízky záujem podnikov o členstvo v odbytových organizáciách • nevysporiadané vlastnícke vzťahy na trhu s pozemkami • neprehľadná legislatíva • rozdelenie odvetvia na prvovýrobu a spracovateľský priemysel (absencia spoločných záujmov smerujúcich k rozvoju odvetvia) • neochota spolupráce jednotlivých vinárskych subjektov

Pokračovanie Tab.2

Príležitosti	Ohrozenia
• voľné výrobné kapacity • kvalita produkcie • nové odrody hrozna • budovanie značky „Slovenské víno“ • rozvíjanie starých tradícií • zlepšenie marketingu • stúpajúca ochota spotrebiteľov zaplatiť viac za kvalitu a slovenské výrobky • využitie potenciálu pre rozvoj agroturistiky • vytvorenie vinárskeho klastra • ocenenia z medzinárodných výstav a súťaží • obnovenie hospodárskeho rastu, rast kúpyschopnosti obyvateľstva • zlepšenie čerpania podpory z EÚ • zvýšenie výdavkov na výskum a vývoj • inovácia produktov (bio, organická výroba) • podpora „predaja z dvora“ • výchova spotrebiteľa k lojalite k domácim výrobkom • zvyšujúca sa konzumácia vína • nové formy odbytu (internet) • dôsledná kontrola kvality vína	• lacná zahraničná konkurencia • obmedzená surovínová základňa • obchodná politika supermarketov • riziko spojené s počasím • zmeny legislatívy • nerovnomerná podpora zo strany EÚ • nedostatočne funkčné právne prostredie (vymáhateľnosť práva, korupcia) • rast cien výrobných vstupov (energie) • nedostatočná lojalnosť slovenských spotrebiteľov • chýbajúce ľudské zdroje • klientelizmus a administratívna náročnosť pri získavaní podpory zo strany EÚ a štátu

Prameň: Spracované na základe výsledkov vlastného prieskumu¹

1/ Source: Processed on the base of own research results

Príležitosti pre zvýšenie konkurencieschopnosti a zlepšenie postavenia slovenských vinárskych subjektov v rámci európskeho hospodárskeho priestoru vidíme v nasledovných oblastiach:

➤ *Orientácia na výrobu vín vyššej kvalitatívnej kategórie*

Vzhľadom k tomu, že Slovensko nie je krajinou s vysokou produkciou vinárskeho priemyslu a slovenské vinohradnícke oblasti sa nachádzajú v severnej oblasti vinohradníckej zóny, nemôže v objemoch konkurovať najväčším producentom z južnej oblasti EÚ. Slovenskí výrobcovia sa preto musia orientovať na výrobu kvalitnejších druhov vín s chráneným označením pôvodu (CHOP) alebo chráneným zemepisným označením (CHZO). V tejto súvislosti je treba poukázať na to, že je potrebné zvýšiť informovanosť slovenských spotrebiteľov o označovaní CHOP alebo CHZO.

Slovensko disponuje mimoriadne širokou odrodovou skladbou a špecifickými klimatickými podmienkami, ktoré dodávajú domácej produkcii nezameniteľný charakter. Táto diverzita tvorí významný potenciál z hľadiska originality a jedinečnosti našich vín a zároveň predstavuje zdroj konkurenčnej výhody slovenského vinárskeho priemyslu (Ailer, 2010).

➤ *Zlepšenie situácie so vstupnou surovinou*

Napriek možnosti využívania prostriedkov z fondov EÚ na reštrukturalizáciu vinogradov plocha rodiacich vinogradov a tým aj produkcia hrozna každoročne klesá. Slovensko nie je v pestovaní stolového ani muštového hrozna sebestačné, preto značná časť produkcie slovenských vín je vyrobená z dovezeného hroznového muštu. Až 80 % prostriedkov EÚ, ktoré boli Slovensku vyčlenené v rámci Spoločnej organizácie trhu (SOT) s vínom na podporné opatrenia vo vinárskom priemysle, boli určené na reštrukturalizáciu vinogradov a je potrebné zlepšiť ich čerpanie.

Ďalším dôležitým faktorom je doriešenie situácie na trhu s pozemkami – vysporiadanie vlastníckych vzťahov, zamedzenie predaja pôdy na stavebné parcely a zabezpečenie obhospodarovania už existujúcich vinogradov. Do úvahy treba brať aj fakt, že vinohrady sú kultúrnym a historickým dedičstvom a zároveň určujú ráz krajiny.

➤ *Efektívnejšie čerpanie prostriedkov z EÚ*

Na podporné opatrenia pre vinársky priemysel bolo v EÚ v rámci SOT s vínom vyčlenených pre Slovensko pre obdobie rokov 2014 – 2018 celkovo 25 miliónov EUR, z toho najviac na reštrukturalizáciu a konverziu vinogradov - takmer 20 miliónov. Okrem reštrukturalizácie a konverzie vinogradov môžu subjekty zažiadať o príspevky na podporu propagácie v treťom štáte, resp. členskom štáte EÚ, na poistenie úrody a investície do podnikov, ktoré pomôžu zvýšiť stupeň inovácie a modernizácie. Odporúčané sú investície do nových enologických postupov s využitím najnovších poznatkov z vedy a výskumu, napríklad na výrobu environmentálne výhodných výrobkov, ktoré bude EÚ v nadchádzajúcom období uprednostňovať. Ďalšími možnosťami je modernizácia výrobného zariadenia alebo inovácie skladovania.

V rámci zabezpečenia odbytu produkcie odporúčame vinárskym subjektom voliť aj alternatívne formy odbytu, pôsobiť na regionálnej úrovni, podporovať predaj z dvora. Distribučné kanály je potrebné zamerať aj na vekovo mladších spotrebiteľov, vhodným príkladom je vytvorenie e-shopu.

➤ *Vhodná voľba nástrojov marketingovej komunikácie*

Vinárske spoločnosti by sa mali zamerať na využívanie nových marketingových nástrojov – napríklad na tvorbu adresných online marketingových kampaní. Ďalšími možnosťami sú zážitková turistika a agroturistika za vínom, ktoré sa tešia mimoriadnej obľube v krajinách EÚ. I na Slovensku sú už organizované viaceré tzv. vínne cesty, Vhodnou alternatívou by sa mohlo stať podujatie s celonárodným dosahom, kde by sa prezentovali výrobcovia zo všetkých slovenských vinohradníckych regiónov.

Pri propagácii slovenského vína doma i v zahraničí je potrebné účasť na medzinárodných výstavách a prehliadkach, ako napríklad Vinalies Internationales Paris (Francúzsko), Prowein Düsseldorf (Nemecko) a AWC Vienna (Rakúsko). účasť na týchto podujatiach je možné financovať z prostriedkov EÚ.

Ďalšou z možností je vytvorenie „značky Slovensko“, ktorá by zabezpečila lepšiu identifikáciu slovenských vín v zahraničí a uľahčila tým prienik na nové trhy.

➤ *Založenie vinárskeho klastra*

Slovenský vinársky priemysel je tvorený prevažne malými a strednými podnikmi, a preto spolupráca medzi nimi by mohla byť vhodným spôsobom na zníženie nákladov exportu. Možnou formou spolupráce je vytvorenie klastrov, založených na geografickej blízkosti pestovateľov viniča, výrobcov vína a ďalších subjektov zainteresovaných vo vinohradníctve. Podľa T. Hluškovéj a M. Šášikovej (2014), ktoré v roku 2014 uskutočnili prieskum medzi slovenskými vinárskymi podnikmi, sú subjekty pôsobiace vo vinárskom a vinohradníckom priemysle na Slovensku ochotné spolupracovať, pretože sú si vedomé príležitosti a výhod vyplývajúcich zo vzájomnej kooperácie. Pozitívne výsledky spolupráce však budú závisieť na ochote a schopnosti podnikov koordinovať svoje aktivity.

➤ *Zlepšenie v oblasti ľudských zdrojov*

Zvýšenie investícií do vzdelávania, výskumu a vývoja sa môže stať dôležitým zdrojom konkurenčnej výhody vinárskych podnikov. Zároveň môže užšie prepojenie teoretických poznatkov s praktickými skúsenosťami prispieť k nárastu záujmu o vinohradníctvo a vinárstvo zo strany mladých ľudí. Tento zámer je podporovaný aj vládou Slovenskej republiky, ktorá rozdelí 48 miliónov EUR vo forme nenávratných finančných príspevkov na subvencovanie mladých farmárov do 40 rokov.

➤ *Podpora zo strany štátnych orgánov*

Podpora zo strany štátu je ďalšou možnosťou pre rozvoj slovenského vinárskeho priemyslu. Priemerný vek pracovníkov pôsobiacich v tomto odvetví je na Slovensku 50 rokov (Slugeň, 2014). Poskytovanie finančnej podpory mladým a začínajúcim vinohradníkom do 40 rokov by preto pomohlo zvýšiť zamestnanosť v odvetví. Oslobodenie drobných výrobcov, napríklad s objemom výroby do 10 000 litrov ročne od daňového zaťaženia by mohlo byť ďalšou možnosťou zvýšenia motivácie venovať sa výrobe vína.

Väčšiu a dôslednejšiu kontrolu enologických postupov s cieľom zabezpečenia kvality vína môžu štátne orgány zabezpečiť prostredníctvom kontrolnej činnosti.

Ďalšie opatrenie sa týka rozdeľovania príspevkov na podporu. Pri ich prideliťovaní treba dbať i na regionálne rozdiely a podporovať aj menej rozvinuté regióny Slovenska.

V súvislosti so zabránením úbytku poľnohospodárskej pôdy jej transformáciou na stavebné parcely navrhujeme zaviesť poplatok za štvorcový meter pri takejto zmene.

Povinnosťou majiteľov vinohradov je ich udržiavanie, pretože vinohrady okrem iného spoluutvárajú ráz krajiny. Preto by bolo vhodné uvažovať o zavedení dane za neobhospodarované vinohrady.

➤ *Inšpirácia krajinami V4*

Pri identifikácii faktorov úspešnosti sa môžu slovenské vinárske podniky inšpirovať i opatreniami na podporu odvetvia z krajín V4. Maďarsko za posledných 20 rokov výrazne reštrukturalizovalo vinohrady a modernizovalo výrobné zariadenia a enologické postupy. Významnou mierou k tomu prispel rozmach zakladania spoločných podnikov medzi malými

vinármi a zahraničnými investormi. K úspešnosti maďarského vinárskeho priemyslu prispieva i fakt, že vinárske subjekty investujú významné finančné prostriedky do výskumu a vývoja. Pozitívnym príkladom z Českej republiky sú výrazné investície do výsadby nových kvalitatívne lepších vinohradov. Česká republika preto disponuje o polovicu väčšou plochou rodiacich vinohradov ako Slovensko. V Poľskej republike spotreba vína v poslednom období stúpa. Keďže táto krajina nedisponuje vhodnými klimatickými podmienkami na pestovanie viniča, vidíme možnosť pre slovenských vinárov pokúsiť sa presadiť na tomto trhu. Priaznivá geografická poloha Poľska predstavuje pre slovenských vinárov zdroj významnej konkurenčnej výhody.

Záver

Celosvetová produkcia vína trvalo prevyšuje dopyt. EÚ je v súčasnosti najväčším svetovým výrobcom, spotrebiteľom, vývozcom a dovozcom vína. Vinársky priemysel v EÚ je najviac regulovanou oblasťou v rámci spoločnej organizácie trhu (SOT). Slovensko sa po vstupe do EÚ v roku 2004 muselo týmto podmienkam prispôbiť. V rámci SOT s vínom poskytuje EÚ svojim členským krajinám podporné opatrenia v rôznych oblastiach. Keďže Slovensko nie je krajina s vysokou produkciou vinárskeho priemyslu, základnou stratégiou slovenskej vlády bolo vybrať podporné opatrenia tak, aby sa vinohradníctvo a vinárstvo na Slovensku udržalo ako tradičný výrobný segment v regióne a aby slovenskí výrobcovia naďalej mohli dodávať svoju produkciu na trh. Najdôležitejším z podporných opatrení je komplexná reštrukturalizácia vinohradov, pretože vinohrady predstavujú nielen výrobný, ale aj kultúrny prvok krajiny. Dôsledkom reštrukturalizácie vinohradov je zvýšenie záujmu o vinárske odvetvie, pretože výroba vína a produkcia hrozna sa stáva ziskovou. Rentabilita odvetvia pozitívne vplýva na zamestnanosť v regióne, ktorá sa zvyšuje spolu s ďalšími naväzujúcimi aktivitami, akými sú zážitková turistika a agroturistika za vínom. Ďalšie opatrenie je zamerané na propagáciu a tým zvýšenie odbytových možností producentov vína, ktorí nemusia prijímať nevýhodné podmienky obchodných reťazcov. Propagácia označovania vín v zmysle Politiky kvality EÚ a vyvolanie záujmu o Slovensko ako zaujímavej destinácie pre vinársku turistiku patria tiež medzi ciele podpory. Zvýšenie ochrany vinohradníkov pred stratami spôsobenými klimatickými podmienkami má zabezpečiť zaradenie opatrenia na poistenie úrody. Kompletná strata úrody ohrozuje konkurencieschopnosť vinohradníkov a môže spôsobiť ich likvidáciu. Poistenie úrody eliminuje riziko definitívneho ukončenia vinohradníctva a takisto zmierňuje nároky na štátnu pomoc v prípade katastrofy. Investície sú zamerané aj na zavádzanie nových prvkov na etikety, ktoré majú prispieť k vysledovateľnosti pôvodu vína zákazníkmi i orgánmi štátnej kontroly. Tieto prvky slúžia na podporu transparentnosti procesu výroby vína a poskytnú informácie o pôvode hrozna (jeho pestovateľa), lokalizácii vinohradu až po jeho spracovateľa - vinára.

V príspevku bol uskutočnený rozbor konkurencieschopnosti slovenského vinárskeho priemyslu. Možno konštatovať, že výroba vína na Slovensku je na kvalitatívne vysokej úrovni, avšak konkurencieschopnosť odvetvia na trhu EÚ má negatívny trend. Zvoliť vhodné opatrenia na zlepšenie tohto stavu pokladáme preto za kľúčové rozhodnutia manažmentu slovenských vinárskych podnikov.

Literatúra

- [1] AILER, Š. (2010): Prečo sú slovenské vína jedinečné? Zborník z vinárskeho a vinohradníckeho fóra, Trenčianske Teplice. Nitra: SPU, 2010. ISBN 978-80-552-0388-1.
- [2] EUROMONITOR (2015a). Passport Wine in the Czech Republic
- [3] EUROMONITOR (2015b). Passport Wine in Poland
- [4] EUROMONITOR (2015c). Passport Wine in Hungary
- [5] EURÓPSKA ÚNIA (2013). Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) č. 1001/2013 zo 4. októbra 2013, ktorým sa mení príloha I k nariadeniu Rady (EHS) č. 2658/87 o colnej a štatistickej nomenklatúre a o Spoločnom colnom sadzobníku. 1998. https://www.financnasprava.sk/img/pfsedit/Dokumenty/PFS/Podnikatelia/Clo_obchodny_tovar/Nomenklatura/Colny_sadzobnik/Colny_sadzobnik_na_rok_2014.pdf
- [6] HLUŠKOVÁ, T. – ŠÁŠIKOVÁ, M. (2014): Úloha marketingových aliancií a klastrov pri uľahčovaní expanzie na zahraničné trhy (na príklade vinárskych firiem). In: Ekonomika poľnohospodárstva. 2014, roč. XIV.1/2014, s. 78 – 92. ISSN 1338-6336
- [7] INTERNATIONAL ORGANISATION OF VINE AND WINE (2016): State of the vitiviniculture world market.]. [cit. 13.02.2017]. Dostupné na internete: <http://www.oiv.int/public/medias/4710/oiv-noteconjmars2016-en.pdf>
- [8] MATOŠKOVÁ, D. - GÁLIK, J. (2014): Ekonomické aspekty výrobnjej vertikály vína. In: Ekonomika poľnohospodárstva. 2014, ročník XIV, 4 / 2014, s. 57 – 72. ISSN 1338 - 6336 (online), ISSN 1335 – 6186 (print)
- [9] MERA VÁ, E. (2017): Situačné a výhľadové správy pre vinič hroznorodý a hroznové víno. Bratislava: MPRV SR - NPPC-VÚEPP: Dostupné na internete: http://www.vuepp.sk/04_komodity.htm
- [10] MINISTERSTVO PÔDOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJA VIDIEKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2014). Konceptia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014 - 2020. <<http://www.pdbela.sk/DOQ/2.2%20Konceptia%20rozvoja%20potravin%C3%A1rskeho%20priemyslu%202014-2020.pdf>>
- [11] RETAILNEWS (2015): Obchod s vínom. In: Retailnews. 2015, roč. V, 9/2015, s. 32-33. ISSN 2336-7997 (print), ISSN 2336-8063 (on-line)
- [12] SLUGENĚ, D. (2014): Diskusia úpadok slovenského vinohradníctva nezastaví. [online]. <http://www.agroporadenstvo.sk/index.php?start&pl=92&article=500>
- [13] TRADE STATISTICS FOR INTERNATIONAL BUSINESS DEVELOPMENT (2016): http://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1||14719||2204||4|1|1|2|2|1|3|1|1

Došlo: 14.2.2018

Kontaktná adresa

Ing. Vanda ROGOVSKÁ, PhD.

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

tel.: 02 58243 248

e-mail: vanda.rogovska@vuepp.sk

Úvodný ročník poľnohospodársko-ekonomickej konferencie

Initial annual volume of the agricultural and economic conference

Odborné vydavateľstvo Profi Press v spolupráci s NPPC-Výskumným ústavom ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, ktorý v októbri tohto roku oslávi 99. výročie od svojho založenia, zorganizovali poľnohospodársko-ekonomickú konferenciu. Odborné podujatie „*Situácia a perspektívy trhu vybraných agropotravinárskych komodít v Slovenskej republike*“ sa konalo 22. marca 2018 v Senci so snahou založiť tradíciu stretávania sa zástupcov poľnohospodárskych podnikov, samosprávnych poľnohospodárskych organizácií, poľnohospodársky zameraných štátnych inštitúcií a vedeckých organizácií ku problematike poľnohospodárskej prvovýroby a spracovania poľnohospodárskych komodít. Cieľom konferencie koncipovanej formou moderovanej diskusie bolo zhodnotiť situáciu vo

vybraných sektoroch agropotravinárstva na Slovensku z hľadiska ponuky a dopytu vrátane ekonomiky výroby a predikovať ich vývoj v kontexte budúceho vývoja na trhu EÚ. Príspevky vyše 250-tim účastníkom konferencie predniesli pracovníci NPPC-VÚEPP (Ing. Jozef Gálik, PhD. – bravčové mäso, Ing. Ivan Masár - mlieko, Ing. Mária Jamborová – obilniny a olejniny, Ing. Eva Meravá – ovocie a zelenina a Ing. Anna

Trubačová – ekonomika výroby uvedených komodít). Po každej prezentácii o súčasnom stave, problémoch a perspektívach v danej poľnohospodárskej komodite nielen na domácom trhu, ale i v EÚ a vo svete, vystúpili v diskusných blokoch zástupcovia podnikateľského sektora, ktorí zo svojich praktických skúseností zhodnotili stav a možnosti zlepšenia situácie. V úvode vystúpil generálny riaditeľ Sekcie poľnohospodárstva Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka

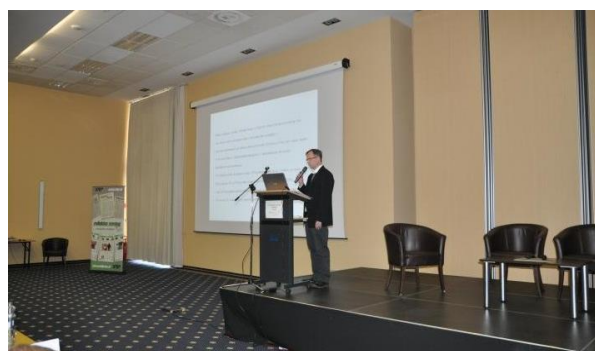

Slovenskej republiky Ing. Štefan Ryba, PhD. Zdôraznil pozdvihnutie slovenského poľnohospodárstva ako najdôležitejšiu úlohu rezortu. Ministerstvo pôdohospodárstva sa zasadzuje o zvýšenie podielu slovenských potravín v obchodných reťazcoch, bojuje proti nekalým obchodným praktikám, snaží sa posilniť postavenie poľnohospodárov

v dodávateľskom reťazci a zmierniť vplyv klimatických zmien na ich činnosti. Záver konferencie patril vystúpeniu predsedu Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Ing. Milanovi Semančíkovi, ktorý poukázal na rozdiely v produkcii z 1 hektára v SR a v ostatných štátoch EÚ. Upozornil na skutočnosť, že poľnohospodárstvu na Slovensku sa musia vytvoriť priaznivé podnikateľské podmienky porovnateľné s ostatnými krajinami EÚ, teda výrobné náklady musia byť pokryté odbytovou cenou. Ak sa tak nestane, naďalej bude upadať živočíšna a špeciálna rastlinná výroba, postupne sa bude vyludňovať vidiek a oslabovať konkurenčná schopnosť slovenskej poľnohospodárskej prvovýroby.

Za hlavný limitujúci faktor investovania do rozvoja chovu ošípaných označil Ing. J. Gálik, PhD. cenovú nestabilitu.

Prvotnou príčinou znižujúcej sa produkcie kravského mlieka sú podľa Ing. I. Masára nízke nákupné ceny, ktoré nepokrývajú rastúce vstupné náklady na krmivá, pohonné hmoty, veterinárne liečivá a elektrickú energiu.

Vezmúc do úvahy náklady na transport, poistenie a obchodnú maržu je domáca produkcia pšenice a repky olejnej konkurencieschopná voči dovozom z krajín EÚ, uviedla vedúca Odboru agropotravinárskeho trhu a rozvoja vidieka Ing. M. Jamborová.

Na nevyhnutnosť vytvorenia podmienok pre realizáciu dodávok ovocia a zeleniny do maloobchodných reťazcov, t. j. celoročné zásobovanie a pozberovú úpravu poukázala Ing. E. Meravá.

Na nízku úroveň konkurencieschopnosti slovenskej produkcie kravského mlieka a výkrmu ošípaných v rámci EÚ poukázala Ing. A. Trubačová. Prezentujúci upozornili na rastúci trend dovozu agropotravinárskych komodít, nižšie nákupné ceny a rentabilitu

poľnohospodárskych komodít v porovnaní s krajinami EÚ, nevyváženosť dodávateľsko-odberateľských vzťahov, nízku mieru inovácií a finalizácie poľnohospodárskych produktov do výrobkov s vyššou pridanou hodnotou, slabšiu propagáciu, nižšiu mieru využívania alternatívnych odbytových kanálov.

Konferencia sa stretla s pozitívnym ohlasom, preto veríme, že všetky prezentované informácie vyústia do hlbších analýz pre prípravu strategického plánu budúcej Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Jednotlivé príspevky sú v plnom znení uvedené na našej web stránke <http://www.vuepp.sk/index.html>

Informáciu z konferencie pripravil Ing. Ivan Masár v spolupráci s Ing. Tatianou Čičovou, PhD., Ing. Máriou Jamborovou, Ing. Dagmar Matoškovou, PhD. a Ing. Zdenom Štulrajterom

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (doc; docx). Príspevky vo formáte PDF nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly. Dostáva darom 10 separátnych výtlačkov svojho príspevku. Nevyžiadané rukopisy príspevku nevraciam.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským

zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, *Economics of Agriculture*, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to **the issues of agricultural economics and policy** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in PDF format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, **the paper** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her **contact address** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions. The author/authoress will be presented with 10 copies of his/her paper. Manuscripts are not returned to authors, if not requested.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE **Editorial Office**; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed **Instructions for Authors of Papers**, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal "Economics of Agriculture" can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data

obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office

Ekonomika poľnohospodárstva

vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky

Economics of Agriculture

Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy

Vydalo:

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agriculture and Food Economics